

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hilal IŞIK

135642

TÜRKİYE'DE YERFISTIĞI ÜRETİM EKONOMİSİ

135642
T.C. YÜKSEKÖĞRETİM
DOKÜMANASYON MERKEZİ

TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

ADANA, 2003

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM
DOKÜMANASYON MERKEZİ

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE'DE YERFISTIĞI ÜRETİM EKONOMİSİ

Hilal IŞIK

YÜKSEK LİSANS

TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

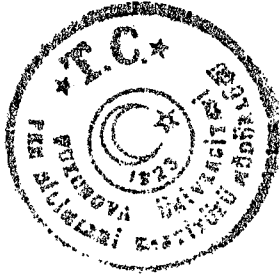
Bu Tez 18/08/2003 Tarihinde Aşağıdaki Jüri Üyeleri Tarafından Oybirliği İle Kabul Edilmiştir.

İmza.....
Doç. Dr. Aykut GÜL
DANIŞMAN

İmza.....
Prof. Dr. Faruk EMEKSİZ
ÜYE

İmza.....
Prof. Dr. Halis ARIOĞLU
ÜYE

Bu tez Enstitümüz Tarım Ekonomisi Anabilim Dalında hazırlanmıştır.
KOD NO: 2196

İmza.....
Prof. Dr. Fikri AKDENİZ
Enstitü Müdürü
İmza ve Mühür

Bu Çalışma Ç.Ü. Araştırma Fonu Tarafından Desteklenmiştir.

Proje No: FBE. 2002. YL. 137

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

ÖZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE'DE YERFİSTİĞİ ÜRETİM EKONOMİSİ

HİLAL IŞIK

**ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI**

Danışman : Doç. Dr. Aykut GÜL
Yıl: 2003, Sayfa: 91
Jüri : Doç. Dr. Aykut GÜL
: Prof. Dr. Faruk EMEKSİZ
: Prof. Dr. Halis ARIOĞLU

Bu çalışmada, Türkiye yarfıstığı üretiminin yaklaşık %80'ini oluşturan Adana, Osmaniye ve İçel illerinde yarfıstığı üretimi yapan tarım işletmeleri incelenerek, bu işletmelerde yarfıstığı üretim faaliyetinin ekonomik yapısı ve sorunları ortaya konulmuştur. Elde edilen bulgular çerçevesinde yarfıstığı üretim faaliyetine yönelik çözüm önerileri geliştirilmiştir.

Elde edilen sonuçlara göre, incelenen işletmelerin ortalama işletme arazisi 117,05 da ve yarfıstığı arazisi 66,11 da'dır. İşletmelerde I. ürün olarak yetiştiriciliği yapılan yarfıstığı ekim alanları, toplam yarfıstığı ekili alanlarının %60,62'sini ve II. ürün yarfıstığı ekili alanları ise %39,38'sini oluşturmaktadır. İşletmelerin yetiştirdiği yarfıstığı çeşitleri NC-7 ve Çom çeşitleridir. Yarfıstığı üretiminde ortalama verim 287,37 kg/da olarak belirlenmiştir. Yarfıstığı yetiştiriciliği yapan işletmelerin aktif sermayesi, ortalama 120.906 milyon TL'dir. Bunun %83,97'sini çiftlik sermayesi ve %16,03'ünü işletme sermayesi oluşturmaktadır.

İşletmeler yarfıstığı üretiminde 65,39 saat/da işgücü ve 4,49 saat/da çekigücü kullanmışlardır. İşletmelerde dekara ortalama gayrisafi üretim değeri 197.171.000 TL ve üretim masrafları 157.280.000 TL'dir. Üretim masraflarının %74,77'sini değişen masraflar ve %25,23'ünü sabit masraflar oluşturmaktadır. 1 kg yarfıstığı üretim maliyeti 535.445 TL olarak belirlenmiştir. İşletmelerin yarfıstığı üretimindeki ortalama mutlak karı 36.891.129 TL/da ve nisbi karı ise %123,46'dır.

Yarfıstığı ve başlıca rakip ürünlerinin fiyat paritelerine göre yarfıstığı fiyatlarının dönem başına göre dönem sonunda soya ve pamuk fiyatlarından daha fazla arttığı, ancak mısır fiyatlarından daha az arttığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yarfıstığı Maliyeti, Üretim Ekonomisi, Karlılık, Fiyat Analizi

ABSTRACT

M. Sc. THESIS

PEANUT PRODUCTION ECONOMICS IN TURKEY

HİLAL IŞIK

**DEPARTMENT OF AGRICULTURAL ECONOMICS
INSTITUTE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES
UNIVERSITY OF ÇUKUROVA**

Supervisor : Assoc.Prof.Dr. Aykut GÜL
Year: 2003, Pages: 91
Jury : Assoc.Prof.Dr. Aykut GÜL
: Prof.Dr. Faruk EMEKSİZ
: Prof.Dr. Halis ARIÖĞLU

In this study, by examining the farms dealing with the peanut production in Adana, Osmaniye and İçel provinces, which consist of nearly 80% of Turkey's peanut production, the economic structure and problems of peanut production activities in these farms were revealed. Under the light of obtained findings, some recommendations for solutions for peanut production activities were improved.

According to the achieved outcomes, the average planting land of the observed farms is 117,05 da whereas the average peanut cultivated area is 66,11 da. The fields where the peanut is the first product constitute 60,62%, and the fields where the peanut is the second product constitute 39,38% of the total peanut cultivated fields. The peanut varieties used by the farms are NC-7 and Çom. The average yield for peanut production was determined as 287,37 kg/da. The assets of the farms producing peanuts is 120.906 million TL on average. 83,97% of this is farm capital and 16,03% working capital.

The farms used 65,39 h/da man power and 4,49 h/da machine power for peanut production. The average gross domestic production value in the farms is 197.171.000 TL/da and production cost is 157.280.000 TL/da. 74,77% of the production cost is variable cost and 25,23% of it is fixed cost. The production cost for 1 kg peanut is determined as 535.445 TL. The average net profit of peanut production in the farms is 36.891.129 TL/da and the relative profit is 123,46%.

According to price parity with the peanut and its major rivals, it is determined that the peanut price, in comparison with the beginning of the season, rose more at the end of the season than soybean and cotton price, but this increase was lower than the corn prices.

Keywords: Peanut Cost, Production Economics, Profitability, Price Analysis

İÇİNDEKİLER

	SAYFA
ÖZ.....	I
ABSTRACT.....	II
İÇİNDEKİLER.....	III
ÖNSÖZ.....	VI
TEŞEKKÜR.....	VII
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	VIII
ÇİZELGELERİN DİZİNİ.....	IX
ŞEKİLLERİN DİZİNİ.....	XI
1. GİRİŞ.....	1
2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR.....	5
3. MATERYAL VE YÖNTEM.....	9
3.1. Materyal.....	9
3.2. Yöntem.....	9
3.2.1. Örnek Seçiminde Kullanılan Yöntem.....	9
3.2.2. İşletmelerin Ekonomik Analizinde Uygulanan Yöntem.....	11
3.2.2.1. Üretim Masrafları.....	12
3.2.2.2. Üretim Girdilerinin Belirlenmesi.....	13
3.2.2.3. Üretim Maliyetlerinin Hesaplanması.....	13
3.2.2.4. Üretim Değerinin Hesaplanması.....	15
4.1. Dünya Yerfıstığı Üretimindeki Gelişmeler.....	16
4.1.1. Ekim Alanı.....	16
4.1.2. Üretim.....	17
4.1.3. Verim.....	18
4.2. Türkiye'de Yerfıstığı Üretimindeki Gelişmeler.....	19
4.2.1. Ekim Alanı.....	19
4.2.2. Üretim.....	20
4.2.3. Verim.....	22
4.3. Yerfıstığı Dış Ticaretindeki Gelişmeler.....	23
4.3.1. İhracat.....	23
4.3.2. İthalat.....	25
5. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA.....	27
5.1. Nüfus ve Eğitim Durumu.....	27
5.1.1. Nüfus.....	27
5.1.2. Eğitim.....	29
5.2. Arazi Durumu.....	29

5.2.1. Arazi Sulama Durumu	31
5.2.2. Arazi Tasarruf Şekli.....	31
5.2.3. Arazi Kullanım Biçimi.....	32
5.2.4. Arazi Parsel Sayısı ve Parsel Büyüklüğü.....	34
5.3. İşletmelerin Sermaye Yapısı	34
5.3.1. Aktif Sermaye.....	35
5.3.1.1 Çiftlik Sermayesi	35
5.3.1.1.(1). Toprak Sermayesi	35
5.3.1.1.(2). Arazi Islahı Sermayesi	36
5.3.1.1.(3). Bina Sermayesi.....	36
5.3.1.1.(4). Bitki Sermayesi	37
5.3.1.2. İşletme Sermayesi	37
5.3.1.2.(1). Alet Makine Sermayesi.....	37
5.3.1.2.(2). Hayvan Sermayesi	38
5.3.1.2.(3). Malzeme ve Mühimmat Sermayesi	39
5.3.1.2.(4). Para Sermayesi	39
5.3.2. Pasif Sermaye	40
5.3.2.1. Yabancı Sermaye	41
5.3.2.2. Öz Sermaye	41
5.4. İşletmelerde Üretim Tekniği ve Materyal Kullanımı	42
5.4.1. Toprak Hazırlığı ve Ekim	42
5.4.2. Tohumluk Kullanımı.....	42
5.4.3. Kimyasal Gübre Kullanımı	44
5.4.4. Kimyasal İlaç Kullanımı	46
5.4.5. Sulama.....	47
5.4.6. İşgücü Kullanımı	48
5.4.7. Makine Gücü Kullanımı	49
5.4.8. Bakım.....	50
5.4.9. Hasat-Harman.....	50
5.5. Üretim Masrafları.....	51
5.5.1. Değişen Masraflar.....	51
5.5.2. Sabit Masraflar	52
5.6. İşletmelerin Yıllık Faaliyet Sonuçları	53
5.6.1. Gayrisafi Üretim Değeri	53
5.6.2. Brüt Kar.....	54
5.6.3. Üretim Masrafları	55
5.6.4. Üretim Maliyeti	56
5.6.5. Mutlak ve Nisbi Karlar	59
5.7. İşletmelerde Yerfistığı Pazarlaması.....	60
5.7.1. İşletmelerde Yerfistığı Satış Yerleri ve Zamanı.....	60
5.7.2. İşletmelerde Ürünün Değerlendirilmesi.....	60
5.7.3. Depolama	61
5.8. İşletmelerin Kooperatiflere Üyelik Durumu	62

5.9. İşletmecilerin Tarım Politikasına Bakış Açıları.....	63
5.9.1. İşletmecilerin Tarım Politikası Hakkındaki Görüşleri.....	63
5.9.2. İşletmecilerin Doğrudan Gelir Desteği (DGD) Konusunda Bilgi Düzeyleri.....	64
5.10. İşletmecilerin Yerfıstığı Üretimi Konusundaki Düşünceleri	65
5.11. İşletmelerde Yerfıstığı Üretimi ve Pazarlamasında Karşılaşılan Sorunlar ...	66
6. TÜRKİYE’DE YERFISTIĞI VE BAZI RAKİP ÜRÜNLERİN ÇİFTÇİ ELİNE GEÇEN FİYATLARININ GELİŞİMİ.....	68
7. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	72
KAYNAKLAR.....	78
ÖZGEÇMİŞ.....	82
EK 1.....	83

ÖNSÖZ

Önemli bir yağ ve gıda maddesi olan yerfıstığı, soya ve pamuktan sonra dünyanın en önemli üçüncü yağlı tohum bitkisidir. Yerfıstığı, baklagiller familyasından otsu, senelik, yazlık bir yağ bitkisidir. Yalnız bunlardan meyvelerini toprak içinde meydana getirmesiyle ayrılır. Baklagil bitkisi olduğundan, diğer baklagillerde olduğu gibi, havanın serbest azotunu toprağa bağlar ve kendisinden sonra ekilecek bitkiye azot ve organik maddece zengin bir toprak bırakır. Yerfıstığı aynı zamanda bir çapa bitkisi de olduğundan yetiştirme süresi boyunca toprak devamlı çapalandığı için, yabancı otlar temizlenmekte ve toprak havalanmaktadır. Bu nedenle de, iyi bir ekim nöbeti bitkisidir.

Ülkemizde, yerfıstığının tamamına yakın bir kısmı çerezlik olarak tüketilmektedir. Yağ sanayiine yönelim ise, aile işletmeciliğinden büyük işletmeciliğe ve makineli tarıma geçilmesi halinde, üretim giderlerinin azalması, verimin artmasına bağlı olarak maliyetin düşürülmesinden sonra olabilecektir.

Türkiye’de yerfıstığı üretimi yoğun olarak Akdeniz ve Ege bölgelerinde yapılmaktadır. Türkiye üretiminin yaklaşık %81,09’unu gerçekleştiren Adana, Osmaniye, İçel ve Hatay illerini kapsayan Çukurova Bölgesinde yerfıstığı, ekim nöbetine girmesi, kendinden sonra gelen bitkiye işlenmiş ve azotça zengin bir tarla bırakması ve buğdaydan sonra ikinci ürün olarak yetiştirilebilmesi dolayısıyla büyük öneme sahiptir. Dolayısıyla, yerfıstığı üretimi hem Türkiye için ve hem de Çukurova Bölgesi için büyük bir önem taşımaktadır. Bununla beraber, yerfıstığı üretiminin ekonomik analizi ile ilgili çalışmalar yeterli değildir. Bu çalışmada, araştırma alanında yerfıstığı üretimi yapan işletmelerin mevcut durumları ortaya konularak karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunların çözümüne yönelik öneriler ortaya konulmuştur.

TEŞEKKÜR

Araştırma konusunun belirlenmesinden sonuçlandırılmasına kadar geçen her aşamada değerli katkılarıyla beni yönlendiren, destekleyen, bilgi ve deneyimlerinden faydalanma şansı veren danışman hocam Sayın Doç.Dr.Aykut GÜL'e, araştırma boyunca yardımlarını gördüğüm ve deneyimlerinden yararlandığım Sayın Prof.Dr.Onur Erkan, Sayın Prof.Dr.Faruk Emeksiz, Sayın Prof.Dr.Halis Arioğlu ve diğer bölüm hocalarıma, ayrıca Sayın Arş.Gör.Mevlüt GÜL, Sayın Arş.Gör.Remziye Özel ve diğer araştırma görevlilerine, araştırma alanında yaptığım çalışmada yardımlarını esirgemeyen Adana, Osmaniye ve İçel Tarım İl Müdürlüğü elemanlarına, anket yapımında bana her konuda destek olan ve yanımda bulunan bölümümüz öğrencilerinden Sefa Bozdoğan ve Betül Bahadır'a, anket sorularını büyük bir içtenlik ve sabırla cevaplandıran değerli üreticilere, araştırmaya verdiği mali destekten dolayı Çukurova Üniversitesi Rektörlüğü'ne ve emeği geçen herkese sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca eğitimimin her aşamasında maddi ve manevi destek sağlayan, fedakarlıkta bulunan aileme teşekkürü bir borç bilirim.

SİMGELER VE KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BK	: Brüt Kar
DGD	: Doğrudan Gelir Desteği
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DM	: Değişen Masraflar
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
GSÜD	: Gayrisafı Üretim Değeri
K.K.T.C.	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
SM	: Sabit Masraflar
TEFE	: Toptan Eşya Fiyatları Endeksi
TKB	: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
TSE	: Türk Standartları Enstitüsü
ÜM	: Üretim Masrafları

ÇİZELGELERİN DİZİNİ

SAYFA

Çizelge 3.1. Örnek İşletmelerin Yerfıstığı Alanı Genişlik Gruplarına Göre Dağılımı	10
Çizelge 3.2. Anket Yapılan Köylerin İl ve İlçelere Göre Dağılımı	11
Çizelge 4.1. Dünya Yerfıstığı Ekim Alanlarındaki Gelişmeler (1000 ha)	16
Çizelge 4.2. Dünya Kabuklu Yerfıstığı Üretimindeki Gelişmeler (1000 ton)	17
Çizelge 4.3. Dünya Yerfıstığı Verimindeki Gelişmeler (kg/ha)	18
Çizelge 4.4. Türkiye Yerfıstığı Ekim Alanlarındaki Gelişmeler	19
Çizelge 4.5. Türkiye Yerfıstığı Üretimindeki Gelişmeler	20
Çizelge 4.6. Türkiye’de Yerfıstığı Ekilen Alan, Üretim ve Veriminin İllere Göre Dağılımı (2000 yılı)	22
Çizelge 4.7. Türkiye Yerfıstığı Verimindeki Gelişmeler	22
Çizelge 4.8. Dünya Yerfıstığı İhracatı	23
Çizelge 4.9. Yerfıstığı Üreten Ülkelerin Bazılarının Dışsatımdaki Payları (2001 Yılı)	24
Çizelge 4.10. Türkiye Yerfıstığı İhracatı	24
Çizelge 4.11. Dünya Yerfıstığı İthalatı	25
Çizelge 4.12. Türkiye Yerfıstığı İthalatı	26
Çizelge 5.1. İncelenen İşletmelerin Nüfus Mevcudu ve Cinsiyete Göre Dağılımı ...	27
Çizelge 5.2. İncelenen İşletmelerde Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı	28
Çizelge 5.3. İşletmecinin Ortalama Yaşı, Deneyim Süresi ve İşletmelerde Yerfıstığı Yetiştirilen Süre (yıl)	28
Çizelge 5.4. İncelenen İşletmelerde İşletmecinin Eğitim Durumu (%)	29
Çizelge 5.5 İşletmelerin Arazi Genişlikleri ve Toplam Yerfıstığı Arazisinin İşlenen Alan İçindeki Payı	30
Çizelge 5.6. İşletmelerin Toplam Yerfıstığı Arazisi İçinde I. ve II. Ürünün Payı...	30
Çizelge 5.7. İncelenen İşletmelerde Arazi Varlığı ve Sulama Durumu	31
Çizelge 5.8. İncelenen İşletmelerde Arazi Mülkiyet Durumu	31
Çizelge 5.9. İncelenen İşletmelerde Arazi Kullanım Biçimlerinin Dağılımı	33
Çizelge 5.10. İşletmelerde Arazi Parsel Sayısı ve Parsel Genişliği Dağılımı	34
Çizelge 5.11. İşletmelerde Aktif Sermayenin Unsurlarına Göre Değeri (Milyon TL)	40
Çizelge 5.12. İşletmelerde Aktif Sermayenin Unsurlarına Göre Oranları (%)	40
Çizelge 5.13. İşletmelerde Pasif Sermayenin Unsurlarına Göre Değeri (Milyon TL)	41
Çizelge 5.14. İşletmelerde Pasif Sermayenin Unsurlarına Göre Oranları (%)	41
Çizelge 5.15. İşletmelerin Kullandıkları Yerfıstığı Çeşitlerinin Dağılımı (%)	43
Çizelge 5.16. İşletmelerin Kullandıkları Yerfıstığı Çeşitlerinin Temin Yerlerine Göre Dağılımı (%)	44
Çizelge 5.17. İşletmelerde Yerfıstığı Üretiminde Uygulanan Gübre Çeşitlerinin Miktarı (kg/da)	44
Çizelge 5.18. İşletmelerde Yerfıstığı Üretiminde Uygulanan Gübre Çeşitlerinin Dağılımı (%)	45

Çizelge 5.19. İşletmelerde Yerfıstığı Üretiminde Kullanılan Saf Gübre Miktarı (kg/da)	45
Çizelge 5.20. İşletmelerde Yerfıstığı Üretiminde Sulama Yöntemleri	47
Çizelge 5.21. İşletmelerde Yerfıstığı Üretiminde İşgücü Kullanımı (saat/da).....	48
Çizelge 5.22. İşletmelerde Yerfıstığı Üretiminde İşgücü Kullanımı (%)	49
Çizelge 5.23. İşletmelerde Yerfıstığı Üretiminde Makine Gücü Kullanımı (saat/da).....	49
Çizelge 5.24. İşletmelerde Yerfıstığı Üretiminde Makine Gücü Kullanımı (%).....	50
Çizelge 5.25. İşletmelerde Yerfıstığı Üretiminde Değişen Masraf Unsurları (Milyon TL/da)	52
Çizelge 5.26. İşletmelerde Yerfıstığı Üretiminde Sabit Masraf Unsurları (Milyon TL/da)	53
Çizelge 5.27. İşletmelerin Yerfıstığı Üretiminde GayriSafi Üretim Değerleri (Bin TL)	53
Çizelge 5.28. İşletmelerin Yerfıstığı Üretimindeki Brüt Kar Değerleri (Milyon TL/da)	54
Çizelge 5.29. İşletmelerde Yerfıstığı Üretiminde Üretim Masrafları (Milyon TL/da)	56
Çizelge 5.30. İşletmelerde Yerfıstığı Üretim Maliyetleri ve Satış Fiyatları	57
Çizelge 5.31. İşletmelerde İl Bazında Yerfıstığı Üretim Maliyetleri ve Satış Fiyatları	57
Çizelge 5.32. İşletmelerde I. ve II. Ürün Yerfıstığı Üretim Maliyetleri	58
Çizelge 5.33. İşletmelerde Yerfıstığı Üretiminde Mutlak ve Nisbi Karlar	59
Çizelge 5.34. İşletmelerde Yerfıstığı Üretimini Değerlendirme Durumu.....	61
Çizelge 5.35. İşletmelerin Tarımsal Kooperatiflere Üyelik Durumu	62
Çizelge 5.36. İşletmecilerin Uygulanan Tarım Politikalarından Memnun Olma Durumları	63
Çizelge 5.37. İşletmecilerin Uygulanan Tarım Politikalarından Memnun Olmama Nedenleri	64
Çizelge 5.38. İşletmecilerin Yerfıstığı Yetiştirme Nedenleri.....	65
Çizelge 6.1. Yerfıstığı ve Bazı Rakip Ürünlerde Çiftçi Eline Geçen Fiyatların Gelişimi (TL/kg).....	68
Çizelge 6.2. Yerfıstığı ve Bazı Rakip Ürünlerin Reel Fiyatlarındaki Değişim (1987 yılı fiyatlarıyla TL/kg)	69
Çizelge 6.3. Yerfıstığı Reel Fiyatlarının Trend Değerleri.....	69

ŞEKİLLERİN DİZİNİ

	SAYFA
Şekil 5.1. İşletmelerde Arazi Mülkiyet Durumu	32
Şekil 5.2. İşletmelerde Arazi Kullanım Biçimleri	33
Şekil 5.3. İller İtibariyle Yerfıstığı Üretimi Sulama Yöntemleri.....	48
Şekil 6.1. Yerfıstığı Reel Fiyatları Trendi.....	70

1.GİRİŞ

İnsan beslenmesinde ve sanayide önemli bir yeri olan yağlar iki sınıf altında toplanırlar. Bunlar; hayvansal ve bitkisel yağlardır. Hayvansal yağlar, üretiminin sınırlı ve maliyetinin yüksek olması nedeniyle, dünya yağ üretiminin ancak %10-20'sini oluşturabilmekte, %80-90'nını ise bitkisel yağlar karşılamaktadır (Arioğlu, 1999).

Yağlar, karbonhidratlar ve proteinler gibi insan vücudu için yaşamsal değeri olan ve insanların beslenmesinde önemli yer tutan temel ihtiyaç maddelerinden biridir. Özellikle doymuş yağ oranlarının düşük olması, hücre yapısı için gerekli olan serbest yağ asitlerini içermesi ve insan vücudunda A, D, E, K gibi yağda eriyen vitaminleri çözmesi gibi özellikleriyle bitkisel yağlar, insan sağlığına katkıları ve yüksek besin değerine sahip olmaları bakımından ayrı bir yere sahiptir (Arioğlu, 1999).

Önemli bir üretim kapasitesine sahip olan bitkisel yağ sanayi ürünlerimiz birçok ülkeye ihraç edilmektedir. Türkiye'de bitkisel yağ sanayiine hammadde teşkil eden yağlı tohumların üretimi yeterli olmadığından, yağ açığı ithalat yoluyla karşılanmakta ve ihtiyacın üçte ikisi ithal edilmektedir. İthalat daha çok ham yağ şeklinde gerçekleştirilmekte ve bu şekilde katma değer yaratılmaktadır (Göksu, 2003).

Dünyada yağ elde etmek amacı ile yetiştirilen bitkiler içinde önemli olanlar; ayçiçeği, susam, yerfıstığı, soya, kolza, aspir, ızgın ve ketencik gibi bitkilerdir. Ayrıca esas yetiştirilme amacı yağlı tohum elde etmek olmayan pamuk, keten, haşhaş gibi bitkilerin de tohumlarından yağ elde edilmektedir (Gül ve ark., 1995).

Önemli bir yağ ve gıda maddesi olan yerfıstığı dünyada 2002 yılı itibarıyla 26 milyon ha alanda yetiştirilmektedir. Soya ve pamuktan sonra dünyanın en önemli üçüncü yağlı tohum bitkisi (Putnam et al., 1991).

Yerfıstığı, baklagil bitkisi olduğundan, diğer baklagillerde olduğu gibi, havanın serbest azotunu toprağa bağlar ve kendisinden sonra ekilecek bitkiye azot ve organik maddece zengin bir toprak bırakır. Yerfıstığı aynı zamanda bir çapa bitkisi de olduğundan, yetiştirme süresi boyunca toprak devamlı çapalandığı için, yabancı

otlar temizlenmekte ve toprak havalanmaktadır. Bu nedenle de, iyi bir ekim nöbeti bitkisidir (Arioğlu, 1999).

Yerfistiğinin kökeni ve yayılışı hakkında, son yıllardaki yapılan yoğun çalışmalar sonucunda, gen merkezi oldukça aydınlatılmıştır. Buna göre, yerfistiğinin gen merkezi olarak, Güney Amerika kıtası kabul edilmiştir (Güney Bolivya- Kuzey Batı Arjantin). Lima (Peru) yakınlarındaki Ancon mezarlığında yapılan kazılar sonunda, tarih öncesi devirlere ait olduğu sanılan yerfistiği maddelerine rastlanmıştır. Bu bulgular, çok eski devirlerden (M.Ö. 500-750 yılları) beri, Güney Amerika kıtasında yerfistiğinin yetiştirildiği ve insanlar tarafından gıda maddesi olarak kullanıldığını doğrulamaktadır (Arioğlu, 1999).

Portekiz ve İspanyol gemicilerinin Amerika kıtasının keşfi sırasında; Batı Indiana adalarında, Meksika'da, Arjantin'de, Paraguay'da, Bolivya'da ve Brezilya'nın güney-batı kısımlarında yerfistiğine rastlanmıştır. Amerika kıtasının keşfinden sonra yerfistiği, İspanyol ve Portekizli gemiciler tarafından önce Avrupa'ya getirilmiş, buradan Afrika ve Asya kıtalarına yayılmış, daha sonra da Pasifik adalarına götürülmüştür (Arioğlu, 1999).

Yerfistiği, Avrupa'ya 16.yüzyılda İspanyol gemiciler tarafından getirilmiş, ancak, Avrupa iklimi yerfistiği tarımı için pek uygun olmadığından, bu ülkelerde gelişme gösterememiştir. Yalnız, Akdeniz'de kıyısı bulunan Avrupa ülkelerinde (Yunanistan, İtalya, Fransa ve İspanya gibi ülkelerde) yayılma gösterebilmiştir (Arioğlu, 1999).

Yerfistiğinin, ABD'ye, 1700'lü yıllarda zenci esirler tarafından Afrika'dan getirildiği sanılmaktadır. Yerfistiğinin ABD'ye ulaşması, diğer ülkelere göre gecikmiş olmasına rağmen, yerfistiği tarımındaki en hızlı gelişmeler bu ülkede olmuştur. Bugün, dünyada en modern yerfistiği tarımı ABD'de yapılmaktadır (Arioğlu, 1999).

Yerfistiğinin Türkiye'ye ne zaman ve nasıl girdiği kesin olarak bilinmemektedir. Ancak, ülkemizde ilk defa Trakya bölgesinde yetiştirilmeye başlandığı, daha sonra ise Ege, Akdeniz ve Güney Doğu Anadolu bölgelerine yayıldığı araştırmacılar tarafından bildirilmektedir (Arioğlu,1999).

Türkiye’de tarımsal üretimin büyük ölçüde doğa koşullarına bağlı olması ve fiyatlardaki dalgalanmalar üreticinin gelirini belirsiz kılmaktadır. Ayrıca, birim alandan elde edilen verim ve buna bağlı olan gelir, var olan potansiyele oranla düşük seviyededir. Birim alandan yeterli ve düzenli gelir elde edilmesi için, işletmecilerin sürekli olarak değişen ekonomik koşulları izlemeleri ve faaliyetlerinde gerekli düzenlemeleri yapmaları gerekmektedir. Bu değişimleri ve düzenlemeleri yaparken, öncelikle tarımsal ürünlerin üretiminde kullanılan girdilerin miktarı ve bunların masraflarının bilinmesi yararlı olacaktır. Ayrıca, genelde sınırlı sermaye ile tarımsal faaliyetini sürdüren üreticiler açısından hangi üründen ne kadar, nasıl ve kimler için üretileceği konusunda sağlıklı kararlar verebilmek için de, üretim faaliyetine ait masrafların ve gelirin bilinmesi önemlidir. Üreticiler, araştırmacılar ve karar vericiler yönünden anlamlı, güvenilir ve yararlı bilgiler sağlayabilmek için, üretim masrafları ve gelire ait bilgilerin belirlenmesi çalışmalarının bilimsel esaslara göre düzenli olarak yapılması gerekmektedir.

Tarım işletmelerinde üretim masrafları ve maliyetlerin hesaplanması birçok güçlükleri içermektedir. Özellikle, ürün maliyetlerinin bölgelere ve hatta tarım işletmelerine göre önemli ölçüde değiştiği bilinmektedir. Bu bakımdan tarımda tek bir maliyet fiyatı söz konusu olmadığından, her işletmenin kendine ait bir maliyet fiyatı bulunacaktır. Diğer yandan, bir işletmedeki çeşitli üretim faaliyetlerinde ortak masraflar nedeni ile bir ürünün gerçek maliyetinin hesaplanmasında bazı itibari değerlendirmelerin yapılması gerekmektedir. Bir ürünün veya hizmetin üretilmesinde yapılan çeşitli masrafların bileşimi ve masrafların üretim süresince değişimi büyük ölçüde farklılık göstermektedir. Üretim sürecinde yapılan masrafların, elde edilen ürüne oranı veya birim ürün başına yapılan masraflar olarak tanımlanan maliyet, bütün ekonomik sektörlerde, işletmelerin faaliyetlerinin sonuçlarının ekonomik yönden değerlendirilmesi açısından önem taşımaktadır. İşletmelerin koşullarına uygun, rasyonel ve verimli çalışmaları, bu ekonomik sonuçlar ile doğrudan ilişkilidir (TEAE, 2001).

Maliyet hesaplanması ve maliyet analizlerinin yararı, sadece fiyat ve fiyat artışlarının nedenlerini belirleme ile sınırlı değildir. Bunun yanında, işletme analizleri, işletme bütçe ve planlarının hazırlanması, karlılık analizleri gibi birçok

işletmecilik fonksiyonunun yerine getirilmesinde de önemi büyüktür. Tarım sektöründe üretim maliyetlerinin hesaplanması, tarım işletmelerinde karar mekanizmalarına yarar sağlarken, aynı zamanda, devletin destekleme, fiyat, gelir vb. tarım politikalarına da dayanak teşkil edecek veri tabanının oluşturulmasına hizmet etmektedir.

Dolayısıyla, bu çalışmanın ana amaçları;

- Yerfıstığı üretiminin mevcut durumunu belirlemek,
 - Yerfıstığı üretiminde kullanılan girdilerin fiziksel miktarlarını belirlemek,
 - Yerfıstığının birim alana ve kg başına düşen maliyetini hesaplamak,
 - Yerfıstığı üretimindeki gayrisafi üretim değeri, değişen masraflar, brüt kar, mutlak ve nisbi kar değerlerini ortaya koymak,
 - Yerfıstığı fiyatlarının belirli bir dönemde gösterdiği değişimleri ve nedenlerini ortaya koymak,
 - Potansiyel alanlardaki rakip ürünlerin neler olduğunu tespit etmek,
- şeklinde özetlenebilir.

2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Taşkın (1975), sulu koşullarda buğdaydan sonra yetiştirilecek bitkilerin verim ve net karlılık yönünden incelenmesi üzerinde durmuş, birim alandan en fazla net gelir sağlayan ürünlerin; yerfıstığı, susam ve pamuk olduğunu belirtmiştir.

Pattee ve Young (ed) (1982), "Peanut Science and Technology" isimli kitaplarında, yerfıstığı yetiştiriciliğinin tarihçesi, genetiği, yetiştirme tekniği, hastalıkları ve mücadelesi, hasat yöntemi, hasat sonrası uygulanan işlemler, yerfıstığının besin içeriği ve kullanım alanları, pazarlaması ve gelecek beklentileri konuları incelenmiştir.

Woodroof (ed) (1983), "Peanuts (Production, Processing, Products)" isimli yayında, konu 16 bölümde incelenmiştir. Bu bölümler; yerfıstığının tarihsel gelişimi, ABD'de yerfıstığı üretimi ve pazarlaması, dünya üretimi ve ticareti, kültürü, hasat, tuzlama ve kabuğundan ayırma, depolama, yerfıstığında aflotoksin, beslenme kompozisyonu ve değeri, yerfıstığı ezmesi, tuzlama, şekerleme, yerfıstığı yağı, beslenmede farklı kullanım alanları, protein özellikleri, işleme, beslenme dışı kullanım alanları, sonuç ve gelecekteki beklentiler şeklindedir.

Panayiotou (1987), tarafından 1985 yılında yapılmış olan "The Economics of Groundnut Production in Cyprus" başlıklı çalışma, Paphos sahil ovasında 6 köydeki yerfıstığı işletmesini kapsamaktadır. İşletme başına düşen ortalama işlenen arazi 4.3 hektardır. Bunun 1.4 hektarında yerfıstığı ekilmektedir. Yetiştiricilerin çoğunluğu, ekim ve hasat işlemlerinde mekanik, yabancı ot kontrolünde ise kimyasal kullanılmaktadırlar. İşgücü gereksiniminin (500 h/ha), %63'ü aile işgücü ve %37'si yabancı işgücü tarafından karşılanmıştır. En çok işgücü yoğunluğu gerektiren işlemler, el ile yabancı ot temizlemesi (toplam işgücünün %38'i), hasat ve yerfıstığını kabuktan ayırma (%38) ve sulama (%19) olmuştur. Cobb-Douglas üretim fonksiyonuna dayandırılan verimlilik analizi, eğer işgücüne (temelde kimyasal yabancı ot mücadelesi) daha fazla ayrılabilirse ve işletme başına daha fazla arazide yerfıstığı yetiştirilebilirse, ekonomik sonuçların iyileştirilebileceğini göstermiştir. Yüksek talep esnekliğinden dolayı daha fazla arazi genişlemesi mümkündür.

Kurtay (1988), "Adana İli Osmaniye İlçesinde Yerfıstığı Yetiştiriciliği İle İlgili Üretici Sorunları" başlıklı tez araştırmasında, Adana İli Osmaniye İlçesi'nde geniş ölçüde üretimi yapılan yerfıstığı ürünü yetiştiricilerinin yerfıstığının ekiminden satışına kadar karşılaştıkları çeşitli üretim ve üretimle ilgili ekonomik sorunları incelenmiştir.

Mohanty ve Naik (1992), "An Economic Analysis of Cost of Production and Market Price of Groundnut in Orissa" başlıklı çalışmada, Hindistan'ın Orissa eyaletindeki sübvans edilen ve sübvans edilmeyen yerfıstığı üretiminin pazar fiyatını ve üretim maliyetini incelemeye ve yatırımın birim rupe başına düşen getirisi tahmin edilmeye çalışılmıştır. Üretim maliyetleri ve pazar fiyatı verileri, 1988 ve 1989 döneminde Cuttack, Puri, Ganjam, Dhenkanal ve Sambalpur bölgelerinde 150 yerfıstığı üreticisi örneğinden alınmıştır. Her ne kadar anketlerden elde edilen sonuçlar, Orissa'daki yerfıstığı üretimindeki verimin diğer eyaletlerdekinden daha yüksek ve üreticilerin de fiyatlardan memnun olduğunu gösteriyorsa da bu çalışma, son zamanlarda yaşanan verim düşüşünün yalnızca modern teknolojilerin ve temin edilmesi daha kolay yüksek verimli tohum çeşitlerinin kullanılmasıyla aşılabileceği sonucuna varmıştır.

Patel ve Agerwal (1993), "Price Behaviour of Groundnut in Gujarat" başlıklı çalışmalarında, Hindistan'ın Gujarat Eyaleti'nin Saurashtra bölgesinde beş büyük yerfıstığı üretim alanında seçilmiş pazarlarda, fiyat hareketlerini yıllar ve aylar itibarıyla hesaplamışlardır.

Emeksiz (1994), "Adana İlinde Yerfıstığı Pazarlama Organizasyonu ve Etkinliğinin Değerlendirilmesi" başlıklı araştırma sonucunda, pazarlama hizmetlerinden işleme, paketlenme, depolama ve dereceleme hizmetlerinin yetersiz yapıldığı, perakendeci marjının yüksek olduğu, pazarın saydam olmadığı ve üreticilerin pazar gücünün yetersiz olduğu bulunmuştur.

Emeksiz (1994a), "Adana İlinde Yerfıstığı Üretilen İşletmelerin Üretimle İlgili Bazı Yapısal Özellikleri" başlıklı çalışmada, Türkiye'nin yerfıstığı üretiminin son yirmi yılda %70 oranında arttığını, üretimin %40'nın Adana ilinde gerçekleştirildiğini, üretimin yaklaşık %7'sinin dış pazarlara gönderildiğini, dışsatımın istikrarsız bir yapıya sahip olduğunu, ayrıca yerfıstığı üreticilerinin

genellikle eğitim düzeyinin düşük kişiler olduğunu, yerfıstığının işletmelerde ekim alanı bakımından buğdayın hemen ardından ikinci sırada yer aldığını bildirmektedir.

Chen ve ark., (1997), "Competitiveness of Peanuts:United States versus China" başlıklı araştırmalarında, 1988-93 periyodunda serbest ticaret piyasasında hem ulusal ve hem de bölgesel düzeyde Çin ile karşılaştırmalı olarak ABD yerfıstığı piyasasının rekabet durumu değerlendirilmiştir. Bu çalışmanın sonucunda, ABD'de yerfıstığı üretim maliyetlerinin Çin'e göre önemli derecede fazla olduğu ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda maliyetler ve net karlar açısından dünya pazarında Amerika yerfıstığı piyasasının, Çin yerfıstığı piyasasına göre daha az rekabet edebileceği bulunmuştur. Çünkü, Çin yerfıstığı tarımı bedelsiz arazi ve ucuz işgücünde, ABD'de yüksek kaliteli ürün, iyi üretim altyapısı, işleme ve taşımada rekabet avantajına sahiptir.

Miller ve ark., (1997), "The Cost Distribution of Producing Peanuts According to Acreage Size, Region, and Cost in the U.S. and Georgia" başlıklı araştırmalarında, 1991 yılında ABD'de arazi genişliği, bölge ve maliyet esasına göre gruplandırılmış olan yerfıstığı işletmelerinin üretim maliyetleri ve seçilmiş özellikleri analiz edilmiştir.

Sadiq ve arkadaşları (1999), "Economics of Groundnut Production and Analysing the Factor Affecting its Productivity in Barani Area of District Kohat" başlıklı çalışmalarında, Pakistan'da Kuzey Batı sınır eyaleti olan Kohat bölgesinde küçük, orta ve büyük işletmelerde yerfıstığı üretim ekonomisini incelemiş, verimliliği sınırlayan ana faktörleri tespit etmiştir. Toplam değişken maliyet, arazi genişliği artışına bağlı olarak azalmakta, acre (0.404 ha) başına verim ise arazi genişliği artışına bağlı olarak azalmaktadır. Bu da küçük işletmelerin daha fazla etkin olduğunu göstermektedir. Üretim fonksiyonu tekniği, yerfıstığı üretim girdilerinin etkilerini incelemek için kullanılmıştır. Yerfıstığı üretimi ile ilgili değişkenlerden kullanılan makina gücü, ekim tarihi, çiftçi eğitim durumu, yetiştiricilik tecrübesi arasında ilişki önemsiz iken tohum ve işgücü kullanımı ile arasındaki ilişki anlamlı bulunmuştur.

Paksoy ve Boydak (2001), "Pamuk ve Yerfıstığı Üretim Maliyetlerinin Hesaplanması Üzerine Bir Araştırma" başlıklı çalışmalarında, Osmaniye ilinde 1999

yılında 1 kg kabuklu yerfıstığı maliyetini 198.657 TL olarak bulunmuştur. İlde çiftçilerin yerfıstığından 101.343 TL/da kar elde edildiği belirlenmiştir. Çalışma, Türkiye ekonomisi için çok büyük öneme sahip olan GAP bölgesinde üretilen pamuğa alternatif olarak yerfıstığının bölgede karlı bir şekilde ekim nöbetine girebileceğini ortaya koymuştur.

Revoredo ve Fletcher (2002), "World Peanut Market: an Overview of the Past 30 Years" isimli çalışmalarında, dünya yerfıstığı piyasasının son otuz yıl içindeki durumunu ortaya koymuşlardır. Toplam global üretimindeki artışa rağmen, 1970'lerden bu yana bitkisel yağ ve gıdanın toplam üretiminde yerfıstığının payı soya fasulyesinin piyasaya çıkışını takiben azalmıştır. Buna ilaveten, yerfıstığı toplam üretiminde gittikçe artan bir oran gıda amaçlı kullanılmaya başlanmıştır. Dünya ekim alanları 1970'lerden bu yana çok az değişmiştir, ancak bazı bölgesel ve alt-bölgesel değişimler olmuştur. Dolayısıyla, yerfıstığı yağı ve gıdasının piyasasındaki azalmadan etkilenen Afrika'nın üretimdeki payı azalmışken, Asya ve özellikle Çin Halk Cumhuriyeti önemli bir şekilde paylarını artırmışlardır. Amerika'nın da dünya yerfıstığı üretimindeki payı azalmış gözükmektedir. Diğer yandan, 1990'ların başından bu yana, Çin, ABD ve Arjantin çerezlik yerfıstığı ihracatında başı çekmektedirler. AB ve Asya hala yerfıstığı ana ithalatçıları konumundadırlar. Aynı zamanda, (ilk altı ihracatçı göz önüne alındığında) ihracat piyasası yoğunluğu daha az ülkeden oluşurken, ithalat piyasası daha fazla ülkeden oluşmaktadır. Sonuç olarak, 1995'den beridir, dünya gerçek yerfıstığı fiyatları daha az dalgalanma göstermekle beraber azalmaya devam etmektedir.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Materyal

Bu araştırmanın materyalini, araştırma alanındaki yerfıstığı yetiştiriciliği yapan tarım işletmelerinden anket yoluyla elde edilen bilgiler oluşturmaktadır. Anket çalışması Ocak- Şubat 2002 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bilgiler 2001 yılı üretim dönemine aittir.

Araştırma ikincil verilerle desteklenmiştir. Bu amaçla TKB Adana, Osmaniye ve İçel İl Müdürlükleri ile Ceyhan, Karataş, Osmaniye Merkez, Kadirli, Silifke ve Anamur İlçe Müdürlükleri kayıtlarından, Osmaniye Ticaret Borsası kayıtlarından, Osmaniye Osimpaş yetkililerinden, DPT, DİE ve FAO istatistiksel verilerinden yararlanılmıştır. Ayrıca konu ile ilgili ulusal ve uluslararası düzeyde yapılmış çalışma bulgularından yararlanılmıştır.

3.2. Yöntem

3.2.1. Örnek Seçiminde Kullanılan Yöntem

Araştırma alanı olarak, Türkiye toplam yerfıstığı ekim alanı ve üretim miktarının yaklaşık %80'nini oluşturan Adana, Osmaniye ve İçel illeri seçilmiştir. Bu üç ilin Tarım İl Müdürlükleri kayıtlarından yerfıstığı üretiminin yapıldığı ilçelerin yerfıstığı ekim alanları ve üretim miktarları alınarak “Gayeli Örnekleme Yöntemi” ile her ilden yerfıstığı üretim miktarları yüksek olan 2 ilçe seçilmiştir. Bunlar; Adana’da Ceyhan ve Karataş, Osmaniye’de Merkez ve Kadirli, İçel ilinde Silifke ve Anamur ilçelerdir. Örneğe alınan ilçelerin Tarım İlçe Müdürlüğü kayıtlarından yerfıstığı üretiminin yapıldığı köylerin ekim alanları belirlenmiş ve hazırlanan listeden araştırma alanını temsil edebilecek köyler, ilgili kuruluşların görüşleri de dikkate alınarak “Gayeli Örnekleme Yöntemi” ile belirlenmiştir.

Gayeli örnekleme yapılarak belirlenen 12 köyde yerfıstığı üretimi yapan tarım işletmelerinin tam sayımı yapılarak elde edilen çerçeve listeye “Oransal Tabakalama Yöntemi” uygulanarak, %95 güven düzeyi ve ortalamadan %10 sapmayla örnek

sayısı 75 olarak belirlenmiştir. Orantılı paylaştırmaya ilişkin örnek hacmi (1) nolu eşitlikten elde edilebilir (Yamane, 2001).

$$n = \frac{N * \sum N_h S_h^2}{N^2 * D^2 + \sum N_h S_h^2} \quad (1)$$

- n: örnek hacmi,
 N: anakitledeki toplam işletme sayısı,
 N_h : h tabakadaki birim sayısı,
 S_h^2 : h. tabakadaki varyans,
 D^2 : düzeltme faktörü,
 Z^2 : izin verilen güvenlik sınırının Z tablo değeridir.

Örnek işletmelerin belirlenen tabakalara dağıtılmasında da (2) nolu eşitlik kullanılmıştır;

$$n_h = (N_h / N) * n \quad (2)$$

Örnek hacminin belirlenmesinde çeşitli alternatif tabakalar oluşturularak incelenmiş ve işletmelerin yerfıstığı alanlarına göre 6 tabakaya ayrılması uygun görülmüştür. Bu tabakaların sınırları 1-5 da, 6-10 da, 11-20 da, 21-50 da, 51-100 da ve 101 da' dan büyük işletmeler olarak belirlenmiştir.

Çizelge 3.1. Örnek İşletmelerin Yerfıstığı Alanı Genişlik Gruplarına Göre Dağılımı

Tabakalar	Frekans Sayısı (N_h)	Standart Sapma (Sh)	Varyans (Sh^2)	$N_h * Sh$	$N_h * Sh^2$	Örnek sayısı (n)
1-5	118	1,1	1,2	130,6	144,5	13
6-10	135	1,6	2,4	210,2	327,2	14
11-20	123	3,1	9,9	387,1	1218,6	13
21-50	123	8,9	79,4	1095,7	9760,8	13
51-100	82	14,8	218,0	1210,6	17872,9	9
100>	125	54,4	2955,6	6795,6	369446,4	13
Toplam	706	67,3	4522,7	9829,9	398770,4	75

Araştırma sonuçları değerlendirilirken işletmeler 3 gruba ayrılmıştır. Bunlar; 1-10 (birinci grup), 11-50 (ikinci grup) ve 51 dekar ve üzeri (üçüncü grup) yerfıstığı ekim alanı genişlikleridir. Birinci grupta 27, ikinci grupta 26 ve üçüncü grupta 22 örnek sayısı olmak üzere toplam örnek sayısı 75 olarak belirlenmiştir.

Çizelge 3.2’de ise anket yapılan köylerin il ve ilçelere göre dağılımı verilmiştir. Buna göre araştırma alanında her ilde 2’şer ilçeden 4’er köyden olmak üzere toplam 6 ilçeden 12 köyde anket uygulanmıştır.

Çizelge 3.2. Anket Yapılan Köylerin İl ve İlçelere Göre Dağılımı

İller	İlçeler	Köyler
Adana	Ceyhan	Koruklu, Küçükmançık
	Karataş	Tabaklar, Tuzla
İçel	Anamur	Çarıklar, Merkez
	Silifke	Kurtuluş, Sökün
Osmaniye	Kadirli	Halitağalar, Kümbet
	Merkez	Cevdetiye, Çona
Toplam	6	12

3.2.2. İşletmelerin Ekonomik Analizinde Uygulanan Yöntem

Ekonomik analiz çalışmalarında, işletmelerden sağlıklı ve güvenilir bilgi alınması, elde edilecek sonuçların doğruluğu açısından büyük önem taşımaktadır. Muhasebe kayıtları tutan işletmelerde envanter, mali kayıtlar ve fiziki kayıtlar ile sağlanan belgeler, işletme hakkında hem mali ve hem de fiziki varlıklar hakkında bilgi kaynağı olmaktadır (Aras, 1988) ve muhasebe kayıtları ile elde edilen bilgiler ankete kıyasla daha güvenilirdir (Erkuş, 1985).

Bu amaçla, daha önceden yapılmış çalışmalarda anket formlarından yararlanılarak öncelikle taslak bir anket formu hazırlanmıştır. Hazırlanan taslak anket formu pilot olarak seçilmiş, üreticilere uygulanmış ve uygulamada meydana gelen aksaklıklar doğrultusunda anket formu üzerinde değişiklikler yapılarak son şekli verilmiştir.

İncelenen işletmelerin ve faaliyetlerinin analizinde işletmeler 3 gruba ayrılarak değerlendirilmiştir. İlk olarak işletmecilerin sosyo-ekonomik yapıları içinde

arazi ve nüfus varlıkları incelenmiştir. İkinci olarak incelenen işletmelerin mevcut üretim deseni ve üretim tekniklerine ilişkin olarak yerfistiği üretiminde yaptıkları uygulamalar incelenmiştir. İşletmelerin yerfistiği üretim dalında kullandıkları girdi miktarları ve üretim masraflarının belirlenmesi araştırmanın diğer bölümleri olarak ele alınmış ve üretim dalına ait yıllık faaliyet sonuçları bu verilere göre değerlendirilmiştir.

İşletmelerde yerfistiği üretim faaliyetine ait hasat işlemleri ve ürünlerin değerlendirilmesi ile bu faaliyet dalının genel sonuçları elde edilmiştir. Ayrıca işletmecilerin yerfistiği üretim dalına ait üretim ve pazarlama sorunları ortaya konulmuştur.

Araştırmanın son bölümünde ise yerfistiği ve rakip ürünlerin fiyatları ve değişimleri ile yerfistiği ve rakip ürünlerin fiyat paritelerindeki gelişmeler belirlenmiştir.

Doldurulan anket formlarındaki bilgiler bilgisayara girilmeden önce kontrol edilmiş ve gerekli hesaplamalar yapılmıştır. Daha sonra bilgisayara girilen birincil veriler MS Excel 2000 ve SPSS 10.0 istatistik yazılımı kullanılarak analiz edilmiştir.

Belirlenen 75 işletmeden elde edilen sonuçlar işletme büyüklük gruplarına ayrılarak çizelgelere aktarılmıştır. Değerlendirmeler işletme grupları ve işletmeler ortalaması için ayrı ayrı yapılmıştır.

3.2.2.1. Üretim Masrafları

Üretim masrafları, değişen ve sabit masraflar olarak incelenmiştir. Üretim masrafları içindeki aile işgücü ücret karşılığı, yabancı işgücüne ödenen ücrete göre hesaplanmıştır.

Değişken masraflar ise, üretim hacmine bağlı olarak artan ya da azalan masraflardır. Bu masraflar, üretim yapılırca ortaya çıkarlar ve üretim miktarına bağlı olarak değişirler. Bitkisel üretime ilişkin değişken masraflar şunlardır: tohum masrafları, gübre masrafları, ilaç masrafları, akaryakıt, yağ, tamir ve bakım masrafları, geçici işçilik masrafları, su ücreti, makine kiralari, ürün sigortası, ürün satış ve taşıma masrafları, özel değişken masraflar. Sabit masraflar, üretim hacmine

bağlı olarak değişmeyen masraflardır. Diğer bir deyişle sabit masraflar, üretim olmasa da ortaya çıkan masraflardır (İnan, 2001). Yerfıstığı üretimine ait değişken masraf unsurları içinde tohum, gübre, ilaç, su ücreti, makine kirası, geçici işçilik, pazarlama, diğer masraflar ve döner sermaye faizi alınmıştır. Diğer masraflar içerisinde çuval, ip ve eleme işleminde kullanılan elek ücreti yer almaktadır. Sabit masraf unsurları olarak ise, arazi kirası, aile işgücü ve genel idare giderleri alınmıştır.

3.2.2.2. Üretim Girdilerinin Belirlenmesi

Araştırmanın yürütülmesi sırasında, veri toplamada anket yönteminden yararlanılmıştır. Örnek işletmelerden elde edilen veriler değerlendirilerek yerfıstığı üretimindeki ortalama girdi miktarları bulunmuş ve her işletme için birim alandaki (dekar) miktarları hesaplanmıştır.

Makine ile yapılan işlerde makineyi kullanan insan gücü beraber alınmıştır. Ekim, gübreleme, ilaçlama, sulama ve taşımada bu durum dikkate alınmıştır. Üretim aşamasında kullanılan işgücünün hesaplanmasında günde 8 saat çalışıldığı kabul edilmiş, dekara kullanılan işgücü saat olarak hesap edilmiştir.

3.2.2.3. Üretim Maliyetlerinin Hesaplanması

Gerek tarımda ve gerekse diğer sektörlerde işletmeler her zaman çeşitli üretim faktörlerini birleştirerek, bunlardan toplumun gereksinmelerini karşılamaya yarayacak biçim, nitelik ve miktarda ürün üretirler. Bu ürünler mal veya hizmet şeklinde olabilmektedir. İşte, her işletmenin kendi faaliyet konusunu oluşturan mal veya hizmetleri elde edebilmek için harcadığı çeşitli üretim faktörlerinin para ile ölçülen değerine o ürünün maliyeti denilmektedir. Maliyet, bir amaca ulaşmak için katlanılan fedakarlıkların toplamı veya ekonomik anlamda, satış değeri olan bir mal veya hizmete sahip olabilmek için katlanılan ölçülebilir fedakarlıkların toplamıdır (Kıral ve Kasnakoğlu, 1999). Diğer bir yaklaşımla maliyet, bir mal veya hizmet üretebilmek için yapılan fedakarlıkların miktar veya değeri olarak tanımlanmaktadır.

Tarım işletmelerinde üretim masrafları ve maliyetlerin hesaplanması, birçok güçlükleri içermektedir. Özellikle ürün maliyetlerinin bölgelere ve hatta tarım

işletmelerine göre önemli ölçüde değiştiği bilinmektedir. Bu bakımdan tarımda tek bir maliyet fiyatı söz konusu olmadığından, her işletmenin kendine ait bir maliyet fiyatı bulunacaktır. Dolayısıyla maliyet, bütün ekonomik sektörlerde, işletmelerin faaliyetlerinin sonuçlarının ekonomik yönden değerlendirilmesi açısından önem taşımaktadır. İşletmelerin koşullarına uygun, rasyonel ve verimli çalışmaları, bu ekonomik sonuçlar ile doğrudan ilişkilidir (Güneş ve ark., 1988)

Tarımsal ürün maliyetlerinin, vergi ve gümrük politikalarının düzenlenmesinde, ihracat ve ithalat hakkında verilecek kararlarda, sosyal politikayı düzenlemede sürekli olarak göz önünde bulundurulması gerekir. Bu genel ekonomik amaçlar yanında, işletmelerin bir diğeriyle kıyaslanmalarının yapılarak, bunların rasyonel faaliyette bulunup bulunmadıklarının saptanmasında, işletme bütçelerinin iş plan programlarının yapılmasında, işletmeciye gerekli verileri sağlayan etkili bir işletme kontrol ve denetim aracıdır (Açıl, 1977).

Maliyetlerin hesaplanmasında, işletmede yalnızca o ürüne yapılan giderler gözönüne alınmakta, başka bir deyişle tek ürün bütçe analizi kullanılmıştır. Ürünün maliyetini bulmak için üretim girdisi tablosundaki fiziksel miktarlar işletmecilerin ödedikleri fiyatlar ile fiyatlandırılmıştır. Alternatif maliyet prensibinden hareketle, üretimde kullanılan mal ve hizmetler işletmeye ait olsa bile kiralanmış gibi masraflara katılmaktadır.

Değişken masrafların faizi (döner sermaye faizi), fırsat maliyetini temsil etmektedir. Bunun anlamı söz konusu üretim girdileri tutarı başka bir alternatif alanda değerlendirilmiş olsa idi, belirli bir miktarda faiz geliri elde edilecekti. Bu girdilerin üretimde kullanılmaları ile faiz gelirinden vazgeçilmiş olunmaktadır. Bu nedenle masraf olarak değerlendirilmesi gerekir. Aslında bu amaçla yatırımın en iyi alternatifte getireceği gelir esas alınmalıdır. Ülkemizde bu amaçla T.C. Ziraat Bankasının tarımsal kredi faizi, sermayenin tarımsal üretimde bağlı kaldığı süreler dikkate alınarak kullanılmaktadır (Kıral ve Kasnakoğlu, 1999). Bu çalışmada, T.C. Ziraat Bankasının 2001 yılı içerisinde uyguladıkları tarımsal üretim kredi faiz oranı kullanılmıştır. Yine aynı yılın enflasyon oranı kullanılarak reel faiz oranı elde edilmiştir. 2001 yılı ortalama reel faiz oranı %22 olarak bulunmuştur. Buradan hareketle değişken masraflar, üretim dönemine oldukça homojen bir şekilde dağılmış

olduğundan bu masraf toplamının yarısı alınmıştır. Ayrıca yerfistığı üretimi yaklaşık altı aylık bir dönemi kapsadığı için o yıl için hesaplanan ortalama faiz oranının da yarısı alınarak döner sermaye faizi masrafı hesaplanmıştır.

Arazi kirası, kira ile tutulan araziler için fiilen ödenen kira bedeli ve mülk arazide ise alternatif kira bedeli esas alınarak hesaplanmıştır. İşletmede çalışan aile işgücü ücret karşılığı, işletmede istihdam edilen yabancı işgücü ücretleri esas alınarak ücretlendirilmiştir. Genel idare giderleri işletmenin sevk ve idaresi ile işletmenin tüm üretim faaliyetlerini ilgilendiren ortak hizmetler için yapılan masraflardan oluşmaktadır. Değişken masraflar toplamının %3'ü ise genel idare giderleri olarak gösterilmektedir. Böylece tüm masraf unsurlarının göz önüne alınması ile birim alandaki (dekar) üretim için yapılan giderler toplamı belirlenmiş olmaktadır.

3.2.2.4. Üretim Değerinin Hesaplanması

Gayrisafi üretim değeri, işletmelerin tarımsal faaliyet sonucu elde edilen ve bir pazar değeri bulunan ürün miktarlarının, birim fiyatları ile çarpılması sonucu bulunan değere söz konusu üretim faaliyetine ait sermayedeki yıllık prodüktif artışların ilavesi ile bulunur (Erkuş ve ark., 1995).

Gayrisafi üretim değeri, işletmelerde bir yıllık prodüktif faaliyet sonucunda elde edilen yerfistığı üretiminin parasal değerine, yan ürün değeri eklenerek bulunmuştur. İşletmelerde mutlak kar, dekara gayrisafi üretim değerinden dekara üretim masraflarının çıkarılmasıyla hesaplanmıştır. Yerfistığı üretimindeki nisbi karlılık ise, dekara gayrisafi üretim değerinin dekara yapılan üretim masraflarına oranlanmasıyla elde edilmiştir. Brüt kar, gayrisafi üretim değerinden değişen masrafların çıkarılması ile elde edilmiştir.

4. DÜNYA VE TÜRKİYE'DE YERFISTIĞI ÜRETİMİ VE TİCARETİNDEKİ GELİŞMELER

4.1. Dünya Yerfistığı Üretimindeki Gelişmeler

4.1.1.Ekim Alanı

Yerfistığı yetiştirilecek toprağın yapısı çok önemlidir. Hemen her toprakta rahatlıkla yetişebilmektedir. Ancak, fazla ağır ve su tutan topraklar ile fazla taşlı topraklarda yetiştirildiğinde verim önemli ölçüde düşmektedir. Yerfistığı tarımı için en uygun toprak; iyi drene olmuş, gevşek yapılı, kumlu tınlı, kalsiyumca zengin ve organik maddesi orta derecede olan topraklardır. Fazla killi ve ağır topraklar yerfistığı tarımı için uygun değildir (Arıoğlu, 1999).

Çalışma kapsamında ele alınan 1980-2000 döneminde dünya yerfistığı ekim alanlarındaki gelişmeler Çizelge 4.1'de verilmiştir. 2000 yılı itibariyle yaklaşık 24.3 milyon hektar olan dünya yerfistığı ekim alanlarının, ülkelere göre dağılımı incelendiğinde; %27.7'lik bir oranla Hindistan ilk sırayı alırken, bunu sırasıyla Çin (%20.1), Nijerya (%11.0), Sudan (%6.2) izlemektedir. Türkiye ise, dünya yerfistığı ekim alanlarında %0.1'lik bir pay almaktadır.

Çizelge 4.1. Dünya Yerfistığı Ekim Alanlarındaki Gelişmeler (1000 ha)

Ülkeler	1980-1984	1985-1989	1990-1994	1995-1999	2000	%	İndeks
Dünya	18.567	19.487	20.842	22.871	24.336	100,0	131
Çin	2.418	3.152	3.219	3.923	4.885	20,1	202
Hindistan	7.230	7.638	8.263	7.346	6.733	27,7	93
ABD	572	633	713	584	541	2,2	95
Endonezya	499	578	653	671	684	2,8	137
Nijerya	592	698	1.114	2.310	2.668	11,0	451
Senegal	1.044	789	875	786	1095	4,5	105
Sudan	806	576	533	1.293	1.515	6,2	188
Türkiye	23	24	28	33	28	0,1	122
Diğer	5.383	5.398	5.444	5.925	6.187	25,4	115

Kaynak:<http://www.fao.org>

İndeks: 1980-1984 =100 alınmıştır.

Dünya yerfistığı ekili alanlarındaki gelişmeler değerlendirildiğinde, 20 yıllık dönem boyunca önemli artışlar kaydedilmiştir; 1980-1984 dönemi ortalamasına göre 18.6 milyon ha olan dünya yerfistığı ekim alanları, 1.3 kat artış göstererek 24.3 milyon ha olmuştur.

Ele alınan dönemde dünya yerfistığı ekim alanlarındaki en fazla artış 4.5 kat ile Nijerya'da gerçekleşmiştir. Bunu sırasıyla Çin (2 kat), Sudan (1.8 kat), Türkiye (1.2 kat), Endonezya (1.3 kat) takip etmektedir. Hindistan ve Amerika'da yerfistığı ekim alanlarında dalgalanmalar olmakla beraber ele alınan dönemde ekim alanlarında bir düşme görülmüştür.

4.1.2. Üretim

Yerfistığı tropik ve subtropik bölgelerde yetişebilen yazlık bir sıcak iklim bitkisi. Yetiştirme süresince 3000-4500° C sıcaklık toplamına gereksinim duymaktadır. Sıcaklık arttıkça yetiştirme süresi kısalmaktadır (Arioğlu, 1999).

Çizelge 4.2. Dünya Kabuklu Yerfistığı Üretimindeki Gelişmeler (1000 ton)

Ülkeler	1980-1984	1985-1989	1990-1994	1995-1999	2000	%	İndeks
Dünya	18.951	22.614	25.396	31.312	34.465	100,0	182
Çin	4.102	6.039	7.422	10.988	14.516	42,1	354
Hindistan	6.206	6.922	7.813	7.708	6.223	18,1	100
ABD	1.581	1.761	1.856	1.674	1.481	4,3	94
Endonezya	838	1.023	1.156	1.194	974	2,8	116
Nijerya	519	847	1.320	2.341	2.901	8,4	559
Senegal	690	795	662	678	1062	3,1	154
Sudan	538	380	365	896	1047	3,0	195
Türkiye	49	60	66	82	78	0,2	159
Diğer	4.428	4.787	4.736	5.750	6.183	17,9	140

Kaynak: <http://www.fao.org> İndeks: 1980-1984 =100 alınmıştır.

İncelenen yıllarda dünya yerfistığı üretiminde önemli artışlar görülmektedir. Nitekim 1980-1984 dönemi ortalamasına göre yaklaşık 18.9 milyon ton olan dünya yerfistığı üretimi 1.8 kat artış göstererek 2000 yılı itibariyle yaklaşık 34.5 milyon tona yükselmiştir. Bu artışın, dünya yerfistığı ekilen alanlarındaki 1.3 katlık ve verimdeki artıştan kaynaklandığını söylemek yanlış olmayacaktır. 2000 yılı değerleriyle dünya yerfistığı üretimi içerisinde ilk sırayı %42.1 ile Çin alırken, bunu

sırasıyla Hindistan (%18.1), Nijerya (%8.4) ve ABD (%4.3) izlemektedir. Buradan anlaşılacağı gibi Çin ve Hindistan dünya üretiminin yarısından fazlasını karşılamaktadır. Türkiye ise dünya yerfistığı üretimi içerisinde %0.2'lik bir pay almaktadır. Kıtalar bazında bir değerlendirme yapılacak olursa; Dünya yerfistığı üretiminin yaklaşık %70'i Asya, %20'si Afrika, %8'i K. Amerika ve %2'si ise G.Amerika kıtasından karşılanmaktadır.

Özellikle Nijerya, Çin, Sudan, Türkiye ve Senegal yerfistığı üretimlerinde önemli artışların olduğu göze çarpmaktadır. Nitekim ele alınan dönem boyunca Nijerya yerfistığı üretimi yaklaşık 5.6 kat, Çin'in üretimi 3.5 kat, Sudan'ın 2 kat, Türkiye'nin 1.6 kat ve Senegal'in üretimi ise 1.5 kat artış göstermiştir.

4.1.3.Verim

Dünya yerfistığı verimindeki gelişmeler değerlendirildiğinde ele alınan 20 yıllık periyotta dünya ortalama yerfistığı veriminde artışın olduğu gözlenmektedir. Buna göre dönem başında 1.020 kg/ha olan ortalama dünya yerfistığı verimi %39 artarak dönem sonunda 1.416 kg/ha olarak gerçekleşmiştir. Buna karşın aynı dönemde Türkiye yerfistığı veriminde de yaklaşık %29'luk bir artış dikkati çekmektedir. 2000 yılı itibariyle 2.756 kg/ha olan Türkiye yerfistığı verimi dünya ortalamasının %94.6 üzerinde gerçekleşmiştir (Çizelge 4.3).

Çizelge 4.3. Dünya Yerfistığı Verimindeki Gelişmeler (kg/ha)

Ülkeler	1980-1984	1985-1989	1990-1994	1995-1999	2000	%	İndeks
Dünya	1.020	1.159	1.217	1.368	1.416	100,0	139
Çin	1.697	1.915	2.286	2.794	2.972	209,9	175
Hindistan	856	896	948	1.046	924	65,3	108
ABD	2.756	2.785	2.606	2.871	2.740	193,5	99
Endonezya	1.679	1.771	1.770	1.787	1.425	100,6	85
Nijerya	879	1.207	1.240	1.008	1.087	76,8	124
Senegal	659	1.011	763	877	969	68,4	147
Sudan	657	652	677	703	691	48,8	105
Türkiye	2.137	2.520	2.388	2.494	2.756	194,6	129

Kaynak: <http://www.fao.org> İndeks: 1980-1984 =100 alınmıştır

2000 yılı itibariyle ele alınan ülkeler arasında verimi en yüksek ülke hektara 2.972 kg ile Çin'dir. Bunu sırasıyla Türkiye, ABD, Endonezya izlemektedir. Hindistan'ın veriminde dalgalanma olmakla beraber 1980-1984 ortalamasına göre bir değişiklik olmadığı ve dünya ortalama veriminin ancak yarısı kadar verime sahip olduğu görülmektedir (Çizelge 4.3).

4.2. Türkiye'de Yerfıstığı Üretimindeki Gelişmeler

4.2.1. Ekim Alanı

Türkiye'de yerfıstığı ekim alanları 1980-1984 dönemi ortalamasına göre 23.000 ha iken, %22'lik artış göstererek 2000 yılında 28.000 ha olarak gerçekleşmiştir.

Ele alınan dönemde özellikle 1981, 1987, 1990 ve 1996 yıllarında bir önceki yıla göre ekim alanlarında önemli artışlar olmuştur. Yerfıstığı toplam yağ bitkileri ekim alanı içerisinde de ayçiçeği ve susamdan sonra %4.0'lık bir payla üçüncü sırayı almaktadır.

Çizelge 4.4. Türkiye Yerfıstığı Ekim Alanlarındaki Gelişmeler

Yıllar	Ekilen alan (1000 ha)	S. İndeks
1980-1984	23	100
1985-1989	24	104
1990-1994	28	122
1995	29	126
1996	34	148
1997	32	139
1998	35	152
1999	28	122
2000	28	122

Kaynak: <http://www.fao.org>

Kültürü yapılan yerfıstığı çeşitleri, pazar tiplerine göre dört grup altında toplanmaktadır. Bunlar; Valancia, Spanish, Virginia ve Runner çeşitleridir. Bunlardan Spanish ve Valancia çeşitleri dik gelişme gösterir, Runner tipi çeşitler yatık, Virginia tipindeki çeşitler ise yarı yatık ve yatık gelişme gösterirler.

Bugün ülkemizde üretimi yapılan çeşitler Virginia grubundan olup, yatık ve yarı yatık olarak gelişmektedir. Bunlar; Çom ve NC-7 çeşitleridir. NC-7 çeşidi Çom çeşidine göre daha erkenci olduğundan ikinci ürün ekimlerinde NC-7 çeşidi tercih edilmektedir.

Üretimde kullanılacak yerbistığı tohumları iyi kalitede olmalıdır. Ülkemizde üreticiler tohumlarını kendi ürünlerinden seçerek ayırdıkları için henüz standartlara uygun yerbistığı tohumluğu üretilmemektedir (Arioğlu, 1999).

4.2.2. Üretim

Yerbistığının 1999 yılı itibariyle yağlı tohumlar ekim alanı içindeki payı %4.0, üretimi içerisindeki payı ise %3.3'dür.

Yerbistığı üretimi 1980-1984 dönemi ortalamasına göre 49.000 ton iken 1.6 kat artış göstererek 2000 yılında 78.000 ton olmuştur (Çizelge 4.5). Aynı dönemde ekim alanında 1.2 kat, verimde ise 1.3 kat artış söz konusudur. Bu durum, Türkiye'de son 20 yılda yerbistığı üretimindeki artışın ekim alanlarının genişlemesinden ve verim artışından kaynaklandığını söyleyebiliriz. Türkiye'nin dünya üretimindeki payı önemsiz olup, 1999 yılı itibariyle %0.2 civarındadır.

Çizelge 4.5. Türkiye Yerbistığı Üretimindeki Gelişmeler

Yıllar	Üretim (Ton)	S.İndeks
1980-1984	49.180	100
1985-1989	59.800	122
1990-1994	66.000	134
1995	70.000	142
1996	80.000	163
1997	82.000	167
1998	90.000	183
1999	75.000	153
2000	78.000	159

Kaynak: <http://www.fao.org>

Türkiye'de yerbistığı üretiminin her geçen yıl artmasının nedeni; üretim maliyetinin diğer bitkiler ile kıyaslandığında, daha düşük olması (zirai mücadele masraflarının olmaması) ve dekardan elde edilen net gelirin yüksek olmasıdır. Ayrıca,

ikinci ürün olarak ekim alanlarının artmasıdır. Ülkemizde, yerbistığı hasadı elle yapılmakta ve fazla işçilik gerektirmektedir. Hasat sorununun giderilmesi ile, yani, makineli hasada geçilmesi ile üretim miktarı daha da artacaktır (Arioğlu, 1999).

Yerbistığı kapsülleri toprak altında yetiştikten, olgunlaşma zamanını belirlemek oldukça zordur. Hasat zamanı yapraklar sarı ve kahverengiye dönüşür. Tarlanın değişik yerlerinden sökülen bitkilerdeki kapsüllere bakılarak karar verilir. Ülkemizde ana ürün ve ikinci ürün ekilişleri vardır. Ana ürün, Ekim ayında; ikinci ürün ise Kasım ayında hasat edilmektedir. Hasat esnasında üründe %35-45 rutubet vardır. Bu nemin %8-10'a düşürülmesi gerekir. Elle veya söküm makinesi ile hasat edilen ürün, tarlada 2-3 gün pörsümeye terk edildikten sonra harmanlanır. Yerbistığı tarımının en pahalı kısmı harmanlamadır. Harman işleri genelde elle yapılmaktadır. Yerbistığı harman makinesinin az sayıda ve çok pahalı olması, ayrıca yerbistığı işletmelerinin de küçük olmasından yaygınlaşmamıştır.

Ülkemizde, yerbistığı tarımı Akdeniz Bölgesi ile Ege Bölgesi'nin bazı yerlerinde yapılmaktadır. En çok ekildiği yerler; Adana, Osmaniye, İçel, Hatay, Antalya, Aydın, Kahramanmaraş ve Muğla illeridir. 2000 yılı itibariyle Çukurova Bölgesi, Türkiye toplam yerbistığı ekilen alanlarının %80,17'sini, üretimin ise %81,09'nu gerçekleştirmektedir. Çukurova Bölgesinde ise en fazla payı Osmaniye ili almaktadır (Çizelge 4.6). Çukurova Bölgesinde yerbistığı, ekim nöbetine girmesi, kendinden sonra gelen bitkiye işlenmiş ve azotça zengin bir tarla bırakması ve buğdaydan sonra ikinci ürün olarak yetiştirilebilmesi dolayısıyla büyük öneme sahiptir (Atakışi, 1982).

Çizelge 4.6. Türkiye’de Yerfistığı Ekilen Alan, Üretim ve Veriminin İllere Göre Dağılımı (2000 yılı)

İller	Ekilen Alan		Üretim		Verim	
	ha	%	ton	%	kg/ha	Türkiye ortalama verime göre indeks
Türkiye	28.300	100,00	78.000	100,00	2.756	100,00
Çukurova	22.687	80,17	63.249	81,09	2.533	91,91
Adana	7.900	27,92	26.680	34,21	3.377	122,53
Osmaniye	8.899	31,45	26.748	34,29	3.006	109,07
İçel	5.250	18,55	8.463	10,85	1.612	58,49
Hatay	638	2,25	1.358	1,74	2.135	77,47
Diğer iller	5.613	19,83	14.751	18,91	-	-

Kaynak: DİE, Tarımsal Yapı (Üretim,Fiyat, Değer), 2000

Yerfistığı tarımı yapılan bölgelerimizde, yetiştirme süresi içerisinde yağışlar yeterli olmamaktadır. Bu nedenle, gerekli olan yağış sulama suyu ile karşılanmaktadır. Sulama suyunun yeterli olmadığı koşullarda kesinlikle yerfistığı tarımı yapılmamalıdır.

4.2.3. Verim

2000 yılında 78.000 ton yerfistığı üreten Türkiye’nin dünya üretiminden aldığı pay %0.2 gibi çok düşük bir rakamdır. Bunun yanı sıra, ülkemiz yerfistığı tarımında henüz tam anlamıyla mekanizasyona geçilmemekle beraber, yerfistığı üreten diğer ülkeler arasında verimlilikte ilk sıralarda yer almaktadır.

Çizelge 4.7. Türkiye Yerfistığı Verimindeki Gelişmeler

Yıllar	Verim (kg/ha)	S. İndeks
1980-1984	2.137	100
1985-1989	2.520	118
1990-1994	2.387	112
1995	2.414	113
1996	2.353	110
1997	2.563	120
1998	2.571	120
1999	2.679	125
2000	2.756	129

Kaynak: <http://www.fao.org>

Türkiye'de yerbustiğı verimi 2000 yılında hektara 2.756 kg olarak gerçekleşmiştir. Türkiye verimi dünya ortalamasının üzerindedir. Dekara elde verimde önemli artışlar olmamış, zamanla düşmeler bile görülmüştür. Bunun nedeni, uzun yıllardan beri aynı tarlaya yerbustiğı ekimi yapıldığından toprakların hastalıklar ile ağır derecede bulaşmış olmasıdır (Arioğlu, 1999).

İller itibariyle verim miktarlarına baktığımızda, geçmiş yıllarda en yüksek verim Hatay ilinde alınırken, 1999 yılında Isparta ilinde (3.509 kg/ha) alınmıştır. Bunu sırasıyla Adana, Osmaniye, Muğla illeri izlemektedir. Son yıllarda ortaya çıkan hastalık nedeni ile İçel ilinde verim önemli ölçüde azalmıştır.

4.3. Yerbustiğı Dış Ticaretindeki Gelişmeler

4.3.1. İhracat

Dünyada kabuklu ve kabuksuz fıstık ihracatına baktığımızda, dalgalanmalar olmasına rağmen genel olarak artış görülmektedir. Dünya yerbustiğı ihracatı değeri olarak 1980-1984 ortalamasına göre 2001 yılında %31'lik artış göstermiştir. Dünyada kabuklu fıstık ihracatı 2001 yılında 231.447 ton iken, iç fıstık ihracatı 1.078.148 ton olmuştur (Çizelge 4.8).

Çizelge 4.8.Dünya Yerbustiğı İhracatı

Yıllar	Kabuklu		Kabuksuz		Toplam	İndeks
	Ton	1000\$	Ton	1000\$	1000\$	
1980-1984	97.154	81.205	695.586	523.902	605.108	100
1985-1989	101.007	78.042	833.247	495.775	573.817	95
1990-1994	147.006	107.352	1.030.644	707.453	814.805	135
1995-1999	139.466	104.605	1.131.409	806.689	911.294	151
2000	192.726	114.585	1.167.786	780.483	895.068	148
2001	231.447	124.765	1.078.148	670.410	795.175	131

Kaynak: <http://www.fao.org>

Kabuklu fıstık olarak en önemli ihracatçı ülkeler, Çin (%36.5), ABD (%24), İsrail (%7.0), Güney Afrika (6.0) ve Hindistan'dır (%5.0). Kabuksuz fıstıkta ise Çin (%21.4), Arjantin (18.6), ABD (%16.6), Hindistan (12.0) ve Vietnam'dır (%9.0).

Çizelge 4.9. Yerfistığı Üreten Ülkelerin Bazılarının Dışsatımdaki Payları (2001 Yılı)

Ülkeler	Üretim (ton) (Kabuklu)	Dışsatım (ton) (Toplam)	Dışsatım Oranı(%)
Çin	14.472.087	467.775	3,2
Hindistan	7.360.000	99.416	1,4
Nijerya	2.683.000	31	0,0
ABD	1.939.880	135.515	7,0
Endonezya	990.000	2.539	0,3
Sudan	947.000	18.966	2,0
Senegal	959.859	2.897	0,3
Türkiye	72.000	161	0,2
Dünya	36.123.906	1.240.161	3,4

Kaynak: <http://www.fao.org>

Yerfistığı üreten ülkelerin bazılarının dışsatımdaki paylarına bakacak olursak, 2001 yılı itibariyle, ABD ürettiği yerfistığının %7'sini ihraç etmektedir. Çin %3.2, Hindistan %1.4'ünü, Türkiye ise 1985-1988 yıllarında %2-14 arasında değişmekte olup, ortalama %7 olarak gerçekleştirmişken bu oran 2001 yılında %0.2 olmuştur (Çizelge 4.9).

Türkiye 1980'li yıllarda yerfistığında net ihracatçı ülke konumunda iken, 1990'lı yıllardan itibaren fıstık ihracatında bir azalış göze çarpmaktadır. Çizelge 4.10'a bakacak olursak yerfistığı ihracat değerinde, 1980-1984 ortalamasına göre 2001 yılında yaklaşık %97'lik bir azalış görülmektedir. 1980-2001 döneminde gerek kabuklu, gerekse kabuksuz olarak yapılan dışsatımda önemli dalgalanmalar görülmekle beraber genel olarak bakıldığında, Türkiye'nin kabuklu ve kabuksuz fıstık ihracatında önemli miktarlarda düşmeler olmuştur Bu durum, dışsatımda henüz belirsizliklerin hakim olduğunu ve istikrarlı bir dışsatım pazarlamasının bulunmadığını göstermektedir (Emeksiz, 1994).

Çizelge 4.10. Türkiye Yerfistığı İhracatı

Yıllar	Kabuklu		Kabuksuz		Toplam	İndeks
	Ton	1000\$	Ton	1000\$	1000\$	
1980-1984	1.848	2.287	3.129	3.465	5.753	100
1985-1989	1.393	1.274	1.489	1.413	2.688	47
1990-1994	174	238	309	326	564	10
1995-1999	84	91	278	323	414	7
2000	28	38	41	43	81	1
2001	57	88	121	96	184	3

Kaynak: <http://www.fao.org>

Ülkemizde yerfistığı ihracatımızın yetersiz olmasının en önemli nedeni iç pazar fiyatının, dünya piyasa fiyatının üzerinde olmasıdır. Yüksek fiyat oluşumunda maliyetin doğrudan etkisi bulunmaktadır. Yüksek maliyet ise girdi fiyatlarının yüksek olmasından ve optimum girdi kullanımına dikkat edilmemesinden kaynaklanmaktadır (Gül ve ark., 2001).

Türkiye'nin dünya ticaretindeki önemi çok azdır. Dışsatımda, Türkiye'nin payı %1'den daha küçüktür. Türkiye'de kabuksuz fıstık ihracatı 2001 yılı itibariyle 121 ton iken, kabuklu fıstık ihracatı 57 tondur. 1999 yılında Türkiye'nin kabuklu yerfistığı dışsatımında Romanya %22.5 oranındaki payla ilk sırayı almaktadır. Bu ülkeyi sırasıyla Almanya, K.K.T.C., AB ülkeleri ve diğer ülkeler takip etmektedir. Aynı yıl kabuksuz yerfistığı dışsatımının yaklaşık yarısı Romanya'ya (%53) yapılmıştır. K.K.T.C. ise %26 oranında bir pay alırken diğer ülkeler % 20'lik bir pay almaktadır (Anonim, 2000b).

4.3.2. İthalat

Dünyada kabuklu ve kabuksuz fıstık ithalatına baktığımızda ise bir artışın olduğunu görmekteyiz. Dünya yerfistığı ithalatı değer olarak 1980-1984 ortalamasına göre 2001 yılında %36 artış göstermiştir. Dünya kabuklu fıstık ithalatı 2001 yılında 192.386 ton iken, kabuksuz fıstık ithalatı 1.233.691 tondur (Çizelge 4.11).

Çizelge 4.11. Dünya Yerfistığı İthalatı

Yıllar	Kabuklu		Kabuksuz		Toplam	İndeks
	Ton	1000\$	Ton	1000\$	1000\$	
1980-1984	90.067	82.243	693.973	595.721	677.964	100
1985-1989	111.528	93.575	827.321	563.009	656.583	97
1990-1994	143.777	130.453	1.040.682	834.064	964.517	142
1995-1999	167.081	141.405	1.198.046	945.756	1.087.161	160
2000	177.370	127.711	1.209.609	848.283	975.994	144
2001	192.386	128.260	1.233.691	791.874	920.135	136

Kaynak: <http://www.fao.org>

Dünyada önemli kabuklu fıstık ithalatçısı ülkeler sırasıyla İtalya (%11.7), Almanya (%9.8), İspanya (%9.1), Hollanda (%6.9) ve Kanada'dır (%6.8). Diğer

kabuklu fıstık ithalatçısı ülkeler ise büyük bir pay almaktadır(%48.8). Kabuksuz fıstık ithalatçısı ülkeler ise sırasıyla Hollanda (%15.6), Endonezya (%10.5), İngiltere (%9.4), Kanada (%6.9) ve Almanya (%6.2) izlemektedir. Diğer kabuksuz fıstık ithalatçısı ülkelerin payı ise %39.7'dir

Türkiye'de 1987-2001 döneminde ithalatta dalgalanmalar olmakla beraber genel olarak bir artış görülmektedir. Özellikle 1993, 1998 ve 2000 yıllarında bir önceki yıla göre büyük artışlar vardır. 2001 yılında ise bir önceki yıla göre çok büyük oranda azalma olmuştur. 2001 yılında kabuksuz fıstık ithalatı 222 ton iken, kabuklu fıstık ithalatı 856 tondur (Çizelge 4.12).

Çizelge 4.12. Türkiye Yerfıstığı İthalatı

Yıllar	Kabuklu		Kabuksuz		Toplam	İndeks
	Ton	1000\$	Ton	1000\$	1000\$	
1987	101	162	34	26	188	100
1990-1992	58	76	441	321	397	211
1993	2.312	1.071	8.328	5.166	6.237	3.318
1994-1997	342	334	3.698	3.401	3.711	1.974
1998	1.355	787	8.533	6.379	7.166	3.812
1999	428	330	3.408	2.732	3.062	1.629
2000	1.333	747	6.648	4.804	5.550	2.952
2001	856	225	222	177	402	214

Kaynak:[http:// www.fao.org](http://www.fao.org)

Türkiye'nin yerfıstığı ihtiyacının %90'a yakın kısmı Osmaniye ilinden karşılanmaktadır. Son yıllarda ithalat ve çeşitli yollardan ülkeye getirilen düşük fiyatlı, kalitesiz ve yüksek oranda aflatoksin içeren yerfıstıkları ildeki tüccar ve işletmecileri olumsuz yönde etkilemektedir. İthalat yoluyla ülkeye gelen iç yerfıstıkları genellikle bir yıl önce hasat edilen ürün olup, gemilerle gelmektedir. Serbest bölgelere gelen ithal iç yerfıstıkları depolamaya uygun olmayan depolarda bekletilmekte ve girişte sağlam diye rapor verilen yerfıstıkları, satışa sunulmadan yanlış depolanmasından dolayı bozulmaktadır. Yerfıstığı çabuk bozulabilir özelliğe sahip olduğundan, çoğunlukla kabuklu olarak muhafaza edilmektedir. İç fıstık olarak muhafazası daha güçtür (Anonim, 2001).

5. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

Çalışmanın bu bölümünde işletme genişlik grupları 1-10 da arası birinci grup, 11-50 da arası ikinci grup ve 51 dekar ve üzeri üçüncü grup şeklinde üç gruba ayrılarak değerlendirilmiştir.

5.1. Nüfus ve Eğitim Durumu

Araştırma kapsamında incelenen işletmelerde aile nüfusuna ilişkin çeşitli göstergelere yer verilmiştir. Bu bağlamda ilk olarak işletmelerde ortalama aile genişliği, nüfusun cinsiyet, yaş durumu ile işletmecinin deneyim süresi ve eğitimi ele alınmıştır.

5.1.1. Nüfus

Çalışma kapsamında incelenen işletmelerde aile nüfusunun cinsiyete göre dağılımı Çizelge 5.1’de verilmiştir. Anılan çizelgeden de izlenebileceği üzere, işletmelerde ortalama aile genişliği 4,53 kişi olarak belirlenmiştir. İşletme gruplarına göre ortalama aile genişliği 4,26 kişi ile 4,95 kişi arasında değişmektedir. İşletme gruplarına göre en fazla nüfus 4,95 kişi ile üçüncü grup işletmelerde, en az nüfus da 4,26 kişi ile birinci grup işletmelerdedir. Cinsiyete göre dağılım ele alındığında, işletmeler ortalamasında aile nüfusunun %50,88’ini erkek, %49,12’sini de kadın nüfus oluşturmaktadır.

Çizelge 5.1. İncelenen İşletmelerin Nüfus Mevcudu ve Cinsiyete Göre Dağılımı

İşletme Grupları	Erkek		Kadın		Toplam	
	kişi	%	kişi	%	kişi	%
1	2,37	55,65	1,89	44,35	4,26	100,00
2	2,08	46,55	2,38	53,45	4,46	100,00
3	2,50	50,46	2,45	49,54	4,95	100,00
Ortalama	2,31	50,88	2,23	49,12	4,53	100,00

Çalışma kapsamına alınan işletmelerde aile nüfusunun yaş gruplarına göre dağılımı Çizelge 5.2’de verilmiştir. Buna göre işletmeler ortalamasında aile

nüfusunun %4,41'ini 0-6, %12,35'ini 7-14, %57,94'ünü 15-49 ve %25,30'unu ise 50 ve daha yukarı yaş grubu oluşturmaktadır. Bu veriler ışığında işletmelerde aile nüfusunun genç bir yapıya sahip olduğu söylenebilir.

Çizelge 5.2. İncelenen İşletmelerde Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

İşletme Grupları	Yaş Grupları									
	0-6		7-14		15-49		50+		Toplam	
	kişi	%	kişi	%	kişi	%	kişi	%	kişi	%
1	0,19	4,35	0,30	6,96	2,59	60,87	1,19	27,83	4,26	100,00
2	0,08	1,72	0,62	13,79	2,50	56,03	1,27	28,45	4,46	100,00
3	0,36	7,34	0,82	16,51	2,82	56,88	0,95	19,27	4,95	100,00
Ortalama	0,20	4,41	0,56	12,35	2,63	57,94	1,15	25,30	4,53	100,00

Görüşme yapılan yerfistığı yetiştiriciliği yapan işletmecilerin ortalama yaşı 48,59 iken, tarımsal üretimdeki deneyim süreleri 31,51 yıldır. İşletme grupları arasında en genç yaş ortalamasına sahip işletmeciler 43,59 yaş ile üçüncü grup işletmelerdedir. Tarımsal üretimdeki ortalama deneyim süreleri ise işletme genişlik grupları itibariyle ikinci grup işletmelerde en fazla iken (35,04 yıl) üçüncü grup işletmelerde en azdır (24,64 yıl). Çizelge 5.3'ten görülebileceği gibi işletmecilerin genç yaşta oldukları ve tarımsal üretime küçük yaşta başladıkları söylenebilir.

Ele alınan işletmelerde yerfistığı yetiştirme süreleri 20,87 yıl olarak belirlenmiştir. Birinci grup işletmelerde işletmelerin yerfistığı yetiştirdiği süre 24,22 yıl ile en fazla, üçüncü grup işletmelerde ise 16,23 yıl ile en azdır.

Çizelge 5.3. İşletmecinin Ortalama Yaşı, Deneyim Süresi ve İşletmelerde Yerfistığı Yetiştirilen Süre (yıl)

İşletme Grupları	Yaş	Deneyim Süresi	İşletmelerde Yerfistığı Yetiştirilen Süre
1	50,63	33,70	24,22
2	50,69	35,04	21,31
3	43,59	24,64	16,23
Ortalama	48,59	31,51	20,87

5.1.2. Eğitim

Araştırma alanında işletmecilerin eğitim durumları Çizelge 5.4'te verilmiştir. Buna göre görüşme yapılan işletmecilerin önemli bir bölümünün (%53,3) ilkokul seviyesinde eğitim düzeyine sahip olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte %5,3'ü okuma-yazma bilmezken, üniversite mezunu olduğunu belirtenlerin oranı ise %6,7'dir. Lise mezunu işletmecilerin oranı ise % 20,0'dır.

Çizelge 5.4. İncelenen İşletmelerde İşletmecinin Eğitim Durumu (%)

İşletme Grupları	Okur-Yazar Değil		Okur-Yazar		İlkokul		Ortaokul		Lise		Üniversite		Toplam	
	kişi	%	kişi	%	kişi	%	kişi	%	kişi	%	kişi	%	kişi	%
1	3	11,1	0	0,0	13	48,1	4	14,8	3	11,1	4	14,8	27	100,0
2	0	0,0	1	3,8	16	61,5	1	3,8	7	26,9	1	3,8	26	100,0
3	1	4,5	3	14	11	50,0	2	9,1	5	22,7	0	0,0	22	100,0
Ortalama	4	5,3	4	5,3	40	53,3	7	9,3	15	20,0	5	6,7	75	100,0

5.2. Arazi Durumu

Diğer üretim faaliyetlerinden farklı olarak tarımsal üretimde arazi, vazgeçilmez bir üretim faktörüdür. Araştırmada işletme genişliği mülk arazi ile kiraya ve ortağa tutulan araziler toplamından oluşmuştur. Bu bölümde araştırma bölgesinde tespit edilen arazi varlığı, arazi tasarruf şekilleri ve ürün deseni konuları ortaya konulmuştur.

İncelenen işletmelerin arazi büyüklükleri Çizelge 5.5'de verilmiştir. Buna göre, toplam işletme arazisi ortalama 117,05 dekadır. En büyük arazi genişliği 298,52 da ile üçüncü grupta yer almakta ve bu işletmeler toplam işletme arazisinin %74,80'nini oluşturmaktadır.

İncelenen işletmelerin toplam işlenen arazileri ise ortalama 156,95 dekadır. Toplam işlenen alan içerisinde en yüksek payı %74,80 ile üçüncü grup işletmeler almaktadır. Çalışmada, toplam işletme arazisi ile işlenen arazinin birbirinden farklı çıkmasının nedeni, araştırma alanında ikinci ürün tarımının yapıyor olmasından kaynaklanmaktadır.

Araştırma bölgesinde işletmeler ortalamasında toplam yerfıstığı arazisi genişliği 66,11 dekadır. İşletme gruplarında ortalama yerfıstığı arazisi 6,57 ile 186,23 da arasında değişmektedir. Toplam yerfıstığı ekim alanları toplam işlenen arazinin yarısına yakın bir kısmını (%42,12) oluşturmaktadır.

Çizelge 5.5 İşletmelerin Arazi Genişlikleri ve Toplam Yerfıstığı Arazisinin İşlenen Alan İçindeki Payı

İşletme Grupları	Toplam İşletme Arazisi		Toplam İşlenen Alan (1)		Toplam Yerfıstığı Arazisi (2)		Oran (2/1)*100
	(da)	%	(da)	%	(da)	%	
1	27,52	8,50	38,17	8,80	6,57	3,60	17,22
2	56,46	16,70	74,65	16,50	26,31	13,80	35,24
3	298,52	74,80	400,00	74,80	186,23	82,60	46,56
Ortalama	117,05	100,00	156,95	100,00	66,11	100,00	42,12

Araştırma bölgesinde yerfıstığı yetiştiriciliğinin ağırlıklı olarak I.ürün şeklinde olduğu belirlenmiştir. Nitekim incelenen işletmelerde I.ürün olarak yetiştiriciliği yapılan yerfıstığı ekim alanları, toplam yerfıstığı ekili alanlarının %60,62'sini oluşturmaktadır. II.ürün yerfıstığı ekili alanlarında ise bu oran %39,38'dir.

I.ürün yerfıstığı ekim alanları işletmeler ortalamasında 40,08 dekar iken II.üründe bu değer 26,03 dekadır. I.üründe en büyük yerfıstığı arazi genişliği 114,09 da ve II.üründe ise 72,14 da ile üçüncü grup işletmelere aittir (Çizelge 5.6).

Çizelge 5.6. İşletmelerin Toplam Yerfıstığı Arazisi İçinde I. ve II. Ürünün Payı

İşletme Grupları	I.Ürün Yerfıstığı Arazisi		II.Ürün Yerfıstığı Arazisi		Toplam Yerfıstığı Arazisi	
	da	%	da	%	da	%
1	4,11	62,53	2,46	37,47	6,57	100,00
2	14,81	56,29	11,50	43,71	26,31	100,00
3	114,09	61,26	72,14	38,74	186,23	100,00
Ortalama	40,08	60,62	26,03	39,38	66,11	100,00

5.2.1. Arazi Sulama Durumu

İncelenen işletmelerin ortalama 115,95 da sulu, 1,09 da kuru olmak üzere 117,05 da araziye sahip oldukları görülmektedir. Çizelge 5.7’de de görüldüğü gibi toplam işletme arazisinin %99,07’sini sulu, %0,93’ünü kuru arazi oluşturmaktadır. Dolayısıyla araştırma bölgesinde sulu arazi oldukça yüksek düzeydedir. Özellikle ikinci ve üçüncü grup işletmelerde kuru arazi yok denecek kadar düşük seviyededir.

Çizelge 5.7. İncelenen İşletmelerde Arazi Varlığı ve Sulama Durumu

İşletme Grupları	Sulu		Kuru		Toplam	
	alan (da)	%	alan (da)	%	alan (da)	%
1	25,52	92,73	2,00	7,27	27,52	100,00
2	55,88	98,98	0,58	1,02	56,46	100,00
3	297,93	99,80	0,59	0,20	298,52	100,00
Ortalama	115,95	99,07	1,09	0,93	117,05	100,00

5.2.2. Arazi Tasarruf Şekli

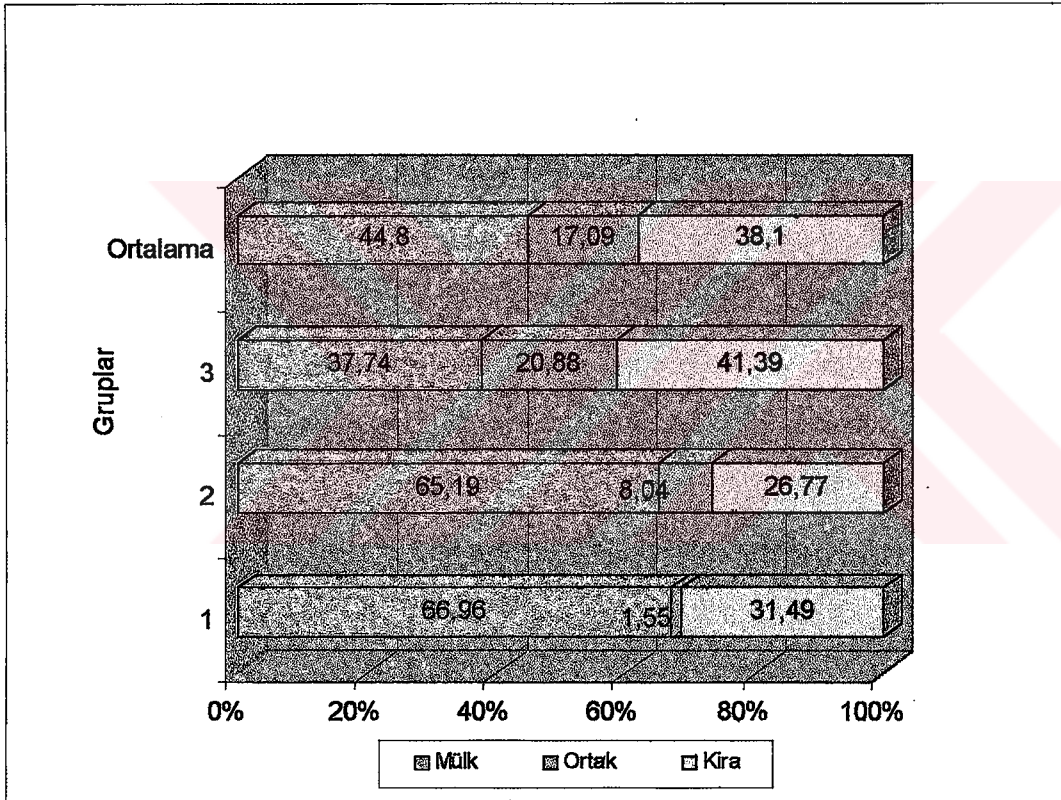
İncelenen işletmelerin ortalama arazi genişliği 117,05 da olup, bunun %44,80’nini mülk, %17,09’unu ortakçılıkla işlenen arazi ve %38,10’unu kiraya tutulan araziler oluşturmaktadır. Ortakçılıkla işlenen arazilerin oranı diğerlerine göre düşük düzeydedir. İncelenen işletmelerde mülk arazisini kiraya ya da ortağa veren işletmeye rastlanılmamıştır (Çizelge 5.8).

Çizelge 5.8. İncelenen İşletmelerde Arazi Mülkiyet Durumu

İşletme Grupları	Mülk		Ortak		Kira		Toplam	
	da	%	da	%	da	%	da	%
1	18,43	66,96	0,43	1,55	8,67	31,49	27,52	100,00
2	36,81	65,19	4,54	8,04	15,12	26,77	56,46	100,00
3	112,66	37,74	62,32	20,88	123,55	41,39	298,52	100,00
Ortalama	52,44	44,80	20,01	17,09	44,60	38,10	117,05	100,00

İncelenen işletmelerde işletme grupları itibariyle arazi mülkiyet durumları Şekil 5.1’de gösterilmiştir. İşletme gruplarına göre toplam işletme arazisi içinde

mülk arazinin payı %66,96 ile %37,74 arasında değişmektedir. En yüksek payı birinci ve ikinci grup alırken, en düşük payı üçüncü grup işletmeler almaktadır. Ortakçılıkla işlenen arazilerin toplam işletme arazisi içinde en yüksek payı %20,88 ile üçüncü grup almaktadır. Birinci grup işletmelerde ortakçılıkla işlenen arazi çok düşük düzeydedir. Kiraya tutulan arazilerin toplam işletme arazisi içindeki payı ise %41,39 ile %26,77 arasında değişmektedir. Üçüncü grup işletmelerin toplam işletme arazisi içinde mülk arazi en düşük paya sahip iken ortakçılık ve kiraya tutmada en yüksek paya sahiptir.

Şekil 5.1. İşletmelerde Arazi Mülkiyet Durumu

5.2.3. Arazi Kullanım Biçimi

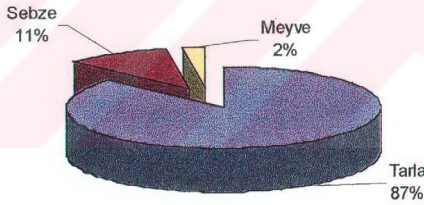
İncelenen işletmelerde arazi kullanım biçimlerine ilişkin olarak tarla, sebze, meyve arazilerinin toplam işlenen alan içerisindeki dağılımı belirlenmiştir. Çizelge 5.9'a göre incelenen işletmelerin toplam işlenen arazileri ortalama 156,95 da olup işletmelerin toplam işlenen arazileri içinde en fazla payı %86,98 ile tarla arazisi

oluşturmaktadır. Bunu %10,93 ile sebze, %2,09 ile meyve arazisi takip etmektedir. Nadas alanlarının tamamı tarla bitkileri üretiminde kullanılmaktadır. Dolayısıyla nadas alanları tarla alanlarına dahil edilmiştir.

Çizelge 5.9. İncelenen İşletmelerde Arazi Kullanım Biçimlerinin Dağılımı

İşletme Grupları	Tarla		Sebze		Meyve		Toplam işlenen arazi	
	alan (da)	%	alan (da)	%	alan (da)	%	alan (da)	%
1	33,67	88,21	2,07	5,43	2,43	6,36	38,17	100,00
2	66,58	89,18	5,77	7,73	2,31	3,09	74,65	100,00
3	345,41	86,35	49,14	12,28	5,45	1,36	400,00	100,00
Ortalama	136,52	86,98	17,16	10,93	3,27	2,09	156,95	100,00

İncelenen işletmelerde arazi kullanım biçimleri Şekil 5.2’de gösterilmiştir. Buna göre işletmeler ortalamasında toplam işlenen alan içerisinde en büyük payı tarla arazisinin aldığı görülmektedir. Bunu sebze arazisi takip ederken meyve arazisi çok az bir pay almıştır.

Şekil 5.2. İşletmelerde Arazi Kullanım Biçimleri

Toplam tarla alanı içinde ortalama olarak ilk sırayı buğday (%30,01) ve I. ürün yerfıstığı (%29,36) alırken, bunu II. ürün yerfıstığı (%19,07), II. ürün mısır (%7,86), I. ürün mısır (%6,40), pamuk (%3,91), soya (%0,93), susam (%0,90) ve çeltik (%0,75) takip etmektedir. Nadas alanları ise tarla alanı içinde %0,83'lük bir payla çok düşük seviyededir. Toplam sebze alanı içinde ortalama olarak karpuz (%77,6) ilk sırada, domates (%17,2), kavun (%3,1) ve bakla (2,0) daha sonra

gelmektedir. Toplam meyve alanı toplam işlenen alan içerisinde çok az bir pay almaktadır.

5.2.4. Arazi Parsel Sayısı ve Parsel Büyüklüğü

İncelenen işletmelerde toplam işletme arazisi ortalama 117,05 da olup ortalama parsel sayısı 3,49 adet ve ortalama parsel genişliği 33,51 da olarak bulunmuştur. Ortalama parsel sayısı üçüncü grupta en yüksek düzeydedir. Ortalama parsel genişliği ise üçüncü grupta 72,97 da ile en yüksek çıkmıştır (Çizelge 5.10).

Adana ilinde yapılan bir çalışmada işletmelerin ortalama arazi büyüklüğü 73 dekar ve ortalama parsel sayısı 1,7 olarak bulunmuştur (Emeksiz, 1994).

Çizelge 5.10. İşletmelerde Arazi Parsel Sayısı ve Parsel Genişliği Dağılımı

İşletme Grupları	Toplam İşletme Arazi (da)	Parsel Sayısı (adet)	Ortalama Parsel Genişliği (da)
1	27,52	3,11	8,85
2	56,46	3,38	16,68
3	298,52	4,09	72,97
Ortalama	117,05	3,49	33,51

5.3. İşletmelerin Sermaye Yapısı

Üretim faktörlerinden toprak ve işgücü üretimde bulunmak için yeterli olsa bile, tarıma yatırım yapmak ve tarımsal üretimde bulunmak için sermaye şarttır. Teknolojideki gelişmeler tarımsal üretim faktörleri arasında yer alan sermayenin önemini gittikçe artırmaktadır. Sermayeyi oluşturan unsurların çeşitli yönlerden incelenmesi, işletme sonuçlarının analizi ve işletmelerin ekonomik yapılarının belirlenmesi yönünden önem taşımaktadır.

Tarım işletmelerinde sermaye çeşitli şekillerde sınıflandırılabilir. Bu araştırmada fonksiyonlarına göre sınıflandırma esas alınmış ve incelenen işletmelerde sermaye, aktif ve pasif olmak üzere iki grupta incelenmiştir.

5.3.1. Aktif Sermaye

Aktif sermaye, işletmeye yatırılmış bulunan bütün sermaye unsurlarının toplamından oluşmaktadır. Kiracılık ya da ortakçılık yapan işletmelerde mülk arazi dışındaki kira ve ortakçılıkla işlenen arazinin değeri de aktif sermaye içinde gösterilir (İnan, 2001). Aktif sermaye, çiftlik ve işletme sermayelerinden oluşmaktadır. Çiftlik sermayesi; toprak, bina, bitki ve arazi ıslahı sermayesinden oluşurken; işletme sermayesi; hayvan, alet ve makine, malzeme ve mühimmat ve para sermayesinden oluşmaktadır. İncelenen işletmelerde işletme gruplarına göre işletme başına ortalama aktif sermaye miktarı, birinci grup işletmelerde 69.858 milyon TL, ikinci grup işletmelerde 80.692 milyon TL ve üçüncü grup işletmelerde ise 213.083 milyon TL olup işletme büyüklüğüne bağlı olarak artmaktadır. İşletmeler ortalaması ise 120.906 milyon TL'dir (Çizelge 5.11).

5.3.1.1 Çiftlik Sermayesi

Çiftlik sermayesi, toprak sermayesi, toprağa bağlı bulunan arazi ıslahı sermayesi, bina sermayesi ve bitki sermayesinden oluşmaktadır. İncelenen işletmelerde ortalama çiftlik sermayesi 101.527 milyon TL olup, aktif sermayenin %83,97'sini oluşturmaktadır.

5.3.1.1.(1). Toprak Sermayesi

İşletmelerde en önemli sermaye grubu toprak sermayesidir. Toprak sermayesi, çıplak toprak değeri ile toprağa bağlı değerler ve bunlardan faydalanma hakkından meydana gelmektedir (Açıl ve Demirci, 1984).

Türkiye tarım işletmelerinde toprak sermayesi en yüksek paya sahiptir. Toprak arzı ülke genelinde sabit olduğundan, toprağın değeri de giderek artmaktadır. Toprak sermayesinin toplam (aktif) sermayedeki oranı işletme tipine ve bölgeye göre değişmekle birlikte, bitkisel üretim yapan işletmelerde toplam sermayenin en az

yarısını oluşturmaktadır. Bu durum, ülkemizdeki işletmelerin çoğunun ekstansif üretimde bulunduklarının bir göstergesidir (İnan, 2001).

Bu çalışmada, incelenen işletmelerde ortalama toprak sermayesi 82.453 milyon TL bulunmuştur. Toplam aktif sermayenin %68,20'sini oluşturmaktadır. İşletme grupları arasında aktif sermaye içinde toprak sermayesi en düşük olanı 2. grup işletmelerdir. Toprak sermayesinin aktif sermaye içerisindeki payı %57,10 ile %75,65 arasında değişiklik göstermektedir. Adana ilinin Kozan ilçesinde yapılan bir çalışmada (Yılmaz, 1988), toprak sermayesinin aktif sermaye içindeki oranının %52,70 olduğunu ve işletme grupları itibarıyla %26,66 ve %67,36 arasında değiştiğini bulmuştur. GAP bölgesinde yapılan diğer bir çalışmada ise (Gül, 1995), toprak sermayesinin aktif sermaye içindeki oranı %65,65 olarak bulunmuş ve orta başarılı işletmelerde bu oranın oldukça yüksek olduğu, başarısız işletmelerde ise çok düşük olduğu belirlenmiştir.

5.3.1.1.(2). Arazi Islahı Sermayesi

Arazi ıslahı sermayesi üretimde verimlilik sağlayan uzun ömürlü toprak ıslahları ya da diğer bir ifadeyle arazi üzerinde yapılan çeşitli iyileştirmelerdir. Arazi ıslahı, sulama ve drenaj tesisleri, taşkın ve sellere karşı araziyi korumak için yapılan inşaat gibi işlerdir. İncelenen işletmelerde arazi ıslahı sermayesi 7 milyon TL ve 701 milyon TL arasında değişmektedir. İncelenen işletmelerde ortalama arazi ıslahı sermayesi 371 milyon TL olarak bulunmuştur. Arazi ıslahı sermayesi aktif sermaye içerisinde çok az bir orana sahiptir.

5.3.1.1.(3). Bina Sermayesi

Bina sermayesi, işletmedeki arsalar, binalar, çiftlik avlusu ve yollardan oluşmaktadır.

İncelenen işletmelerde ortalama bina sermayesi 16.309 milyon TL çıkmıştır. İşletme büyüklüğüne bağlı olarak birinci grup işletmelerde 15.426 milyon TL, ikinci grup işletmelerde 14.769 milyon TL ve üçüncü grup işletmelerde 19.214 milyon

TL'dir. Bina sermayesinin toplam aktif sermaye içerisindeki oranı, işletme gruplarında %8,31 ile %22,08 arasında değişmekle beraber ortalama %13,49'dur. Bu oran, Oğuz (1991) tarafından, Konya ilinde yapılan çalışmada %11,13 olarak bulunmuştur.

5.3.1.1.(4). Bitki Sermayesi

Tarımı yapılan ve toprağa bağlı olan tüm bitkiler bitki sermayesini oluşturmaktadır. Bu nedenle, bitki sermayesinin en önemli özelliği canlı olması ve canlılığını kaybettiği zaman da başka bir sermayeye dönüşmesidir. Bitki sermayesini, meyveli-meyvesiz ağaçlar, tarla bitkileri ve tarla demirbaşları oluşturmaktadır. İncelenen işletmelerde ortalama bitki sermayesi 2.393 milyon TL'dir. Bitki sermayesinin toplam aktif sermaye içindeki payı ise %1,98 olarak gerçekleşmiştir. Bitki sermayesi birinci grup işletmelerde 4.241 milyon TL, ikinci grup işletmelerde 2.500 milyon TL iken üçüncü grup işletmelerde bitki sermayesine rastlanılmamıştır.

5.3.1.2. İşletme Sermayesi

İşletmelerin çiftlik sermayelerini aktif hale getirebilmek için işletme sermayesine gereksinim vardır. İşletme sermayesi alet-makine, hayvan, malzeme-mühimmat ve para sermayesinden oluşmaktadır. İncelenen işletmelerde ortalama işletme sermayesi 19.379 milyon TL olarak bulunmuş olup, işletme genişlik gruplarına göre artmaktadır. İşletme sermayesinin toplam aktif sermaye içindeki oranı %16,03'tür. Bu oran, ikinci grup işletmelerde %20,91 ile en yüksektir.

5.3.1.2.(1). Alet Makine Sermayesi

Alet ve makine sermayesi, işletmelerde üretimde kullanılan her çeşit tarım makineleri, alet ve ekipmanlardan oluşur. Bu sermaye grubunun işletmelerde bulunması işleri çabuklaştırır, insan ve hayvan işgücünden tasarruf sağlar ve iş verimini yükseltir.

İncelenen işletmelerde ortalama alet-makine sermayesi 14.782 milyon TL olarak bulunmuştur. Alet-makine sermayesinin toplam aktif sermaye içerisindeki payı %12,23'tür. İdeal bir işletmede bu oranın %10 olması gerektiği dikkate alınırsa, incelenen işletmelerde oranın birbirine yakın olduğu söylenebilir. Bu oran işletme genişlik gruplarına göre %9,18 ile %15,61 arasında değişmektedir. Alet-makine sermayesinin aktif sermaye içinde en yüksek payı ikinci grup işletmelerde (11-50 da) çıkmıştır. İncelenen işletmelerdeki bu durum alet-makine sermayesinin önemini ortaya koymaktadır. Tarımda toprağın işlenmesi, tohum ekimi, ürünlerin bakımı, hasat, harman, sulama, ilaçlama, taşıma gibi faaliyetlerde alet ve makineler kullanılmaktadır. İşletmede kullanılacak alet ve makineler, ürün deseni ve tarım tekniğindeki gelişmelerle yakından ilgilidir. GAP bölgesinde yapılan bir çalışmada (Gül, 1995), alet-makine sermayesinin toplam aktif sermaye içerisindeki oranı %9,45 olarak bulunmuştur.

5.3.1.2.(2). Hayvan Sermayesi

Hayvan sermayesi, tarım işletmelerinde bulundurulmuş bütün canlı hayvanlardan oluşmaktadır. Bu sermaye grubunun en önemli özelliği kendiliğinden çoğalma yeteneğine sahip olmasıdır. Bu nedenle de bu sermaye grubuna canlı envanter denilmektedir. Hayvan sermayesi iş ve gelir (irat) hayvanları olarak ikiye ayrılır. İncelenen işletmelerde hayvan sermayesi, iş ve gelir hayvanlarının değerleri toplamından oluşmaktadır. İşletmelerde gelir hayvanı olarak büyükbaş ve küçükbaş hayvanları bulunmaktadır. Büyükbaş hayvanlar içinde; inek, boğa, dana, düve, buzağı, tosun, küçükbaş hayvanlar içinde ise; koyun, keçi, oğlak ve kuzu yer almaktadır. İncelenen işletmelerde iş hayvanına rastlanılmamıştır.

İncelenen işletmelerde ortalama hayvan sermayesi 738 milyon TL olarak bulunmuştur. Hayvan sermayesinin toplam aktif sermaye içindeki payı %0,61 ile çok düşük orandadır. Bu oran %0,10 ile %1,27 arasında değişmektedir. İşletme genişlik gruplarına göre hayvan sermayesi birinci grup işletmelerde 881 milyon TL, ikinci grup işletmelerde 1.027 milyon TL ve üçüncü grup işletmelerde 220 milyon TL iken aktif sermaye içindeki oranlarına baktığımızda ise sırasıyla %1,26, %1,27 ve %0,10

olarak bulunmuştur. Konya ilinde yapılan bir çalışmada (Oğuz, 1991), tahıl ve mercimek yetiştiren işletmelerde hayvan sermayesi aktif sermayenin %2,63'ünü oluştururken tahıl yetiştiren işletmelerde %2,15'ini oluşturduğu bulunmuştur.

5.3.1.2.(3). Malzeme ve Mühimmat Sermayesi

Malzeme-mühimmat sermayesi, işletmede kullanılan ve pazarda satılmak üzere depolanan ürün, girdi, araç ve gereçlerden oluşmaktadır. İncelenen işletmelerde bu sermaye grubu mevcut tohumluk, gübre, ilaç gibi üretim girdileri ve satılacak ürünlerin değerleri toplamından oluşmaktadır.

İncelenen işletmelerde ortalama malzeme-mühimmat sermayesi 2.319 milyon TL olarak bulunmuş olup işletmeler büyüdükçe bu sermaye değeri artmaktadır. Malzeme-mühimmat sermayesinin toplam aktif sermaye içindeki payı %1,92'dir. İşletme genişlik gruplarına göre bu oran %0,88 ile %3,22 arasında değişmektedir. İkinci grup işletmeler %3,22 ile en yüksek payı almaktadır. Orta-Güney Anadolu Bölgesinde yapılan bir çalışmada (Dağıstan, 2002), malzeme-mühimmat sermayesinin toplam aktif sermaye içindeki payının %1,01 olduğu bulunmuştur.

5.3.1.2.(4). Para Sermayesi

Para sermayesi, işletmenin para mevcudu ve alacakları toplamından oluşmaktadır. Para mevcudu işletme sermaye grupları içinde en hareketlisi ya da diğer bir ifadeyle likitidesi en yüksek olanıdır. İşletme faaliyetlerinin yürütülmesi ve sürekliliği açısından önemlidir.

İncelenen işletmelerde ortalama para sermayesi 1.540 milyon TL olarak bulunmuş olup işletme büyüklüğü arttıkça para sermayesi de artmaktadır. Para sermayesinin toplam aktif sermaye içindeki payı %1,27'dir. İşletme genişlik gruplarına göre %0,08 ile %1,91 arasında değişmektedir (Çizelge 5.12). Para sermayesinin aktif sermayenin normal olarak %5'i kadar olması arzu edilir (Açıl ve Demirci, 1984). Ancak incelenen işletmelerde para sermayesi, işletme faaliyetlerinin

normal yürütülmesi için gerekli olan %5 oranının oldukça altında olduğu ortaya çıkmaktadır.

Çizelge 5.11. İşletmelerde Aktif Sermayenin Unsurlarına Göre Değeri (Milyon TL)

Sermaye Unsurları	İşletme Grupları			Genel Ortalama
	1	2	3	
Toprak	42.222	46.077	174.818	82.453
Arazi ıslahı	7	469	701	371
Bina	15.426	14.769	19.214	16.309
Bitki	4.241	2.500	-	2.393
Çiftlik	61.896	63.815	194.733	101.527
Alet-Makine	6.411	12.597	27.638	14.782
Hayvan	881	1.027	220	738
Malzeme-Mühimmat	613	2.599	4.083	2.319
Para	56	654	4.409	1.540
İşletme	7.961	16.877	36.350	19.379
Aktif	69.858	80.692	231.083	120.906

Çizelge 5.12. İşletmelerde Aktif Sermayenin Unsurlarına Göre Oranları (%)

Sermaye Unsurları	İşletme Grupları			Genel Ortalama
	1	2	3	
Toprak	60,44	57,10	75,65	68,20
Arazi ıslahı	0,01	0,58	0,30	0,31
Bina	22,08	18,30	8,31	13,49
Bitki	6,07	3,10	0,00	1,98
Çiftlik	88,60	79,09	84,27	83,97
Alet-Makine	9,18	15,61	11,96	12,23
Hayvan	1,26	1,27	0,10	0,61
Malzeme-Mühimmat	0,88	3,22	1,77	1,92
Para	0,08	0,81	1,91	1,27
İşletme	11,40	20,91	15,73	16,03
Aktif	100,00	100,00	100,00	100,00

5.3.2. Pasif Sermaye

Pasif sermaye, borç ve borç faizleri, kira ve ortaklıkla işlenen arazi değerleri ile öz sermayeden oluşmaktadır. İncelenen işletmelerde pasif sermaye yabancı ve öz sermaye olarak ele alınmıştır. İşletmelerde ortalama pasif sermaye 120.906 milyon TL olarak bulunmuştur. İşletme genişlik gruplarına göre artmaktadır (Çizelge 5.13).

5.3.2.1.Yabancı Sermaye

Yabancı sermaye içerisinde borç ve borç faizleri, kira ve ortaklıkla işlenen arazi değerleri yer almaktadır. İncelenen işletmelerde ortalama yabancı sermaye 42.002 milyon TL olarak bulunmuştur ve işletmeler büyüdükçe artmaktadır. Pasif sermayenin %34,74'ünü yabancı sermaye oluşturmaktadır. Bu oran birinci grup işletmelerde %8,68, ikinci grup işletmelerde %25,78 ve üçüncü grup işletmelerde ise %48,11'dir. Bölgede kira ve ortaklıkla işletmeciliğin fazla oluşu öz sermayenin düşük çıkmasının başlıca nedeni olarak sayılabilir.

5.3.2.2.Öz Sermaye

Öz sermaye, aktif sermayeden yabancı sermayenin çıkarılmasıyla elde edilir. İncelenen işletmelerde ortalama öz sermaye 78.904 milyon TL olarak bulunmuştur. İşletme genişlik gruplarına göre ikinci grupta öz sermaye değeri en düşük çıkmıştır. Pasif sermayenin %65,26'sını öz sermaye oluşturmaktadır. Bu oran birinci grup işletmelerde %91,32, ikinci grup işletmelerde %74,22 ve üçüncü grup işletmelerde %51,89'dur (Çizelge 5.14).

Çizelge 5.13. İşletmelerde Pasif Sermayenin Unsurlarına Göre Değeri (Milyon TL)

Sermaye Unsurları	İşletme Grupları			Genel Ortalama
	1	2	3	
Yabancı	6.061	20.803	111.165	42.002
Öz	63.796	59.889	119.918	78.904
Pasif	69.858	80.692	231.083	120.906

Çizelge 5.14. İşletmelerde Pasif Sermayenin Unsurlarına Göre Oranları (%)

Sermaye Unsurları	İşletme Grupları			Genel Ortalama
	1	2	3	
Yabancı	8,68	25,78	48,11	34,74
Öz	91,32	74,22	51,89	65,26
Pasif	100,00	100,00	100,00	100,00

5.4. İşletmelerde Üretim Tekniği ve Materyal Kullanımı

5.4.1. Toprak Hazırlığı ve Ekim

Yerfıstığı, toprak isteği yönünden seçici olup, drenajı iyi, hafif bünyeli, gevşek yapıda, kumlu-tınlı, kalsiyum ve organik maddece zengin toprakları sever. Toprak hazırlığında bol ürün almak için toprak zamanında ve tavında sürülmelidir. Yerfıstığı ekimi yapılacak toprağın otsuz ve temiz olması gerekir. Ana ürün yerfıstığı ekilişlerinde, tarla sonbaharda 20-25 cm derinlikte sürülür. Şubat ayında bir kat diskaro çekilerek kış boyunca oluşan otlar toprağa karıştırılır. Nisan ayında ise diğer toprak hazırlığı işlemleri yapıldıktan sonra tarla ekime hazırlanır. İkinci ürün ekilişlerinde ise, hububat anızı temizlendikten sonra tarlaya tav suyu verilir. Tarla tava gelince 10-15 cm derinlikte sürülür. Daha sonra diğer toprak hazırlıkları yapıldıktan sonra tarla ekime hazırlanır (İpkin, 2002). İncelenen işletmelerde ortalama 6 kez sürüm yapılmaktadır. Toprak hazırlığı yapılırken pulluk, diskaro, patlatma ve tapan gibi alet makineler kullanılmaktadır.

Yerfıstığı ekim zamanı, ekilecek çeşitlerin erkenci veya geçici oluşuna ve kışlık mahsulden sonra ekilişine göre Nisan ayından Haziran sonuna kadar ekilebilir. İncelenen işletmelerde ekim işlemi %90 oranında mibzer ile yapılmaktadır.

5.4.2. Tohumluk Kullanımı

Ülkemizde ekilebilen alanları, bazı haller dışında, genişletmek mümkün görünmediğine göre bu alanlardan elde edilecek ürünün artırılmasında birinci faktörün kaliteli tohumluk olduğu söylenebilir (Elçi, 2000).

İncelenen işletmelerde ortalama olarak dekara 10,53 kg yerfıstığı tohumu kullanılmaktadır. Bu miktar birinci grup işletmelerde dekara 10,41 kg, ikinci grup işletmelerde 10,31 kg ve üçüncü grup işletmelerde ise 10,95 kg olarak bulunmuştur.

Ülkemizde üretimi yapılan yerfıstığı çeşitleri Virginia grubundan olup, yatık veya yarı yatık olarak gelişmektedirler. Bunlar; Çom ve NC-7 çeşitleridir. NC-7 çeşidi kumsal topraklarda daha yüksek verime sahiptir. Araştırma yapılan alan içerisinde üreticiler tarafından iki çeşit yerfıstığı tohumu kullanıldığı belirlenmiştir.

Bunlar, üreticilerin yerli fıstık veya Anamur dedikleri Çom çeşidi ve Amerikan fıstık dedikleri NC-7 çeşididir. Aslında Anamur çeşidi, Çom çeşidi ile aynı kökenden gelmektedir (Arioğlu, 1999). Buna göre, işletmelerin yetiştirdikleri yerfıstığı çeşitlerinin oransal olarak dağılımı incelendiğinde, %85,33 oranıyla NC-7 çeşidi ilk sırada yer alırken, %14,67 oranı ile Çom çeşidi ikinci sıradadır (Çizelge 5.15).

Çizelge 5.15. İşletmelerin Kullandıkları Yerfıstığı Çeşitlerinin Dağılımı (%)

İşletme Grupları	Çom	NC-7	Toplam
1	29,63	70,37	100,00
2	0,00	100,00	100,00
3	13,64	86,36	100,00
Ortalama	14,67	85,33	100,00

İncelenen işletmelerde toplam yerfıstığı ekim alanlarına göre kullanılan tohum çeşidinin dağılımına baktığımızda, yerfıstığı ekim alanlarının %95,26'sında NC-7 çeşidi ve %4,74'ünde ise Çom çeşidi kullanıldığı belirlenmiştir.

İşletmelerin %21'i yağlık çeşit yetiştirmeyi düşünüyor iken, %72'si düşünmemekte ve %7'si de kararsız olduğunu belirtmektedir. Yetiştirilen çeşitler, çerezlik olarak tüketimi yapılan ve yağ oranı %40-60 olan çeşitler olup, yağlık çeşit diye bir şey olmadığı söylenebilir. Ancak, buradan yetiştirilen bu yerfıstıklarının, tamamen çerez olarak değil, aynı zamanda yağ amaçlı da kullanılabileceği sonucu çıkarılabilir. Yerfıstığı, ürün fiyatının yüksek ve üretim miktarının yeterli olmaması nedeniyle, bugüne kadar, yağ sanayiinde değerlendirilememiştir. Üretiminin tamamına yakını iç veya dış pazarlarda çerezlik olarak değerlendirilmiştir (Arioğlu ve ark., 2003).

Üretimde kullanılacak yerfıstığı tohumları iyi kalitede olmalıdır. Ülkemizde henüz standartlara uygun yerfıstığı tohumluğu üretilmemektedir. Üreticiler tohumlarını kendi ürünlerinden seçerek ayırmaktadırlar. Yerfıstığı üretiminde iç edilmiş tohumlar kullanılmaktadır (Arioğlu, 1999). İncelenen işletmelerde kullanılan yerfıstığı çeşitlerinin temin yeri olarak, işletmelerin %74,67'sinin kendi ürünlerinden ayırdıkları, %21,33'ünü tüccardan aldıkları ve %4,00'nü komşularından aldıkları

belirlenmiştir. İşletme grupları büyüdükçe yerfıstığı tohumluğunu dışardan temininde artış olduğu gözlenmektedir (Çizelge 5.16).

Çizelge 5.16. İşletmelerin Kullandıkları Yerfıstığı Çeşitlerinin Temin Yerlerine Göre Dağılımı (%)

İşletme Grupları	Kendisi	Tüccar	Komşu	Toplam
1	85,19	7,41	7,41	100,00
2	80,77	15,38	3,85	100,00
3	54,55	45,45	0,00	100,00
Ortalama	74,67	21,33	4,00	100,00

5.4.3. Kimyasal Gübre Kullanımı

Yerfıstığı topraktaki besin maddelerini en iyi değerlendiren bitkilerden biridir. Yerfıstığı üretiminde toprak analizi yaptırılarak tekniğine uygun bir gübrelemeyle maksimum seviyede verim alabilmek mümkündür.

İncelenen işletmelerde dekara ortalama gübre kullanımı 36,13 kg olarak bulunmuştur. İşletme grupları itibarıyla gübre kullanımı 32,58 kg ile 40,73 kg arasında değişmektedir. Çeşitlere göre gübre kullanımına bakılacak olursa ortalama olarak dekara 5,40 kg kompoze (20-20-20), 9,25 kg üre, 9,43 kg kompoze (15-15-15), 6,19 kg (18-46-0), 4,67 kg nitrat ve 1,20 kg amonyum sülfat kullanılmaktadır (Çizelge 5.17). Ayrıca çok az işletmede yaprak gübresi uygulamasına rastlanmıştır. Yaprak gübresi kullanan işletmelerde dekara ortalama olarak 142 gram uygulanmıştır.

Çizelge 5.17. İşletmelerde Yerfıstığı Üretiminde Uygulanan Gübre Çeşitlerinin Miktarı (kg/da)

İşletme Grupları	20-20-0	Üre	15-15-15	18-46-0	Nitrat	Amonyum Sülfat	Toplam
1	6,11	4,44	10,74	9,15	3,15	2,22	35,81
2	5,77	8,35	5,38	5,58	6,35	1,15	32,58
3	4,09	16,23	12,59	3,27	4,55	0,00	40,73
Ortalama	5,40	9,25	9,43	6,19	4,67	1,20	36,13

İncelenen işletmelerde dekara kullanılan 36,13 kg gübrenin; %26,09'unu kompoze (15-15-15), %25,61'ini üre, %17,12'sini kompoze (18-46-0), %14,94'ünü

kompoze (20-20-0), %12,92'sini nitrat ve %3,32'sini amonyum sülfat oluşturmaktadır. Ortalama olarak en fazla 15-15-15 gübre çeşidi kullanılırken, en az amonyum sülfat çeşidi kullanılmaktadır (Çizelge 5.18).

Çizelge 5.18. İşletmelerde Yerfıstığı Üretiminde Uygulanan Gübre Çeşitlerinin Dağılımı (%)

İşletme Grupları	20-20-0	Üre	15-15-15	18-46-0	Nitrat	Amonyum Sülfat	Toplam
1	17,06	12,41	29,99	25,54	8,79	6,20	100,00
2	17,71	25,62	16,53	17,12	19,48	3,54	100,00
3	10,04	39,84	30,92	8,04	11,16	0,00	100,00
Ortalama	14,94	25,61	26,09	17,12	12,92	3,32	100,00

Uzun yıllar aynı yerde yerfıstığı tarımının yapılması durumunda azotlu gübre uygulamasına gereksinim duyulmamaktadır. Bunun nedeni, yerfıstığının bir baklagil bitkisi olması ve havanın serbest azotunu toprağa bağlamasıdır. Yerfıstığında kullanılan fazla miktardaki azot; bitkinin fazla gelişmesini teşvik ederek, az sayıda çiçek oluşturan ve meyve oluşturmeyen dalların meydana gelmesine neden olur. Azot eksikliğinde ise bitki bodur kalır, yapraklar sararır ve saplar kırmızı renk alır. Uzun yıllardan beri yerfıstığı yetiştirilen yerlerde, kullanılacak saf azotlu gübre miktarı 4-6 kg/da olmalıdır. Yeni yerfıstığı ekilen yerlerde bakteri aşılması yapılmıyor ise, bu miktar 20 kg/da azota kadar çıkartılmaktadır. Yerfıstığı bitkisi yetiştirme süresince topraktan fazla miktarda fosfor kaldırmamakla birlikte, ekimle beraber verilecek fosforlu gübre, yerfıstığında verim artışları sağlayacaktır (Arioğlu, 1999). İncelenen işletmelerde ortalama olarak dekara 9,67 kg azot (N), 2,33 kg fosfor (P) ve 1,16 kg potasyum (K) kullanıldığı belirlenmiştir.

Çizelge 5.19. İşletmelerde Yerfıstığı Üretiminde Kullanılan Saf Gübre Miktarı (kg/da)

İşletme Grupları	Azot (N)	Fosfor (P)	Potasyum (K)
1	8,15	3,11	1,33
2	9,12	1,92	0,62
3	12,18	1,86	1,59
Ortalama	9,67	2,33	1,16

5.4.4. Kimyasal İlaç Kullanımı

Hastalık ve zararlılardan en az etkilenen bitkilerin başında yerfıstığı gelmektedir. Ülkemizde en önemli yerfıstığı zararlısı kırmızı örümcektir (*Tetranychus spp.*). Bitki öz suyunu emmek suretiyle etkili olur. Bu zararlı güçlükle görülebilecek kadar küçük, yeşilimsi sarımsı, kırmızımsı renkli bir zararlıdır. Dışısı 0,3-0,5 mm. vücut uzunluğundadır. Erkekler daha küçük ve ince yapılıdır. Vücut üzerinde seyrek kıllar bulunur. Sırtının orta kısmındaki iki büyükçe leke ile tanınır. Bu zararlı ile mücadelede tarla temizliğine önem verilmeli, yabancı otlar temizlenmeli, tarla içinde ve etrafında bulaşık bitki artıkları bulundurulmamalıdır. Bir yaprakta ortalama 8-10 adet arasındaki iki noktalı kırmızı örümcek bulunduğunda kimyasal savaş uygulanmalıdır (TKB, 1999). Toprak altı zararlıları olarak ise bozkurtlar (*Agrotis ipsilon*) ve telkurdu (*Agriotes lineatus*) görülmektedir. Yerfıstığındaki hastalık etmenleri ise kök çürüklüğü (*Aspergillus niger van Tieghem*), sap çürüklüğü (*Sclerotium rolfsii Sacc.*) ve yaprak leke (*Cercospora arachidicola Berk. & Curt.*) hastalıkları ülkemizde yaygın olarak görülmektedir (Arioğlu, 1999). Yerfıstığı tarımında ayrıca yabancı otlarda bulunmaktadır. Yabancı ot için çapalama yapılmakta veya herbisit kullanılmaktadır.

İncelenen işletmelerde yerfıstığı yetiştiriciliğinde görülen en önemli zararlılar arasında, kırmızı örümcek (*Tetranychus spp.*), yeşil kurt (*Heliothis spp.*), ve yaprak biti (*Aphis gossypii Glov.*) gelmektedir. Bunlara ilaveten işletmelerde mantari hastalıklardan kök çürüklüğü (*Aspergillus niger van Tieghem*), Sap çürüklüğü (*Sclerotium rolfsii Sacc.*) ve Yaprak leke (*Cercospora arachidicola Berk. & Curt.*) hastalıkları görülmüştür. Ayrıca incelenen işletmelerin yaklaşık yarısına yakınında yabancı ot görülmektedir.

İncelenen 75 işletmeden, 62 işletme ilaçlama yaparken (%82,67), 13 işletme (%17,33) ilaçlama yapmamaktadır. İşletmelerde ortalama 2 defa ilaçlama yapıldığı belirlenmiştir.

5.4.5. Sulama

Yerfıstığı bitkisinin mevsimlik su tüketimi iklime, yöreye ve sulama koşullarına bağılı olarak değışiklik gösterir. Ortalama su tüketimi 600 mm'dir. Sulama bitkinin su ihtiyacına göre yapılmalıdır. Bitki yapraklarının koyu yeşil olması su isteğini gösterir.

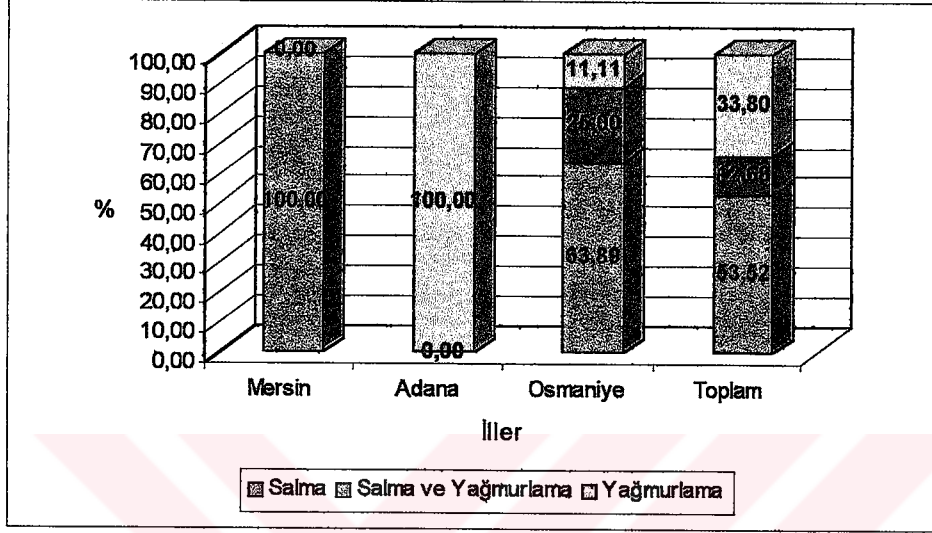
Çizelge 5.20. İşletmelerde Yerfıstığı Üretimi Sulama Yöntemleri

İşletme Grupları	Salma		Salma ve Yağmurlama		Yağmurlama		Toplam	
	adet	%	adet	%	adet	%	adet	%
1	20	86,96	1	4,34	2	8,70	23	100,00
2	16	61,54	6	23,08	4	15,38	26	100,00
3	2	9,09	2	9,09	18	81,82	22	100,00
Toplam	38	53,52	9	12,68	24	33,80	71	100,00

İncelenen işletmelerde toplam 75 işletmeden 71 işletmenin (%95) sulama yaptığı ve 4 tanesinin (%5) sulama yapmadığı belirlenmiştir. Bu işletmeler, Anamur ilçesi köylerinde anket yapılan işletmeler olup arazilerinin taban suyu seviyesi yüksek olduğundan sulamaya gerek olmadığını söylemişlerdir. Sulama yapan işletmelerin ortalama %53,52'si salma sulama, %33,80'ı yağmurlama sulama ve %12,68'i salma ve yağmurlama sulama yöntemini birlikte kullanmışlardır. Yerfıstığı için en uygun sulama yönteminin yağmurlama olduğu bilinmesine rağmen uygulamada salma sulama daha fazla kullanılmıştır. İşletme grupları itibariyle sulama yöntemlerini inceleyecek olursak birinci grup işletmelerde salma sulama yönteminin en büyük payı aldığını, üçüncü grup işletmelerde ise yağmurlama sulama yönteminin en büyük payı aldığını görmekteyiz. İşletmeler büyüdükçe yağmurlama sulama yöntemi daha fazla kullanılmaktadır (Çizelge 5.20). Toplam işletmelerin ortalama 5,5 kez sulama yaptıkları tespit edilmiştir. İşletmelerin %95'i sulama yaparken %5'i sulama yapmamaktadır. Sulama çoğunlukla temmuz, ağustos ve eylül aylarında yapılmaktadır.

İncelenen işletmelerde iller itibariyle yerfıstığı üretimi sulama yöntemlerine baktığımızda önemli değışikliklerin olduğu göze çarpmaktadır. Mersin ilinde yerfıstığı üretiminde tamamen (%100,0) salma sulama yönteminin ve Adana ilinde

ise tamamen (%100,0) yağmurlama sulama yönteminin kullanıldığı belirlenmiştir. Osmaniye ilinde ise %63,9 oranında salma, %25,0 oranında salma ve yağmurlama sulama yöntemi birlikte ve %11,1 oranında da yağmurlama sulama yöntemi kullanılmaktadır (Şekil 5.3).

Şekil 5.3. İller İtibariyle Yerfıstığı Üretimi Sulama Yöntemleri

5.4.6. İşgücü Kullanımı

İncelenen işletmelerde yerfıstığı üretiminde ortalama olarak dekara toplam 65,39 saat işgücü kullanılmıştır. Toprak hazırlığı ve ekim işleminde dekara ortalama 1,57 saat, gübrelemede 0,29 saat, ilaçlamada 0,37 saat, sulamada 8,29 saat, bakım işlerinde 21,31 saat, hasat ve harman işlerinde 32,52 saat ve taşımada 1,03 saat işgücü kullanılmıştır (Çizelge 5.21).

Çizelge 5.21. İşletmelerde Yerfıstığı Üretiminde İşgücü Kullanımı (saat/da)

İşletme Grupları	Toprak Hazırlığı ve Ekim	Gübreleme	İlaçlama	Sulama	Bakım	Hasat-Harman	Taşıma	Toplam
1	2,33	0,56	0,67	6,07	26,04	32,85	1,93	70,44
2	1,31	0,19	0,31	6,00	17,35	38,31	0,85	64,31
3	0,95	0,09	0,09	13,73	20,18	25,27	0,14	60,45
Ortalama	1,57	0,29	0,37	8,29	21,31	32,52	1,03	65,39

İncelenen işletmelerde yerfıstığı üretiminde, en fazla işgücü %49,73 ile hasat-harman işlerinde kullanılmıştır. Bakım işlerinde toplam işgücünün %32,59'u kullanılmıştır. En az işgücü kullanımı ise %0,45 ile gübrelemede olmuştur (Çizelge 5.22).

Çizelge 5.22. İşletmelerde Yerfıstığı Üretiminde İşgücü Kullanımı (%)

İşletme Grupları	Toprak Hazırlığı ve Ekim	Gübreleme	İlaçlama	Sulama	Bakım	Hasat-Harman	Taşıma	Toplam
1	3,31	0,79	0,95	8,62	36,96	46,64	2,73	100,00
2	2,03	0,30	0,48	9,33	26,97	59,57	1,32	100,00
3	1,58	0,15	0,15	22,71	33,38	41,80	0,23	100,00
Ortalama	2,41	0,45	0,57	12,68	32,59	49,73	1,57	100,00

Yapılan bir çalışmada, yerfıstığı yetiştiriciliğinde kullanılan işgücü dekara 63 saat iken, bu buğday için 1,22 saat, mısır için 0,39 saat, pamuk için de 36,67 saattir. Buradan da anlaşılacağı gibi emek yoğun üretimi yapılan yerfıstığı ürünü, tarım kesimindeki fazla olan işgücünün önemli bir kısmını istihdam edebilmektedir (Aktaş ve ark., 2001).

5.4.7. Makine Gücü Kullanımı

İncelenen işletmelerde yerfıstığı üretiminde ortalama olarak dekara toplam 4,49 saat makine gücü kullanılmıştır. Toprak hazırlığı ve ekim işleminde dekara ortalama 1,48 saat, gübrelemede 0,03 saat, ilaçlamada 0,07 saat, sulamada 1,79 saat, bakım işlerinde 0,44 saat, hasat ve harman işlerinde 0,53 saat ve taşımada 0,16 saat makine gücü kullanılmıştır (Çizelge 5.23).

Çizelge 5.23. İşletmelerde Yerfıstığı Üretiminde Makine Gücü Kullanımı (saat/da)

İşletme Grupları	Toprak Hazırlığı ve Ekim	Gübreleme	İlaçlama	Sulama	Bakım	Hasat-Harman	Taşıma	Toplam
1	2,11	0,07	0,15	0,85	0,56	0,56	0,15	4,44
2	1,27	0,04	0,04	1,27	0,54	0,62	0,27	4,04
3	0,95	0,00	0,00	3,55	0,18	0,41	0,05	5,14
Ortalama	1,48	0,03	0,07	1,79	0,44	0,53	0,16	4,49

İncelenen işletmelerde yerfistığı üretiminde, en fazla makine gücü %39,76 ile sulama işlerinde kullanılmıştır. Toprak hazırlığı ve ekim işlerinde toplam makine gücünün %32,94'ü kullanılmıştır. En az makine gücü kullanımı ise %0,59 ile gübrelemede olmuştur (Çizelge 5.24).

Çizelge 5.24. İşletmelerde Yerfistığı Üretiminde Makine Gücü Kullanımı (%)

İşletme Grupları	Toprak Hazırlığı ve Ekim	Gübreleme	İlaçlama	Sulama	Bakım	Hasat-Harman	Taşıma	Toplam
1	47,54	1,58	3,34	19,19	12,51	12,51	3,34	100,00
2	31,43	0,95	0,95	31,43	13,33	15,24	6,67	100,00
3	18,58	0,00	0,00	69,03	3,54	7,96	0,88	100,00
Ortalama	32,94	0,59	1,48	39,76	9,79	11,87	3,56	100,00

5.4.8. Bakım

Yerfistığı hızlı gelişen bir bitki olduğundan bakım işlerinin yapılmasında geç kalınmamalıdır. İncelenen işletmelerde en önemli bakım işlerinin başında çapalama ve boğaz doldurma gelmektedir. Çapalama; bitkinin kök sistemini havalandırmak ve yabancı otları ortadan kaldırmak amacıyla yapılır. İşletmelerde çapalama işlemi; traktör çapası, el çapası ve ot yolma şeklinde yapılmaktadır. Traktör çapası ortalama üç kez, el çapası iki kez ve ot yolma işlemi bir kez yapıldığı belirlenmiştir.

5.4.9. Hasat-Harman

Yerfistığı bitkisinde hasat zamanı, bitkilerin yapraklarının sarardığı, kapsüllerin dolduğu, tanelerin pembe renk aldığı devredir. İncelenen işletmelerin hasat zamanı, %77'sinin Ekim ayı, %21'nin Eylül ayı ve %2'sinin Ağustos ayı olarak belirlenmiştir. İncelenen işletmelerde yerfistığı hasadı, el ile veya makine ile yapılmaktadır. Hasat işlemini 11 işletme (%15) el ile, 64 işletme (%85) ise makine ile yapmaktadır. El ile toplama Mersin ili, Anamur ve Silifke ilçeleri köylerinde görülmüş olup kürek yardımıyla hasadı yapmaktadırlar. Hasadı yapan kişilerin ücretlendirilmesi ise, topladıkları ürünün 1/6'sını almak şeklinde uygulanmaktadır. Makine ile hasat işleminde ise iki farklı uygulama olduğu belirlenmiştir. Öncelikle

makine ile hasat yapan 64 işletme (%85), traktörün arkasına takılan yerfistığı söküm pulluğu denilen aletle ürünü topraktan sökmektedir. Bunu takiben, bu 64 işletmenin 44 tanesi (%68,75) ürünü elle toplatmakta yani topraktan sökülen yerfistıkları işçiler tarafından el ile ters çevrilerek meyvelerinden ayrılmaktadır. Makine ile hasatta elle toplamada, işçilere teneke usulü veya yevmiye usulü olmak üzere iki farklı şekilde ücretlendirme uygulanmıştır. Geriye kalan 20 işletme (%31,25) ise, biçer ile ürünün harmanlamasını gerçekleştirmektedir. Yerfistığı üretiminin geçmişine bakıldığında, üretiminde önemli sayılabilecek değişimlerin olmadığı görülmektedir. Bunun nedeni, hasadının mekanize olamamasıdır. Bu nedenle, ülkemizde yerfistığı üretimi aile ziraati şeklinde sürdürülmüştür. Son yıllarda özellikle Çukurova bölgesinde yerfistığı hasadının mekanize olması nedeniyle, geniş alanlarda üretilmeye başlanılmıştır (Arioğlu ve ark., 2003). Nitekim, incelenen işletmelerde de görüldüğü gibi hasatın makine ile yapıldığı işletmeler olmasına rağmen hala çoğu işletmede hasatta el işçiliğinin de kullanıldığı belirlenmiştir. İncelenen 75 işletmeden 4 işletmenin yerfistığını yıkadığı belirlenmiştir. Daha sonra hasat edilen yerfistıkları %75 oranında tarlada, %15 oranında ise evlerin damında kurutulduğu belirlenmiştir. Yerfistığı hasadının, sonbahar dönemine rastlaması nedeniyle, kurutma önemli bir sorun teşkil etmektedir. Yeni hasat edilen yerfistığında (elle yapılan hasatta) %50 dolaylarında rutubet bulunmaktadır. Bu nedenle, hasat sonrası elde edilen ürünün kurutulması gerekmektedir. Yerfistığının uzun süre bozulmadan saklanabilmesi için, kabuklu olarak %9'un altında, iç olarak ise %7'nin altında rutubet içermesi gerekmektedir. İncelenen işletmelerin %55'i kurutulan yerfistığına eleme işlemi yapmaktadır.

5.5. Üretim Masrafları

5.5.1. Değişen Masraflar

Bir tarım işletmesinde, üretim faaliyetinin gerçekleşmesinde gerekli mal ve hizmetler için yapılan harcamaların tümü üretim masraflarını oluşturmaktadır. Üretim masrafları; üretim faaliyetlerinin kaynak talebinin belirlenmesi, kaynak kullanım etkinliği, maliyet, planlama ve politika oluşturma açısından önemli bilgiler

sağlamaktadır. Bu nedenle, üretim masraflarının doğru olarak tespit edilmesi büyük önem taşımaktadır. Ancak, üretim masraflarının hesaplanması oldukça güç ve karmaşık bir konudur. Bunun için üretim sürecinin ayrıntıları ile incelenmesi ve bu süreçte kullanılan sabit ve değişken girdi miktarlarının belirlenmesi gerekmektedir (Kıral ve Kasnakoğlu, 1999).

Üretim masraflarını, kısa dönem üretim programları için sabit ve değişken masraf olarak ikiye ayırabiliriz ancak uzun dönemde sabit masraflar da değişken masraf niteliği kazanmaktadır.

İncelenen işletmelerde dekara ortalama değişken masrafların değeri 117.600.000 TL'dir. Değişken masraflar işletme grupları arasında 107.140.000 TL ile 128.260.000 TL arasında değişmektedir. Toplam değişken masrafların ortalama değerleri içerisinde makine kirası %41,34 ile en yüksek payı almaktadır. Bunu geçici işçilik %26,81, tohum %12,05, gübre %5,50, döner sermaye faizi %5,19, pazarlama %3,65, ilaç %2,23, su ücreti %2,14 ve diğer masraflar (çuval, ip ve elek ücreti) %1,08 pay alarak takip etmektedir (Çizelge 5.25).

Çizelge 5.25. İşletmelerde Yerfıstığı Üretiminde Değişken Masraf Unsurları (Milyon TL/da)

Masraf Unsurları	İşletme Grupları			Ortalama	Oran (%)
	1	2	3		
Tohum	12,52	14,65	15,64	14,17	12,05
Gübre	6,52	5,81	7,18	6,47	5,50
İlaç	2,74	2,73	2,36	2,63	2,23
Su ücreti	2,63	2,81	2,05	2,52	2,14
Makine kirası	53,22	46,77	45,14	48,61	41,34
Geçici işçilik	34,63	31,38	27,91	31,53	26,81
Pazarlama	6,56	4,65	1,09	4,29	3,65
Diğer masraflar	2,78	0,62	0,18	1,27	1,08
Döner sermaye faizi	6,67	5,96	5,59	6,11	5,19
Toplam	128,26	115,38	107,14	117,60	100,00

5.5.2. Sabit Masraflar

İncelenen işletmelerde dekara ortalama sabit masrafların değeri 39.680.000 TL'dir. Sabit masraflar işletme grupları arasında 34.320.000 TL ile 48.590.000 TL arasında değişmektedir. Toplam sabit masrafların ortalama değerleri içerisinde arazi

kirası %63,88 ile en yüksek payı almaktadır. Bunu aile işgücü %27,32 ve genel idare giderleri %8,80 pay alarak takip etmektedir (Çizelge 5.26).

Çizelge 5.26. İşletmelerde Yerfistiği Üretiminde Sabit Masraf Unsurları (Milyon TL/da)

Masraf Unsurları	İşletme Grupları			Ortalama	Oran (%)
	1	2	3		
Arazi kirası	22,63	25,88	28,05	25,35	63,88
Aile işgücü ücreti	22,15	5,65	3,09	10,84	27,32
Genel idare giderleri	3,81	3,42	3,18	3,49	8,80
Toplam	48,59	34,96	34,32	39,68	100,00

5.6. İşletmelerin Yıllık Faaliyet Sonuçları

5.6.1. Gayrisafi Üretim Değeri

Gayrisafi üretim değeri (GSÜD), işletmelerde bir yıllık prodüktif faaliyet sonucunda elde edilen yerfistiği üretiminin parasal değerinden oluşmaktadır. İncelenen işletmelerde yerfistiği üretiminde yan ürün olarak yeşil dal ve balye yapımının olduğuna rastlanmıştır. Bu nedenle yerfistiği üretimi gayrisafi üretim değerine yan ürün değeri eklenmiştir.

GSÜD'ne işletmede o yıl içerisinde satılan, evde tüketilen, tohumluk ayrılan, işçiye verilen ve satılmak üzere ayrılan yerfistiği üretim miktarı dahildir. Ayrıca yan ürün değeri hesaplanırken de satılan ve hayvanlara verilen üretim miktarı alınmıştır. Aslında hayvanlara verilen ürün değeri GSÜD'ne dahil edilmez fakat tek ürün bütçe analizi yapıldığından bunun dikkate alınması gerekmektedir.

Çizelge 5.27. İşletmelerin Yerfistiği Üretiminde GayriSafi Üretim Değerleri (Bin TL)

İşletme Grupları	Toplam Ürün (kg)	Satış Fiyatı (Bin TL/kg)	GSÜD (Bin TL)	Yan Ürün Değeri (Bin TL)	Toplam GSÜD (Bin TL)	Dekara GSÜD (Bin TL/da)
1	1.678	647	1.085.944	112.037	1.197.981	175.362
2	7.814	623	4.870.130	503.077	5.373.207	192.534
3	61.472	598	36.729.683	3.783.636	40.513.319	219.190
Ortalama	21.345	624	13.324.889	1.324.600	14.649.489	194.171

İncelenen işletmelerde toplam ürün ortalama olarak 21.345 kg iken işletme gruplarına göre 1.678 kg ile 61.472 kg arasında değişmektedir. Yerfistiği satış fiyatı ortalama 624.000 TL/kg olarak, işletme grupları itibariyle ise 598.000 TL/kg ile 647.000 TL/kg arasında değiştiği belirlenmiştir. GSÜD, toplam ürün ile satış fiyatının çarpılması sonucu elde edilmiş olup bu değere yan ürün olarak elde edilen yeşil dal ve balye değerleri eklenerek toplam GSÜD bulunmuştur. İncelenen işletmelerde toplam GSÜD ortalama olarak 14.649.489.000 TL olarak belirlenmiştir. Dekara GSÜD ise ortalama olarak 194.171.000 TL/da olup işletme gruplarına göre 175.362.000 TL/da ile 219.190.000 TL/da arasında değişmektedir (Çizelge 5.27).

5.6.2. Brüt Kar

Brüt kar (BK), işletmenin toplam gayrisafi üretim değerinden, toplam değişen masrafların çıkarılmasıyla elde edilmiştir. Brüt kar işletmenin bütünü için hesaplanabildiği gibi, işletmedeki üretim dalları veya ürünler için de ayrı ayrı hesaplanabilir. İşletme analizinde faaliyetlerin başarısını ölçmede brüt kar kullanılır.

Çizelge 5.28. İşletmelerin Yerfistiği Üretimindeki Brüt Kar Değerleri (Milyon TL/da)

İşletme Grupları	GSÜD	Değişen masraflar	Brüt kar
1	175	128	48
2	193	115	78
3	219	107	112
Ortalama	194	117	77

İncelenen işletmelerin yerfistiği üretim dalına ait gayrisafi üretim değerleri, değişen masrafları ve brüt karlarının işletme genişlik gruplarına göre dağılımı Çizelge 5.28’de verilmiştir. İşletmelerin dekara ortalama gayrisafi üretim değerleri 194 milyon TL, değişen masrafları 117 milyon TL olarak belirlenmiştir. İşletmelerin dekara ortalama brüt karları ise 77 milyon TL olarak bulunmuştur. İşletmelerde gayrisafi üretim değeri işletme grupları itibariyle işletmeler büyüdükçe giderek artmakta ve değişen masraflar ise giderek azalmaktadır. İşletme grupları itibariyle en düşük brüt kar birinci grup işletmelerde, en yüksek brüt kar ise üçüncü grup işletmelerde çıkmıştır. Üçüncü grup işletmelerde yüksek çıkmasının sebebi, bu

grupta gayrisafi üretim değerinin en yüksek ve değişen masrafların en düşük olmasıdır.

İşletmeler tek tek incelendiğinde, 10 işletmenin (%13,3) negatif brüt kara sahip olduğu, 30 işletmenin (%40) brüt karının da ortalama brüt karın altında kaldığı belirlenmiştir. İncelenen 75 işletmeden geriye kalan 35 işletmenin (%46,7) ise brüt karı ortalama brüt karın üzerinde gerçekleşmiştir.

5.6.3. Üretim Masrafları

Bir tarım işletmesinde, üretim faaliyetini gerçekleştirebilmek için kullanılan çeşitli girdiler ve hizmetler için yapılan giderlerin tümü üretim masraflarını oluşturur. Dolayısıyla üretim masrafları, sabit ve değişen masrafların toplamıdır. Üretim faaliyetinde kısa dönem için masraflar sabit ve değişen olarak ikiye ayrılırken, uzun dönemde tüm masraflar değişkendir.

İncelenen işletmelerde yerfıstığı üretimindeki dekara değişen, sabit ve üretim masrafları Çizelge 5.29'da gösterilmiştir. Dekara ortalama değişen masraflar toplamı 117.600.000 TL/da, sabit masraflar toplamı 39.680.000 TL/da olup dekara ortalama üretim masrafları toplamı 157.280.000 TL/da olarak hesaplanmıştır. İşletme grupları itibariyle üretim masrafları toplamı birinci grupta 176.850.000 TL/da, ikinci grupta 150.350.000 TL/da ve üçüncü grupta ise 141.450.000 TL/da olarak hesaplanmış olup işletmeler büyüdükçe üretim masraflarının düştüğü göze çarpmaktadır.

İncelenen işletmelerde ortalama üretim masrafları toplamının %74,77'sini değişen masraflar, %25,23'ünü ise sabit masraflar oluşturmaktadır. Değişen masraflar içinde en yüksek payı %30,91 ile makine kirası alırken bunu geçici işçilik, tohum, gübre, döner sermaye faizi, pazarlama, ilaç, su ücreti ve diğer masraflar takip etmektedir. Diğer masraflar çuval, ip ve elek ücreti toplamından oluşmaktadır. Sabit masraflar içinde ise en yüksek payı %16,12 ile arazi kirası alırken bunu aile işgücü ücreti ve genel idare giderleri izlemektedir. İşletme genişlik gruplarına göre değişen masrafların oranı sırasıyla 1. grupta %72,52, 2. grupta %76,74 ve 3. grupta %75,74 iken sabit masrafların oranı 1. grupta %27,48, 2. grupta %23,26 ve 3. grupta ise %24,26'dır (Çizelge 5.29).

Çizelge 5.29. İşletmelerde Yerfıstığı Üretiminde Üretim Masrafları (Milyon TL/da)

Masraf Unsurları	İşletme Grupları						Ortalama	
	1		2		3			
	Milyon TL	%	Milyon TL	%	Milyon TL	%	Milyon TL	%
Tohum	12,52	7,08	14,65	9,75	15,64	11,05	14,17	9,01
Gübre	6,52	3,69	5,81	3,86	7,18	5,08	6,47	4,11
İlaç	2,74	1,55	2,73	1,82	2,36	1,67	2,63	1,67
Su ücreti	2,63	1,49	2,81	1,87	2,05	1,45	2,52	1,60
Makine kirası	53,22	30,09	46,77	31,11	45,14	31,91	48,61	30,91
Geçici işçilik	34,63	19,58	31,38	20,87	27,91	19,73	31,53	20,05
Pazarlama	6,56	3,71	4,65	3,10	1,09	0,77	4,29	2,73
Diğer masraflar	2,78	1,57	0,62	0,41	0,18	0,13	1,27	0,81
Döner sermaye faizi	6,67	3,77	5,96	3,97	5,59	3,95	6,11	3,88
Toplam DM	128,26	72,52	115,38	76,74	107,14	75,74	117,60	74,77
Arazi kirası	22,63	12,80	25,88	17,22	28,05	19,83	25,35	16,12
Aile işgücü ücreti	22,15	12,52	5,65	3,76	3,09	2,19	10,84	6,89
Genel idare gider.	3,81	2,16	3,42	2,28	3,18	2,25	3,49	2,22
Toplam SM	48,59	27,48	34,96	23,26	34,32	24,26	39,68	25,23
Toplam ÜM	176,85	100,00	150,35	100,00	141,45	100,00	157,28	100,00

İncelenen işletmelerin yerfıstığı üretiminde yapmış oldukları üretim masraflarını I. ürün ve II. ürün olarak ayrı ayrı ele aldığımızda önemli bir farklılık olmadığı belirlenmiştir.

5.6.4. Üretim Maliyeti

İncelenen işletmelerin yerfıstığı üretimindeki dekara verimleri, dekara üretim masrafları, kg maliyetleri ve satış fiyatları Çizelge 5.30'da incelenmiştir. İşletmeler dekara ortalama 287 kg verim almaktadırlar. İşletme grupları itibarıyla en yüksek verim dekara 335 kg ile üçüncü grup işletmelerde, en düşük verim ise dekara 249 kg verim ile birinci grup işletmelerde görülmektedir. Bu üretimin gerçekleştirilmesi için yapılan üretim masrafları ise dekara ortalama 157 milyon TL kadar olmuştur. İncelenen işletmelerde 1 kg yerfıstığı üretiminin maliyeti, dekara üretim masraflarından yan ürün değerinin çıkarılması ve bunun verime bölünmesiyle hesaplanmıştır. İşletmelerin 1 kg yerfıstığı üretimine ait maliyeti ortalama 535.445 TL olarak bulunmuş olup işletme grupları itibarıyla 366.610 TL ile 644.492 TL arasında değişmektedir. İşletme grupları itibarıyla ortalama kg maliyetler ile satış

fiyatları incelendiğinde işletmelerin yerfıstığı ürününü maliyetlerinin üzerinde satmakta oldukları belirlenmiştir. Ancak birinci grup işletmelerde ürünün kg maliyetinin diğer gruptaki işletmelere göre yüksek olması, işletmelerin küçük işletmeler olmasından kaynakladığı söylenebilir.

Çizelge 5.30. İşletmelerde Yerfıstığı Üretim Maliyetleri ve Satış Fiyatları

İşletme Grupları	Verim (kg/da)	Üretim Masrafları (TL/da)	Üretim Masrafları (TL/kg)	Satış Fiyatı (TL/kg)
1	248,63	176.850.000	644.492	647.037
2	287,31	150.350.000	565.064	623.269
3	335,00	141.450.000	366.610	597.500
Ortalama	287,37	157.280.000	535.445	624.267

Osmaniye ilinde yapılan bir çalışmada, 1998-1999 üretim döneminde 1 dekarda üretilen 1 kg yerfıstığının maliyeti 198.657 TL olarak bulunmuştur. Maliyeti oluşturan unsurlar arasında en yüksek payı %25,6 ile tarla kirası alırken bunu sırasıyla %17,7 ile döner sermaye faizi, %12,8 ile hasat-harman masrafı ve %7,9 ile de tohum bedeli izlemektedir (Paksoy ve Boydak, 2001).

Yapılan başka bir çalışmada ise, yerfıstığında en fazla üretimi gerçekleştiren illerde yapılan anket çalışmaları sonucunda elde edilen maliyetlerin ortalaması alınarak 2001 yılı için yerfıstığı maliyeti 461.000 TL/kg ve ortalama satış fiyatı ise 828.000 TL/kg olarak bulunmuştur (Yosmaoğlu, 2002).

Adana Tarım İl Müdürlüğü tarafından ise 2001 yılı için yerfıstığı maliyeti 598.400 TL/kg olarak hesaplanmış ve aynı yıl dekara 356 kg verim alınmıştır.

Çizelge 5.31. İşletmelerde İl Bazında Yerfıstığı Üretim Maliyetleri ve Satış Fiyatları

İller	Verim (kg/da)	Üretim Masrafları (TL/da)	Üretim Masrafları (TL/kg)	Satış Fiyatı (TL/kg)
Mersin	206,74	162.684.211	799.880	744.737
Adana	334,00	139.800.000	369.873	588.750
Osmaniye	304,03	163.027.778	487.867	580.417
Ortalama	287,37	157.280.000	535.445	624.267

İşletmelerde il bazında yerfıstığı üretim maliyetleri Çizelge 5.31’de verilmiştir. İncelenen işletmelerin yerfıstığı üretimindeki verimleri il bazında incelendiğinde Mersin’de 207 kg/da, Adana’da 334 kg/da ve Osmaniye’de 304 kg/da

olduğu görülmüştür. Mersin ilinde, araştırma yapılan yıl içerisinde yerfistığında mantari bir hastalık görüldüğünden dolayı, ilde yerfistığı verimi diğer illere göre düşük olmuştur. İşletmelerde Adana ilinde üretim masraflarının en düşük ve Osmaniye ilinde en yüksek olduğu belirlenmiştir. 1 kg yerfistığı üretiminin maliyeti ortalama olarak 535.445 TL olarak bulunmuş olup, Mersin ilinde 799.880 TL/kg, Adana ilinde 369.873 TL/kg ve Osmaniye ilinde 487.867 TL/kg olarak hesaplanmıştır. Dolayısıyla iller itibariyle kg maliyet en düşük Adana ilinde ve en yüksek Mersin ilinde gerçekleşmiştir. Kg maliyetler ile satış fiyatları incelendiğinde ise ortalama olarak yerfistığı üretiminin maliyeti satış fiyatının altında gerçekleşmiştir. İller bazında ele alındığında, Mersin ilinde yerfistığı ürününü maliyetinin altında, Adana ve Osmaniye ilinde ise maliyetinin üzerinde sattıkları belirlenmiştir. İller bazında işletmelerin yerfistığı satış fiyatına baktığımızda, Mersin ilinde yerfistığı fiyatının (744.737 TL/kg) diğer illere göre en yüksek olduğu görülmektedir. Tüccarlarla yapılan görüşmeler sonucunda bunun nedeninin, Mersin ilinde yetiştirilen yerfistığının Çom çeşidi (yerli fıstık) olduğu, bir kabuklu yerfistığından 3 tane fıstık çıktığı, renginin beyaz olduğu, daha lezzetli olduğu ve çerezlik kabuklu fıstık olarak satışa sunulduğu belirtilmiştir. Adana ve Osmaniye ilinde yetiştirilen yerfistıklarının ise, NC-7 çeşidi (Amerikan fıstık) olduğu, bir kabuklu yerfistığından 2 tane fıstık çıktığı, renginin esmer olduğu ve çerezlik iç fıstık olarak satışa sunulduğu belirtilmiştir.

Çizelge 5.32. İşletmelerde I. ve II. Ürün Yerfistığı Üretim Maliyetleri

Ürün	Verim (kg/da)	Üretim Masrafları (TL/da)	Üretim Masrafları (TL/kg)
I. ürün	310,26	154.860.000	456.804
II. ürün	241,60	160.520.000	692.726
Ortalama	287,37	157.280.000	535.445

İncelenen işletmelerde yerfistığı üretimi I. ürün ve II. ürün olarak ele alındığında, I. üründe yerfistığı veriminin (310,26 kg/da), II. ürüne göre (241,60 kg/da) daha yüksek olduğu belirlenmiştir. I. ve II. ürün yerfistığı üretiminde yapılan işlemler birbirine oldukça benzer olduğundan üretim masrafları açısından önemli bir farklılık bulunmamaktadır. Ancak kg maliyete baktığımızda, verim farklılığından

kaynaklanan maliyet farklılığı olduğu görülmektedir. Buna göre, I. üründe yerfıstığı maliyeti 456.804 TL/kg iken II. üründe 692.726 TL/kg olarak gerçekleşmiştir. II. üründe verimin, I. ürüne göre düşük olmasından dolayı birim maliyetlerin yüksek olduğu belirlenmiştir (Çizelge 5.32).

5.6.5. Mutlak ve Nisbi Karlar

İncelenen işletmelerde mutlak kar, dekara gayrisafi üretim değerinden dekara üretim masraflarının çıkarılmasıyla elde edilir. İşletmelerde dekara ortalama mutlak kar 36.891.129 TL'dir. İşletme grupları itibariyle birinci grup işletmelerde dekara ortalama mutlak kar - 1.488.117 TL iken üçüncü grup işletmelerde 77.739.878 TL olarak hesaplanmıştır. Dolayısıyla birinci grup işletmelerin üretim masrafları GSÜD'den daha fazla olduğundan mutlak kar negatif çıkmış olup bu işletmelerin zarar ettikleri belirlenmiştir.

İncelenen işletmelerde nisbi kar ise, gayrisafi üretim değerinin üretim masraflarına oranlanmasıyla elde edilir. İşletmelerde ortalama nisbi kar %123,46'dır. En yüksek nisbi kar %154,96 ile üçüncü grup işletmelerde elde edilmiştir. Buradan bu işletmelerde yapılan her 100 TL'lik harcamaya karşılık 154 TL gelir elde edilmiştir. Birinci grup işletmelerde ise nisbi karlılık %99'dur. Bu işletme grubunda düşük verim ve yüksek üretim masraflarından dolayı 100 TL'lik harcamaya karşılık 99 TL gelir elde edilmiştir (Çizelge 5.33).

Çizelge 5.33. İşletmelerde Yerfıstığı Üretiminde Mutlak ve Nisbi Karlar

İşletme Grupları	Mutlak Kar (TL/da)	Nisbi Kar (%)
1	-1.488.117	99,16
2	42.184.097	128,06
3	77.739.878	154,96
Ortalama	36.891.129	123,46

İşletmelerde I. ve II. ürün yerfıstığı üretiminde mutlak ve nisbi karlılık durumu incelendiğinde, I. üründe dekara ortalama mutlak kar 52.431.156 TL ve II. üründe 7.411.075 TL olarak belirlenmiştir. I. ve II. üründe nisbi kar ise sırasıyla

%150,25 ve %105,58'dir. Buradan da anlaşılabacağı gibi I. ürün yerfistiğinde, II. ürüne göre karlılık daha yüksektir.

5.7. İşletmelerde Yerfistiği Pazarlaması

5.7.1. İşletmelerde Yerfistiği Satış Yerleri ve Zamanı

İncelenen işletmelerden 8 işletmenin anket yapılan tarihte ürünü satmayıp depoda beklettiği, geriye kalan 67 işletmenin tamamının ise ürünü tüccara sattığı belirlenmiştir. Ürünü tüccara satma nedenleri, tek alıcı olmasıdır. İşletmelerin tüccar seçiminde etkili olan faktörler ise tanıdık ve güvenilir olması, satın alma işlemini kendisinin gelip yapması, nakliye masrafının olmaması ve tüccara borçlu olduğu için satmak zorunda kalması şeklinde belirtilmiştir. Satış yapan işletmelerin %76'sı ürünü peşin olarak, %24'ü ise vadeli olarak satmıştır. Satış döneminde işletmeler ortalama 3 alıcı ile görüştiklerini belirtmişlerdir. Alıcının önerdiği fiyatı yetersiz bulma durumunda işletmelerin %43'ü ürünü o alıcıya satmadığını, %31'i mecburen satmak durumunda olduğunu ve %27'si de alıcıyla pazarlık ettiğini veya depolama yaptıklarını belirtmişlerdir.

Anket yapılan tarihte 8 işletme ürününü satmamış olup geriye kalan 67 işletmenin %51'i ürünü Ekim ayında, %16'sı Kasım, %10'u Ocak, %10'u Şubat, %9'u Eylül ve %3'ü Aralık ayında satmaktadır.

5.7.2. İşletmelerde Ürünün Değerlendirilmesi

İncelenen işletmelerde toplam yerfistiği üretimi ortalama 21.345 kg olup bunun 18.416 kilosu satılmış, 1.959 kilosu satılmak üzere ayrılmış, 672 kilosu tohumluk olarak ayrılmış, 218 kilosu evde tüketilmiş ve 80 kilosu da işçiye verilmiştir. İşletmelerde üretilen yerfistiği oransal olarak ise %86,28'i satılmış, %9,18'i satılmak üzere ayrılmış, 3,15'i tohumluk olarak ayrılmış, 1,02'si evde tüketilmiş ve %0,38'i işçiye verilerek kullanılmıştır (Çizelge 5.34).

Çizelge 5.34. İşletmelerde Yerfıstığı Üretimini Değerlendirme Durumu

İşletme Grupları	Ev tüketimi		Tohumluk		İşçiye verilen		Satılan		Satılmak üzere		Toplam	
	kg	%	kg	%	kg	%	kg	%	kg	%	kg	%
1	78	4,62	140	8,34	25	1,50	1234	73,55	201	11,98	1678	100,00
2	198	2,53	621	7,94	89	1,14	5117	65,49	1788	22,89	7814	100,00
3	413	0,67	1384	2,25	137	0,22	55220	89,83	4318	7,02	61472	100,00
Ortalama	218	1,02	672	3,15	80	0,38	18416	86,28	1959	9,18	21345	100,00

5.7.3. Depolama

Yerfıstığı ürününü depolamada, mantarlarla zararlı böceklerin gelişme gösterebilecekleri sıcaklığın altında bir sıcaklık sağlamak koşuluyla havalandırma uygulanır. Depolamada %65 nisbi nem şartlarında 24°C sıcaklıkta kabuklu yerfıstığı en az 2 yıl, 21°C’de kabuklu halde 6 ay, iç halde 4 ay, 8°C’de kabuklu halde 9 ay, iç halde 6 ay muhafaza edilebilir. Depo nisbi nemi %70’den fazla olduğunda küflenme hızlanır. %60’ın altında olduğunda ağırlığından kaybeder ve kırılma oranı artar. Yerfıstıkları bulundukları ortamda tat ve kokuyu kolayca absorbe ettiğinden diğer tarımsal gıda maddeleri ile beraber depolanması tavsiye edilmez (TSE, 1986).

İncelenen işletmelerin 35 tanesi (%46,7) depolama yapmakta ve 40 tanesi (%53,3) depolama yapmamaktadır. Depolama yapan işletmeler için depolanan yerfıstığı miktarı ortalama 10.775 kg olarak belirlenmiştir. Depolama süresi 1 aydan 6 aya kadar uzamaktadır. İşletmelerin depolama süresini belirlemede ürünün fiyatı ve işletmecinin o anda paraya ihtiyacı olup olmaması etkilidir. Depolama yapan 35 işletmeden 21 tanesi (%60) her yıl düzenli depolama yaparken, 14’ü (%40) düzenli depolama yapmamaktadır.

Depo mülkiyeti bakımından 31 işletmenin deposu mülk ve 4 işletmenin deposu kiradır. Depolama süresince ürün için kalite ve böceklenme kontrolünü işletmelerin %37’si yapmakta ve %63’ü yapmamaktadır. Böcek kontrolü yapanlar neden olarak kelebek, kurt, fare ve bit türü böceklerin olduğunu söylemişlerdir. Kontrol yapmayanlar ise neden olarak ürünü depoda çok uzun bekletmediklerini,

herhangi bir zararlı olmadığını ve ilaç kullanımının zararlı olabileceğini belirtmişlerdir.

5.8. İşletmelerin Kooperatiflere Üyelik Durumu

İncelenen işletmecilerin 24 tanesinin (%32) herhangi bir tarımsal kooperatife üyeliği vardır. Bu işletmecilerin 9 tanesi (%37,5) kooperatifin hizmetlerinden hiçbir şekilde faydalanmadığını belirtmiştir. Üye olan diğer 15 işletmeci ise kooperatiften üretim girdileri temini, hayvan alımı vb. hizmetlerinden faydalanmaktadır. İncelenen işletmecilerin 51 tanesinin (%68) ise kooperatiflere üyeliği yoktur (Çizelge 5.35).

Çizelge 5.35. İşletmelerin Tarımsal Kooperatiflere Üyelik Durumu

İşletme Grupları	Üye olan		Üye olmayan		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1	8	29,63	19	70,37	27	100,00
2	10	38,46	16	61,54	26	100,00
3	6	27,27	16	72,73	22	100,00
Ortalama	24	32,00	51	68,00	75	100,00

İncelenen işletmelerde kooperatiflere üye olanlardan %12,5'u verilen hizmetleri yeterli bulurken, %87,5'u kooperatif hizmetlerinin faizlerin yüksek olması nedeniyle yetersiz olduğunu belirtmişlerdir.

Adana ilinde yapılan bir çalışmada, üreticilerin %48'inin tarımsal bir kooperatife üye olduğu ve üye üreticilerin yaklaşık yarısının verilen hizmeti yeterli bulduğu, diğer yarısının ise yetersiz bulduğu belirlenmiştir (Emeksiz, 1994).

İşletmelerin 57 tanesi (%76) bir pazarlama kooperatifi kurulması durumunda pazarlama sorunlarının çözüleceğini fakat bu işletmelerin 9 tanesi hariç diğerleri kurulmasında bir takım engel ve güçlüklerin olduğunu belirtmişlerdir. Bu engel ve güçlükler arasında bürokratik engeller, bilgi eksikliği, devlet desteğinin olması gerektiği, tüccarların tekel durumunda olmaları ve böyle bir kooperatifin kurulması durumunda işlemeyeceğini belirtmişlerdir. İncelenen işletmelerin 18 tanesi (%24) ise bir pazarlama kooperatifinin kurulması durumunda pazarlama sorunlarının çözülemeyeceğini belirtmişlerdir.

5.9. İşletmecilerin Tarım Politikasına Bakış Açıları

5.9.1. İşletmecilerin Tarım Politikası Hakkındaki Görüşleri

Ülkemizde, tarımsal üretimin yönlendirilmesi ve ekonomik dengelerin korunması amacı ile uygulanan tarımsal destekleme politikaları, sağlanan desteklerin hedef kitleye yeterince ulaşamaması, belirlenen amaçların gerçekleştirilememesi yanısıra kamu kaynaklarına getirdiği mali yükü zaman içerisinde etkisini yitirmiş, artan sorunlar tarımsal destekleme politikalarında reform gerekliliğini gündeme getirmiştir.

Yerfistiği ürünü için uygulanan destekleme politikalarına baktığımızda, 1978 yılından 1983 yılına kadar ürün, devlet destekleme alımına tabi tutulmuştur. 1984 yılından itibaren yerfistiği ürünü destekleme kapsamından çıkarılmıştır. 1984-1990 yılları arasında Çukobirlik kendi nam ve hesabına satın almıştır. 1991, 1992 ve 1993 yıllarında yerfistiği ürünü yine destekleme dışı kalmıştır (Anonim, 2000b). Yerfistiği ürünü Çukobirlik içerisinde doğrudan adının geçmesine rağmen diğer ürünler kadar destek görmemiştir.

Araştırma kapsamında görüşme yapılan işletmecilerin ülkemizde uygulanan tarım politikalarıyla ilgili genel değerlendirmeleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu konuyla ilgili olarak görüş belirten işletmeci sayısı 70 olup, geriye kalan 5 üretici herhangi bir fikir beyan etmemiştir. Görüş belirten işletmecilerin ülkemizde uygulanan tarım politikalarına ilişkin memnuniyet düzeyleri Çizelge 5.34'de sunulmuştur. Anılan Çizelgeden de izlenebileceği üzere, üreticilerin %87 gibi önemli bir bölümünün uygulanan tarım politikalarından memnun olmadıkları saptanmıştır. Buna karşın, tarıma yönelik politikalardan genel anlamda memnuniyet duyduklarını ifade eden işletmecilerin oranı ise %13 olup oldukça düşük seviyelerdedir (Çizelge 5.36).

Çizelge 5.36. İşletmecilerin Uygulanan Tarım Politikalarından Memnun Olma Durumları

Memnun Olma Durumu	Sayı	%
Uygulanan tarım politikasından memnun değil	61	87
Uygulanan tarım politikasından memnun	9	13
Görüş belirten toplam işletme sayısı	70	100

Çalışmada, tarım politikalarından memnun olmadıklarını belirten üreticilere bunun nedenleri sorulmuş ve birden fazla görüş belirtilmiştir. Buna göre bir değerlendirme yapıldığında, işletmelerin önemli bir bölümü ülkemizde uygulanan tarım politikalarını genel olarak doğru bulmamaktadır. Diğer bir yaklaşımla işletmecilerin %80,33'ü tarım politikalarının yanlış uygulandığı düşüncesindedir. Bununla birlikte işletmecilerin %26,23'ü tarımsal girdi fiyatlarının yüksek olduğu yönünde görüş belirtmiş ve %4,92'si de tarımsal üretim ile ilgili yetersiz bilgiye sahip olduklarını ve çiftçi eğitimi ile üreticilerin bilinçlendirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir (Çizelge 5.37).

Çizelge 5.37. İşletmecilerin Uygulanan Tarım Politikalarından Memnun Olmama Nedenleri

Memnun Olmama Nedenleri	Sayı	%
Tarım politikası yanlış uygulanıyor	49	80,33
Girdi fiyatları çok yüksek	16	26,23
Bilgi yetersizliği (çiftçilerin eğitimi)	3	4,92

5.9.2. İşletmecilerin Doğrudan Gelir Desteği (DGD) Konusunda Bilgi Düzeyleri

Yeni bir tarımsal destekleme aracı olarak; 2000 yılında Çiftçilere Yönelik Doğrudan Gelir Desteği uygulanması yönünde bir pilot proje başlatılmıştır. Doğrudan Gelir Desteği (DGD), üretim miktarı ile destek arasında doğrudan bir ilişki kurmaksızın, hedef üretici kitlesine vergi ödeyenlerden yapılan gelir transferleri şeklinde tanımlanabilir. Diğer bir ifadeyle DGD, fiyat yapısında çarpıklığa yol açmadan ya da tüketici fiyatlarını yükseltmeksizin kamu kaynaklarından hedef üretici gruplarına yapılan gelir transferleridir (Ören, 2001).

İncelenen işletmelerin üreticilerine doğrudan gelir desteği konusunda bilgi sahibi olup olmadıkları sorulduğunda, 65 işletmeci (%87) doğrudan gelir desteği hakkında bilgisinin olduğunu ve 10 işletmeci (%13) ise bilgi sahibi olmadığını belirtmiştir. Doğrudan gelir desteği konusunda bilgisi olan 65 işletmeciden sadece 1 işletmeci görüş belirtmez iken, 18 işletmeci uygulamanın olumlu olduğunu ve 46 işletmeci ise olumsuz olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla görüş belirten 64 işletmecinin %28'i olumlu ve %72'si olumsuz görüşe sahiptir. DGD uygulamasına

olumlu açıdan bakan işletmecilere neden sorusu sorulduğunda en önemli nedenler arasında, uygulamanın nakit para şeklinde verilmesinin çiftçiye iyi bir destek olduğunu ve desteklemedeki ilk adımın iyi olduğunu fakat kontrolünün yapılması gerektiğini belirtmişlerdir. DGD uygulamasına olumsuz açıdan bakan işletmecilere neden sorusu sorulduğunda ise, en önemli nedenler arasında, üretime yönelik bir desteklemenin yani girdi veya ürün desteklemesinin olması gerektiğini, desteğin toprağı işleyene verilmesi gerektiğini, verilen destek miktarının çok az olduğunu, devlete güvensizlikten dolayı çoğu üreticinin bu destekten faydalanamadığını ve bürokrasinin fazla olduğunu belirtmişlerdir.

5.10. İşletmecilerin Yerfıstığı Üretimi Konusundaki Düşünceleri

Görüşme yapılan işletmecilere neden yerfıstığı yetiştirdikleri sorulmuş ve birden fazla görüş alınmıştır. İşletmecilerin yerfıstığı yetiştirme nedenleri arasında en önemlisi maliyetinin düşük olduğu (%41,33) olarak belirtilmiştir. Bunu sırasıyla alışkanlık, topraklarının yerfıstığı üretimine elverişli olması, üretiminin kolay olması, yeşil dalın hayvan yemi olarak kullanılması ve üretim sonunda alıcı sayısının fazla olmasından dolayı satışı kolay olması takip etmektedir (Çizelge 5.38).

Çizelge 5.38. İşletmecilerin Yerfıstığı Yetiştirme Nedenleri

Nedenler	Frekans	%
Maliyeti düşük	31	41,33
Alışkanlık	21	28,00
Toprak elverişli	20	26,67
Üretimi kolay	20	26,67
Yeşil dal hayvan yemi olarak kullanılıyor	7	9,33
Alıcısı fazla	3	4,00

Görüşme yapılan işletmecilere yerfıstığı yetiştirmezseniz yerine hangi ürünü yetiştirmeyi tercih edersiniz sorusuna öncelikli olarak mısır, soya, pamuk, susam ve karpuz üretimi yapacakları cevabı alınmıştır.

Araştırma bölgesindeki işletmecilere genel olarak devletten beklentileri sorusu yöneltildiğinde, işletmecilerin %67'si girdi fiyatlarının düşürülmesi ve ürün fiyatlarının yükseltilmesini, %13'ü devletten hiçbir beklentisinin olmadığını, %9'u

üretici birliklerinin kurulmasını, %11'i üretimde başarılı olan üreticilerin ödüllendirilerek teşvik edilmesini belirtmişlerdir.

İşletmecilerin büyük çoğunluğu yerfıstığı yetiştiriciliği konusunda herhangi bir yerden bilgi almamakta, kendi bilgi ve tecrübesinden faydalanarak üretimi gerçekleştirmektedir. Daha az olmakla beraber üreticilerin bir kısmı Tarım İl Müdürlüğünden, ilaç bayilerinden ve çevresinde bulunan kişilerden bilgi almaktadır. Üreticilerin bilgi alma konusunda dergilerden, medyadan ve internetten faydalanmadıkları belirlenmiştir.

5.11. İşletmelerde Yerfıstığı Üretimi ve Pazarlamasında Karşılaşılan Sorunlar

Görüşme yapılan işletmelerde yerfıstığı üretiminde ürünün ekiminden pazarlanmasına kadar karşılaştıkları sorunları olup olmadığı sorulduğunda şu sonuçlar elde edilmiştir:

Yerfıstığı ekim işleminde işletmelerin %42'sinde herhangi bir sorunla karşılaşmadıkları belirlenmiştir. Ancak işletmelerin önemli bir bölümünde ekim işleminde alet- makine, toprak hazırlığı ve ekim konusunda bilgi eksikliği ve toprak analizinin olmadığı sorunlarıyla karşılaşmıştır.

İşletmelerin %39'u yerfıstığı üretiminde tohum kullanımıyla ilgili olarak kalite sorunlarının olduğunu, diğer %39 ise tohum kullanımıyla ilgili olarak herhangi bir sorun olmadığını, %36'sı fiyat konusunda sorunları olduğunu belirtmişlerdir.

İşletmelerin %71'i gübreleme işleminde gübre fiyatlarının yüksek olduğunu, %39'u gübreleme konusunda bilgi yetersizliği olduğunu, %12'si herhangi bir sorun olmadığını ve %9'u alet-makine sorununun olduğunu belirtmiştir.

İşletmelerin %77'si ilaçlama işleminde ilaç fiyatlarının yüksek, %17'si ilaçlı mücadele konusunda yetersiz bilgiye sahip olduğunu, %17'si herhangi bir sorun olmadığını ve %12'si de alet-makine sorununun olduğunu belirtmiştir.

İşletmelerin %39'u sulama maliyetinin yüksek, %31'i suyun yetersiz olduğunu, daha az önemli olmakla beraber bir kısım üreticilerin sulama konusunda yetersiz bilgiye sahip olduklarını, alet-makinede sorun olduğunu ve tuzluluk

probleminin olduğunu belirtmişlerdir. İşletmelerin %35'i sulama işleminde sorun yaşamadığını belirtmiştir.

İşletmelerin %51'i hasat işleminde problem olmadığını belirtmiştir. Ancak %28'i hasatta çok fazla kayıp olduğunu, %20'si kurutma probleminin olduğunu, diğer %20 ise hasat işleminin maliyetinin yüksek olduğunu belirtmişlerdir.

Ürünün pazarlanmasında işletmelerin büyük çoğunluğunda (%89) düşük fiyat konusunda problemlerinin olduğu belirlenmiştir. Yine işletmelerin %51'i borçlu olmaları nedeniyle ürünü hemen satmak zorunda olmaları, %40'ı depolama imkanının olmaması, %11'i aracı sayısının fazla olması sorunlarıyla karşılaşmaktadır. İşletmelerin %7'si ise ürünün pazarlanmasında herhangi bir sorun ile karşılaşmadığını belirtmiştir.

6. TÜRKİYE’DE YERFİSTİĞİ VE BAZI RAKİP ÜRÜNLERİN ÇİFTÇİ ELİNE GEÇEN FİYATLARININ GELİŞİMİ

Fiyat, bir çok faktörden etkilenen bir yapıya sahiptir. Fiyatlarda istikrarın sağlanması ekonomi politikası açısından önemlidir.

Türkiye’de yerbistığı ve bazı tarım ürünlerinin çiftçi eline geçen fiyatları 1984-2001 dönemi itibariyle 3’er yıllık ortalamalar alınarak incelenmiştir. 1984-1986 yılları fiyat ortalamaları dönem başı olarak ve 1999-2001 yılları fiyat ortalamaları ise dönem sonu olarak Çizelge 6.1’de verilmiştir. Dönem başında 100 olan yerbistığı çiftçi eline geçen fiyat indeksi dönem sonunda 155.971’e ulaşarak yaklaşık 1.559 kat artarken, soya fiyatları indeks değeri 137.007’e ulaşarak yaklaşık 1.370 kat artmıştır. Aynı şekilde dönem başında 100 olan mısır fiyatları indeksi dönem sonunda 173.388’e ulaşarak yaklaşık 1.733 kat artarken, pamuk fiyatları indeksi 123.018’e ulaşarak yaklaşık 1.230 kat artmıştır.

Çizelge 6.1. Yerbistığı ve Bazı Rakip Ürünlerde Çiftçi Eline Geçen Fiyatların Gelişimi (TL/kg)

Yıllar	Yerbistığı		Soya		Mısır		Pamuk (Kütlü)	
	Fiyat	İndeks	Fiyat	İndeks	Fiyat	İndeks	Fiyat	İndeks
1984-86	334	100	127	100	70	100	240	100
1987-89	956	286	339	267	196	280	832	347
1990-92	4.220	1.264	1.495	1.177	895	1.279	2.983	1.243
1993-95	23.915	7.160	10.152	7.993	9.334	13.335	19.475	8.114
1996-98	156.204	46.768	54.785	43.138	35.511	50.730	100.206	41.752
1999-01	520.942	155.971	173.999	137.007	121.372	173.388	295.243	123.018

Kaynak: DİE, Türkiye İstatistik Yıllığı, Çeşitli Yıllar

*: 2000 ve 2001 yılı fiyatları DİE bilgisayar kayıtlarından alınmıştır.

Araştırmada çiftçi eline geçen fiyatları, reel fiyatlara çevirme işleminde 1987 yılına göre oluşturulan Toptan Eşya Fiyatları Endeksi (TEFE) kullanılmıştır.

Yüksek enflasyonun yaşandığı ülkelerde, fiyatların reel olarak incelenmesi daha gerçekçi olmaktadır. Bu nedenle, fiyatları cari olarak incelemenin yanı sıra reel olarak da ele almak ve yorumlamak elde edilen sonuçlar açısından daha yararlı olacaktır.

Ele alınan ürünlerin reel fiyatları incelendiğinde, sırasıyla dönem başında 100 olan yerbistığı reel fiyatları indeksi dönem sonunda %2’lik azalışla 98 olmuştur. Soya

6. TÜRKİYE'DE YERFISTIĞI VE BAZI RAKİP ÜRÜNLERİN ÇİFTÇİ ELİNE GEÇEN FİYATLARININ GELİŞİMİ **Hilal IŞIK**

reel fiyatları indeksi dönem başına göre dönem sonunda %13 azalma ile 87 olmuş, mısır reel fiyatları dönem sonunda %5'lik artışla 105 ve pamuk reel fiyatları da %28'lik azalma ile 72 olmuştur (Çizelge 6.2).

İncelenen dönemde ele alınan ürünlerin reel fiyatları indeksine göre dönem sonunda dönem başına göre genel olarak azalışların olduğu dikkat çekmektedir.

Çizelge 6.2. Yerfistığı ve Bazı Rakip Ürünlerin Reel Fiyatlarındaki Değişim (1987 yılı fiyatlarıyla TL/kg)

Yıllar	Yerfistığı		Soya		Mısır		Pamuk (Kütlü)	
	Fiyat	İndeks	Fiyat	İndeks	Fiyat	İndeks	Fiyat	İndeks
1984-86	588	100	221	100	124	100	426	100
1987-89	525	89	184	83	105	84	467	110
1990-92	610	104	199	90	122	98	417	98
1993-95	585	100	241	109	235	189	449	105
1996-98	628	107	233	105	146	118	416	98
1999-01	574	98	192	87	130	105	308	72

Fiyatların uzun dönemde gösterdikleri gelişmeyi ortaya koyabilmek amacıyla trend hesaplamaları yapılmıştır.

1984-1986 ve 1999-2001 dönemleri yerfistığı reel fiyatları için hesaplanan trend denklemi:

$$Y = 563,85 + 6,0716x$$

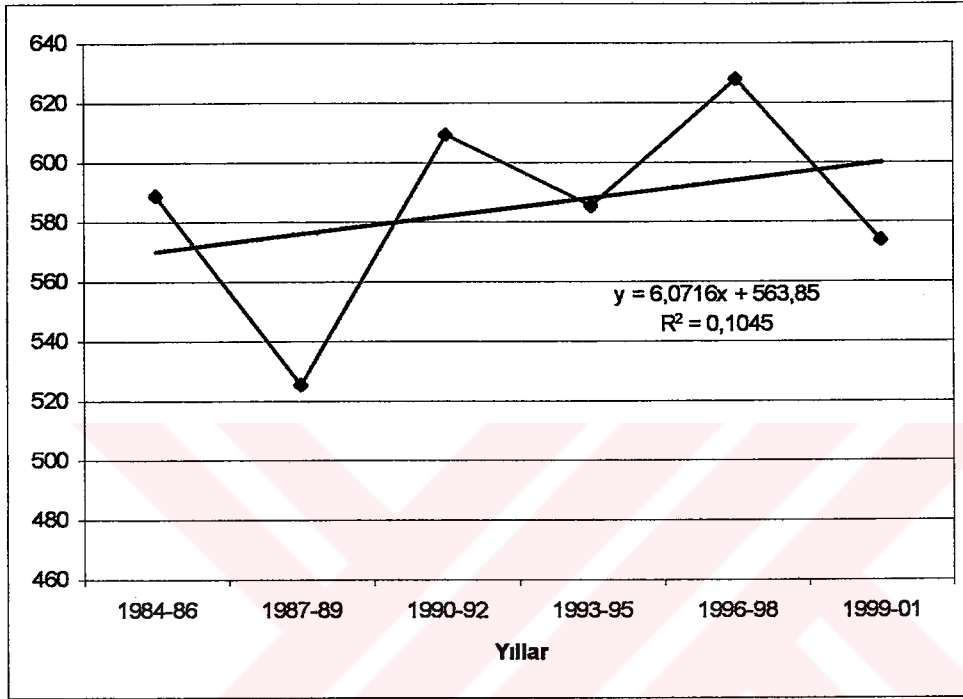
$$1984-1986=1 \quad \Delta x=1 \text{ yıl}$$

Çizelge 6.3. Yerfistığı Reel Fiyatlarının Trend Değerleri

Yıllar	Reel Fiyat (TL/kg)	Trend Değerleri	Trende Oran
1984-86	588	570	103
1987-89	525	576	91
1990-92	610	582	105
1993-95	585	588	99
1996-98	628	594	106
1999-01	574	600	96

Yerfistığı trend denkleminin eğimi (+6,0716) olup, trend doğrusunun eğimi pozitiftir. Bu durum, trend denkleminin eğiminin pozitif yönde ve artış eğiliminde olduğunu ifade etmektedir (Şekil 6.1).

Trende oran, gerçek değer ile hesaplanan trend değerinin oranının yüzde olarak ifadesidir. Buna göre, 1984-1986, 1990-1992 ve 1996-1998 dönemlerinde reel fiyatlar beklenen değerin üzerinde gerçekleşmiştir (Çizelge 6.3).

Şekil 6.1. Yersifistigi Reel Fiyatları Trendi

Soya, mısır ve pamuğun, yersifistigine göre fiyat pariteleri ve paritelerdeki değişim Çizelge 4.16'da verilmiştir. Yıllara göre değişmekle birlikte, soya/yersifistigi fiyat paritesi 0,33-0,41 arasında, mısır/yersifistigi 0,20-0,40 arasında ve pamuk/yersifistigi ise 0,54-0,89 arasında değişmiştir.

Dönem başında 1 kg soya ile 0,38 kg yersifistigi alınırken, dönem sonunda 0,34 kg yersifistigi alınabilmektedir. Dönem başında 1 kg mısır ile 0,21 kg yersifistigi alınırken, dönem sonunda 0,23 kg yersifistigi alınabilmektedir. Dönem başında 1 kg pamuk ile 0,72 kg yersifistigi alınırken, dönem sonunda 0,54 kg yersifistigi alınabilmektedir. Bu durumda, yersifistigi fiyatlarının dönem başına göre dönem sonunda soya ve pamuk fiyatlarından daha fazla arttığı, ancak mısır fiyatlarından daha az arttığı sonucuna varılabilir (Çizelge 6.4).

Çizelge 6.4. Yerfistığı ve Başlıca Rakip Ürünlerinin Fiyat Paritelerindeki
Gelişmeler

Yıllar	Soya / Yerfistığı		Mısır / Yerfistığı		Pamuk / Yerfistığı	
	Parite	İndeks	Parite	İndeks	Parite	İndeks
1984-86	0,38	100	0,21	100	0,72	100
1987-89	0,35	93	0,20	94	0,89	123
1990-92	0,33	87	0,20	95	0,68	94
1993-95	0,41	110	0,40	190	0,77	106
1996-98	0,37	98	0,23	111	0,66	92
1999-01	0,34	89	0,23	107	0,54	74

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

İnsan beslenmesi açısından temel gıda maddelerinden biri olan yağlar, bitkisel ve hayvansal kaynaklardan sağlanmaktadır. Ülkemizde hayvansal ürünlerden elde edilen yağ yetersiz bulunmaktadır. Bu nedenle beslenmede kullanılan yağın, yağlı tohumlu bitkilerden karşılanması zorunlu hale gelmektedir.

Önemli bir yağ ve gıda maddesi olan yerfıstığı, soya ve pamuktan sonra dünyanın en önemli üçüncü yağlı tohum bitkisidir. Ülkemizde ise yerfıstığının tamamına yakın bir kısmı çerezlik olarak tüketilmektedir. Yağ sanayiine yönelmemiz ise aile işletmeciliğinden büyük işletmeciliğe geçilmesi ve makineli tarıma geçilmesi halinde, üretim giderlerinin azalması, verimin artmasına bağlı olarak maliyetin düşürülmesinden sonra olabilecektir.

Yerfıstığı, dünyada yaklaşık 35 milyon ton üretilmekte olup, Türkiye bunun ancak %0,3'ünü karşılamaktadır. En önemli üretici ülkeler Çin, Hindistan, Nijerya ve ABD'dir.

Türkiye yerfıstığı ihracatında, incelenen dönemde önemli miktarda azalma olmuştur. Yerfıstığı satışı yapan firmalarla yapılan ön görüşme sonuçlarına göre, ihracattaki azalmanın nedeni, dünya piyasasında ürünü çok yüksek fiyata mal ediyor olmamız gösterilmiştir. Türkiye şartlarında gübre, mazot, ilaç, işçilik ve tohum gibi girdiler pahalı olduğu için çiftçi yüksek fiyata yerfıstığını mal etmekte bu yüzden de ihracat çok az miktarda yapılmaktadır.

Türkiye'de yerfıstığı üretimi yoğun olarak Akdeniz ve Ege bölgelerinde yapılmaktadır. Türkiye üretiminin yaklaşık %81,09'unu gerçekleştiren Adana, Osmaniye, İçel ve Hatay illerini kapsayan Çukurova Bölgesinde yerfıstığı, ekim nöbetine girmesi, kendinden sonra gelen bitkiye işlenmiş ve azotça zengin bir tarla bırakması ve buğdaydan sonra ikinci ürün olarak yetiştirilebilmesi dolayısıyla büyük öneme sahiptir. Dolayısıyla, yerfıstığı üretimi hem Türkiye için hem de Çukurova Bölgesi için büyük bir önem taşımaktadır. Bununla beraber, yerfıstığı üretiminin ekonomik analizi ile ilgili çalışmalar yeterli değildir. Bu çalışmada, araştırma alanında yerfıstığı üretimi yapan işletmelerin mevcut durumları ortaya konularak

karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunların çözümüne yönelik öneriler ortaya konulmuştur.

Araştırma sonucunda, incelenen işletmelerde ortalama aile genişliği 4,53 kişidir. Cinsiyete göre işletmeler ortalamasında aile nüfusunun %50,88'ini erkek ve %49,12'sini de kadın nüfus oluşturmaktadır. İşletmelerde aile nüfusunun genç bir yapıya sahip olduğu belirlenmiştir.

Görüşme yapılan işletmecilerin ortalama yaşı 48,59 ve tarımsal üretimdeki deneyim süreleri 31,51 yıldır. İşletmecilerin genç yaşta oldukları ve tarımsal üretime küçük yaşta başladıkları söylenebilir. İşletmecilerin önemli bir bölümü (%53,3) ilkokul mezunudur. Ancak üniversite mezunu olduğunu belirtenlerin oranının da çok düşük olmadığı belirlenmiştir (%6,7)

İncelenen işletmelerde toplam işletme arazisi ortalama 117,05 da, toplam işlenen arazileri ortalama 156,95 da ve toplam yerfıstığı arazisi ise ortalama 66,11 dekadır. Araştırma alanında yerfıstığı yetiştiriciliği ağırlıklı olarak I. ürün şeklinde yapılmaktadır. Nitekim toplam yerfıstığı alanlarının %60,62'sini I. ürün yerfıstığı ekim alanları ve %39,38'sini de II. ürün yerfıstığı ekim alanları oluşturmaktadır.

İşletmelerin tamamına yakını (%99,07) sulu arazi, %0,93'ünü de kuru arazi oluşturmaktadır. İşletmelerde mülk arazi oranı %44,80, ortakçılıkla işlenen arazi oranı %17,09 ve kiraya tutulan arazi oranı ise %38,10'dur.

İşletmelerin toplam işlenen arazileri içinde en fazla payı tarla arazisi almaktadır (%86,98). İşletmelerde ortalama parsel genişliği 33,51 da olarak belirlenmiştir.

İşletmelerde, aktif sermayenin %83,97'sini çiftlik sermayesi, %16,03'ünü işletme sermayesi oluşturmaktadır. Pasif sermayenin ise, %34,74'ünü yabancı sermaye, %65,26'sını özsermaye oluşturmaktadır.

İşletmelerde dekara ortalama 10,53 kg yerfıstığı tohumu kullanıldığı belirlenmiştir. Çeşit olarak %85,33 oranında NC-7 çeşidi ve %14,67 oranında ise Çom çeşidi kullanılmaktadır. İşletmelerde saf madde olarak dekara ortalama 9,67 kg azot (N), 2,33 kg fosfor (P) ve 1,16 kg potasyum (K) kullanıldığı belirlenmiştir.

İşletmelerin %53,52'si salma sulama, %33,80'ı yağmurlama sulama ve %12,68'i salma ve yağmurlama sulama yöntemini birlikte kullanmışlardır. Uygulanan sulama yönteminin illere göre değişiklik gösterdiği belirlenmiştir.

İncelenen işletmelerde ortalama olarak dekara 65,39 saat işgücü ve 4,49 saat makine gücü kullanılmıştır.

İşletmelerde GSÜD ortalama olarak 14.649.489.000 TL, dekara GSÜD ortalama olarak 194.171.000 TL olarak belirlenmiştir. İşletmelerde ortalama üretim masraflarının %74,77'sini değişen masraflar, %25,23'ünü ise sabit masraflar oluşturmaktadır. Değişen masraflar içinde en yüksek payı makine kirası, sabit masraflar içinde ise arazi kirası almaktadır.

İncelenen işletmelerde 1 kg yerfıstığı üretim maliyeti, ortalama 535.445 TL olarak belirlenmiştir. Yerfıstığı satış fiyatı ise ortalama 624.267 TL/kg'dır. Buna göre, işletmelerin yerfıstığı ürününü maliyetlerinin üzerinde satmakta oldukları tespit edilmiştir. İl bazında kg maliyetleri incelediğimizde, Mersin ilinde yerfıstığı üretim maliyetinin en yüksek ve Adana ilinde ise yerfıstığı üretim maliyetinin en düşük olduğu belirlenmiştir. Mersin ilinde yerfıstığı maliyetinin diğer illere göre yüksek çıkması, işletmelerin küçük işletmeler olmasından ve araştırma yapılan yıl içerisinde ilde yerfıstığında mantari bir hastalıktan dolayı verimin önemli ölçüde düşmesinden kaynaklandığını söyleyebiliriz. İşletmelerde dekara ortalama brüt kar 77.000.000 TL, mutlak kar 36.891.129 TL ve nisbi kar ise %123,46 olarak bulunmuştur.

İşletmelerde yerfıstığı üretimi I. ve II. ürün olarak incelendiğinde, I. üründe yerfıstığı veriminin daha yüksek olduğu ve bunun sonucunda birim maliyetin II. ürüne göre daha düşük olduğu belirlenmiştir.

İller bazında yerfıstığı satış fiyatının Mersin ilinde en yüksek (744.737 TL/kg) olduğu belirlenmiştir. Bunun nedeni, Mersin ilinde yetiştirilen yerfıstığının Çom çeşidi (yerli fıstık) olduğu, bir kabuklu yerfıstığından 3 tane fıstık çıktığı, renginin beyaz olduğu, daha lezzetli olduğu ve çerezlik kabuklu fıstık olarak satışa sunuluyor olmasıdır. Adana ve Osmaniye ilinde yetiştirilen yerfıstıklarının ise, NC-7 çeşidi (Amerikan fıstık) olması, bir kabuklu yerfıstığından 2 tane fıstık çıkması, renginin esmer olması ve çerezlik iç fıstık olarak satışa sunulmasıdır.

Yerfıstığı ürününün satışını gerçekleştiren işletmelerin tamamının ürünü tüccara sattığı belirlenmiştir. Tüccara satma nedenleri ise, tek alıcı olmasıdır. İncelenen işletmelerin %53,3'ü depolama yapmamaktadır. Ancak, %46,7 oranında depolama yapan işletmeciler ise depolama süresinin ürünün fiyatına ve o an için üreticinin paraya ihtiyacı olup olmasına bağlı olarak değiştiğini belirtmiştir.

İşletmecilerin büyük bölümü (%87) uygulanan tarım politikasından memnun olmadığını belirtmişlerdir. Memnun olmama nedenlerinde en önemli neden olarak, tarım politikasının yanlış uygulandığı görüşünde olduklarını söylemişlerdir. Yine işletmecilerin %72'si doğrudan gelir desteği uygulamasının üretime yönelik bir destekleme olmadığını, verilen destek miktarının çok az olduğunu ve desteğin toprağı işleyene verilmesi gerektiğini düşünerek uygulamanın olumsuz olduğunu belirtmişlerdir.

Üreticiler yerfıstığı yetiştirmedeki nedenlerinin, ürünün maliyetinin düşük, alışkanlık, topraklarının ürünün yetişmesine elverişli, üretiminin kolay olduğunu ve yeşil dalının da hayvan yemi olarak kullanıldığını belirtmişlerdir.

İşletmelerin yerfıstığı üretimiyle ilgili çok fazla sorunu bulunmamaktadır. Ancak, girdi fiyatlarının yüksek olması, hasatta ürün kaybı ve kurutma problemi gibi sorunlar olduğu belirlenmiştir. Pazarlama konusunda ise, ürün fiyatının düşük olduğu ve işletmelerin borçlu olmasından dolayı, ürünü hemen satmak zorunda kalmaları gibi sorunlar mevcuttur.

Yerfıstığı fiyatları ile bazı rakip ürünlerin fiyat pariteleri incelendiğinde, yerfıstığı fiyatlarının dönem başına göre dönem sonunda soya ve pamuk fiyatlarından daha fazla arttığı, ancak mısır fiyatlarından daha az arttığı belirlenmiştir.

Bütün bu değerlendirmelerin ışığı altında, ortaya konulan sorunların çözümlenebilmesi için aşağıdaki öneriler yapılmıştır:

Yüksek verimli ve kaliteli çeşitlerin geliştirilmesi önemlidir. Bunun için konu bazlı Yerfıstığı Araştırma Enstitüsü kurulmalıdır. Antepfıstığı, fındık, zeytincilik, bağcılık, incir, ipekböcekçiliği, arıcılık, dericilik vb. gibi konu bazlı araştırma enstitülerinin arasında yerfıstığı konu bazlı bir enstitünün bugüne kadar yer almaması önemli bir eksikliklerdir.

Yerfistığı, yağ sanayiinin iyi bir hammaddesi olması, insan beslenmesindeki üstün yeri, hayvancılıkta iyi bir yem maddesi olması, yerfistığının insan sağlığına ve ülke ekonomisine ne derece katkıda bulunacağını ortaya koymaktadır. Bu sebeple, yerfistığı ekim alanlarının artırılması için her türlü tedbirin alınması gerekmektedir. Bunun için yerfistığı hasadının mekanize olması, yerfistığının münavebeye sokularak yetiştirilmesi, tohumculuk sektörünün geliştirilmesi, yurt dışında ıslah edilmiş yeni çeşitlerin ülkemize gelmesinin sağlanması, üretimde kullanılan girdilere uygulanan vergilerin azaltılarak, ürün maliyetinin dış pazarlarda rekabet edebilecek düzeylere indirilmesi sağlanmalıdır.

Tarımsal üretimin ve hizmetlerin gelişmesi için teknik ve ekonomik yönden üreticilere rehberlik yapan, üreticilere girdi ve yayım hizmeti götüren, tarımsal ürünlerin değerlendirilmesi ve pazarlanması konularında yardımcı olan, iç ve dış pazarlarda kalite standardı ve maliyet açısından rekabet gücü yüksek ürün elde edilmesine katkıda bulunan, ilgi alanlarına giren konularda araştırma ve ıslah çalışmaları yapan ve gerektiğinde uluslararası ilgili kuruluşlarla işbirliği yaparak bugüne kadar kamunun yaptığı bir çok faaliyeti üstlenen üretici örgütlerinin kurulması hedeflenmelidir.

Yerfistığı zorunlu bir gıda maddesi olmadığından, nüfus artışı ile orantılı olarak yurtiçi talep artmamaktadır. Dolayısıyla, ürünün üretimini sınırlayan en önemli faktör fiyattır. Fiyatlar yükseldikçe ekim alanları ve üretim artmakta, fiyatlar düşünce de ekiliş ve üretim azalmaktadır. Yerfistığı fiyatlarının iç piyasada olduğu kadar dış piyasada da üreticileri memnun edecek bir şekilde organize edilmesi gerekmektedir.

Yetiştirilen yerfistığının taban fiyatı belirlenmemekte ve çiftçi hasat zamanı tek alıcı olan tüccara bağlı kalmaktadır. Üretici, tüccarın verdiği fiyatı beğenmemesi durumunda dahi ya depolama imkanı varsa depolama yapmak durumunda kalmakta ya da mecburen tüccarın verdiği fiyatı kabul etmektedir. Bu nedenle, üreticilerin zor zamanlarında yanında olması gereken yerfiskobirlikler yeniden çalışmalarına devam etmelidir. Bu birlik, çiftçinin ürettiği ürünü değerinde alarak hem yerfistığı üreticisinin gelişmesine hem de yerfistığı ticareti yapan işletmelere destek olması bakımından çok yönlü bir katkı sağlayacaktır.

Türkiye’de üretilen fıstığın %90’nının Osmaniye ili üzerinden pazarlanıyor olması, bu ilin gelişimi açısından son derece önemlidir. Bugün antepfıstığı denildiğinde Gaziantep, gül denildiğinde Isparta, çay denildiğinde Rize akla geliyor ise, yerfıstığı denildiğinde de, Osmaniye akla gelmelidir. Yerfıstığı, Osmaniye ilinin simge ürünü olmalıdır. Ancak bunun yapılabilmesi için kamuoyu oluşturulmalıdır. Bu da ancak örgütlenme ile mümkündür.

Yerfıstığı, kimi yıllar destekleme kapsamına alınmış olsa bile ürüne gereken desteğin yapılmadığını söyleyebiliriz. Ülkemizde son yıllarda tarımsal destekleme politikalarında önemli değişiklikler olmaktadır. Üreticilere verilen diğer bütün destekler kaldırılarak, 2000 yılında pilot proje olarak başlatılan doğrudan gelir desteği uygulamasına geçilmiştir. Üreticilerin büyük çoğunluğu uygulamanın olumsuz olduğunu belirtmişlerdir. Bu olumsuzlukları en aza indirmek için üreticilere yeterli miktarda desteğin verilmesi ve bu desteğin zamanında verilmesi gerekmektedir.

Tarım ile ilgili konular sadece ekonomik açıdan değil, aynı zamanda sosyal açıdan da değerlendirilmelidir. Yerfıstığı yetiştiriciliğinde dekara 65,39 saat işgücü kullanılmıştır. Buradan da anlaşılabacağı gibi emek yoğun üretimi yapılan yerfıstığı ürünü, tarım kesimindeki fazla olan işgücünün önemli bir kısmını istihdam edebilmektedir. Bununla beraber tarımsal nüfus azaltılmalıdır, ancak bu yapılırken dengeler de gözetilmelidir.

Bu çalışmada ortaya çıkan sonuçlardan bir tanesi de, tarımsal yayım faaliyetinin oldukça önemli olduğudur. Yerfıstığı yetiştiriciliği yapan üreticilerin büyük çoğunluğu, yerfıstığı yetiştiriciliği konusunda herhangi bir yerden bilgi almamakta, kendi bilgi ve tecrübesinden faydalananarak üretimi gerçekleştirmektedir. İstenen gelişmenin sağlanabilmesi için yetiştiricilerin bilgi ve bilinçlendirilmesi tarımsal yayım çalışmalarının etkinliğine bağlıdır. Bu çalışmalar, her üretim dalında olduğu gibi yerfıstığı yetiştiriciliğinde de gereklidir.

KAYNAKLAR

- AÇIL, A.F., 1977. Tarımsal Ürün Maliyetlerinin Hesaplanması ve Memleketimiz Tarımsal Ürün Maliyetlerindeki Gelişmeler. A.Ü. Ziraat Fakültesi Yayınları, No:567, Ankara.
- AÇIL, A.F., DEMİRCİ, R., 1984. Tarım Ekonomisi. A.Ü.Ziraat Fakültesi Yayınları, No:880, Ankara.
- AKTAŞ, E., BİLGİLİ, M.E., ÖZEL, M., 2001. Çukurova’da Yetiştirilen Bazı Tarım Ürünlerinin 2001 yılı Üretim Girdi ve Maliyetleri. Köy Hizmetleri Tarsus Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Tarsus.
- ANONİM, 1997. Sanayi Bitkileri Alt Komisyon Raporu. DPT Yayınları, No: 2470, Ankara, 191-210 s.
- ANONİM, 2000a. 2000 İktisadi Raporu. İzmir Ticaret Borsası, Yayın No: 73, İzmir, 103-106 s.
- ANONİM, 2000b. Yerfıstığı Ekonomik Raporu. Çukobirlik Genel Müdürlüğü, Adana.
- ANONİM, 2001. Yerfıstığı Analiz Raporu. Osmaniye Ticaret Borsası, Osmaniye.
- ARAS, A., 1988. Tarım Muhasebesi. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, İzmir, No: 486.
- ARIOĞLU, H. H., 1999. Yağ Bitkileri Yetiştirme ve Islahı. Ç.Ü. Ziraat Fakültesi Ders Kitabı, Genel Yayın No: 220, Adana, 74-109 s.
- ARIOĞLU, H. H., ÇALIŞKAN, S., SÖĞÜT, T., GÜLLÜOĞLU, L., ZAIMOĞLU, B., 2003. Türkiye’de Yağlı Tohum Üretimini Artırabilme Olanaklarının Belirlenmesi Üzerinde Araştırmalar. Türkiye I. Yağlı Tohumlar, Bitkisel Yağlar ve Teknolojileri Sempozyumu, İstanbul. (Yayınlanmamış Bildiri)
- ATAKİŞİ, İ., 1982. Çukurova Bölgesinde Yerfıstığı Yetiştirme Olanakları ve Sorunları. Yerfıstığı Üretimi ve Sorunları Semineri, Kadirli.
- CHEN, C., FLETCHER, S.M., ZHANG, P., CARLEY, D.H., 1997. Competitiveness of Peanuts:United States versus China. The Georgia Agricultural Experiment Stations, College of Agricultural and Environmental Sciences, The University of Georgia, Research Bulletin Number 430, 24 Page

- DİE, 2000. Tarımsal Yapı (Üretim, Fiyat, Değer). TC Başbakanlık D.İ.E. Yayınları, Ankara.
- ELÇİ, A., 2000. Türkiye’de Tohumculuğun Durumu ve Gelişimi. Cine Tarım Dergisi. Sayı:22, Adana.
- EMEKSİZ, F., 1994. Adana İlinde Yerfıstığı Üretilen İşletmelerin Üretimle İlgili Bazı Yapısal Özellikleri. Ç.Ü.Z.F. Dergisi, 9, (2) : 17-32.
- EMEKSİZ, F., 1994a. Adana İlinde Yerfıstığı Pazarlama Organizasyonu ve Etkinliğinin Değerlendirilmesi. Ç.Ü.Z.F. Dergisi, 9, (1) : 195-210.
- ERKUŞ, A., BÜLBÜL, M., KRAL, T., AÇIL, F., DEMİRCİ, R., 1995. Tarım Ekonomisi. Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Yayınları, No: 5, Ankara.
- ERKUŞ, A., DEMİRCİ, R., 1985. Tarımsal İşletmecilik ve Planlama. A.Ü.Ziraat Fakültesi Yayınları, No: 944. Ankara.
- FAO Web Sayfası [http:// www.fao.org](http://www.fao.org)
- GÖKSU, ÇAĞLAR., 2003. Bitkisel Yağlar. Gıda 2000, Gıda Teknolojisi ve Tarım Dergisi, Sayı:38.
- GÜL, A., 1995. Sulamanın GAP Alanında Tarım Sektöründe Üretim Yapısı, Girdi Kullanımı, Verimlilik ve İşletme Gelirleri Üzerine Etkileri. Ç.Ü. Doktora Tezi. Adana.
- GÜL, A., ARIÖĞLU, H., TÖLÜCÜ, K., BİÇİCİ, M., ÖZGÖR, F., FENERCİÖĞLU, H., 2001. Osmaniye’nin Simgesi: Yerfıstığı. Ekonomisi, Üretim Tekniğı, Hastalık ve Zararlıları, Gıda Sanayi Açısından Önemi. 1. Osmaniye Fıstık Festivali Etkinlikleri, Osmaniye Gazeteciler Cemiyeti KÖltür Yayını, Sayı:1. Osmaniye.
- GÜL, A., ŞAHİN, K., DİREK, M., 1995. Türkiye’de Yağılı Tohumlu Bitkiler Fiyat Analizi. Ç.Ü.Z.F. Dergisi, 10, (1) :171-186.
- GÖNEŞ, T., KIRAL, T., ARIKAN, R., BÜLBÜL, M., ÇETİN, B., TATLIDİL, F.F., ALBAYRAK, N., MEŞHUR, M., ÇELEN, H., 1988. Başlıca Tarım Ürünleri Maliyetleri Araştırma Projesi, TMO Matbaası, Ankara.
- GÖZEL, E., 1986. Çukurova Bölgesinde Yerfıstığının Söküm ve Harmanlamasının Mekanizasyonu ve Bitkinin Mekanizasyona Yönelik Özelliklerinin

- Saptanması Üzerinde Bir Araştırma. TZDK Mesleki Yayınları, No: 47. Ankara, 1-19s.
- İNAN, İ.H., 2001. Tarım Ekonomisi ve İşletmeciliği. Hasad Yayıncılık. İstanbul.
- İPKİN, B., 2002. Yerfıstığı Yetiştiriciliği. Cine-Tarım Dergisi, Sayı:40. Adana.
- KIRAL, T., H. KASNAKOĞLU, 1999. Tarımsal Ürünler İçin Maliyet Hesaplama Metodolojisi ve Veritabanı Rehberi. Tarımsal Ekonomik Araştırmalar Enstitüsü. Ankara
- KURTAY, F., 1988. Adana İli, Osmaniye İlçesinde Yerfıstığı Yetiştiriciliği İle İlgili Üretici Sorunları. Yüksek Lisans Tezi, Ç.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı. Adana.
- MİLLER, B.R., HEBİE, D., BROOKS, N.L.,1997. The Cost Distribution of Producing Peanuts According to Acreage Size, Region, and Cost in the U.S. and Georgia. The Georgia Agricultural Experiment Stations, College of Agricultural and Environmental Sciences, The University of Georgia, Research Bulletin Number 429, 48 Page.
- OĞUZ, C., 1991. Konya İlinde Kuru Koşullarda Tahıl + Mercimek Yetiştiren Tarım İşletmeleri İle Tahıl Yetiştiren Tarım İşletmelerinin Ekonomik Faaliyet Sonuçlarının Değerlendirilmesi. Doktora Tezi, Ç.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı. Adana.
- ÖREN, N., (2001), Tarım Politikalarında Yeniden Yapılanma Kapsamında Doğrudan Gelir Desteği Sisteminin Değerlendirilmesi, Ç.Ü.Z.F. Yayınlanmamış Seminer Notu.
- PAKSOY, S., BOYDAK, E., 2001. Pamuk ve Yerfıstığı Üretim Maliyetlerinin Hesaplanması Üzerine Bir Araştırma. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 32 (4): 455-460s.
- PUTNAM, D.H., OPLİNGER, E.S., TEYNOR, T.M., OELKE, E.A., KELLİNG, K.A., and DOLL, T.D., 1991. Peanut. University of Wisconsin Extension-Cooperative Extension Center for Alternative Plant and Animal Products, University of Minnesota, St. Paul, MN 55108. July 1991.

- YAMANE, T., 2001. Temel Örnekleme Yöntemleri. Çevirenler: Alptekin Esin, Celal Aydın, M. Akif Bakır, Esen Gürbüzsel. Gazi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, İstatistik Bölümü, Literatür Yayınları: 53, İstanbul.
- YILMAZ, İ., 1988. Kozan İlçesi Dağ ve Orman Köylerindeki Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi ve Verimlilik. Yüksek Lisans Tezi, Ç.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı. Adana.
- YOSMAOĞLU, M., 2002. Yerfıstığı Raporu. T.C. Tarım ve Köyışleri Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı. Ankara.
- TEAE, 2001. Türkiye’de Bazı Bölgeler İçin Önemli Ürünlerde Girdi Kullanımı ve Üretim Maliyetleri. Tarım Ekonomisi Araştırma Enstitüsü Proje Raporu, No:2001-14, Ankara.
- TKB, 1999. Bitki Koruma El Kitabı. T.C. Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı, Yayın No:352, İzmir.
- TSE, 1986. Yerfıstığı Kurutma ve Depolama Kuralları. Türk Standartları, TS 4913, Ankara.

ÖZGEÇMİŞ

1977 yılında Adana iline bağlı Karaisali ilçesinde doğdum. İlk, orta ve lise öğrenimimi Adana ilinde tamamladım. 1995 yılında Çukurova Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümünü kazandım ve 1999 yılında Ziraat Mühendisi olarak mezun oldum. 1999-2000 döneminde Ç.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalında yüksek lisans öğrenimime başladım. 2000 yılında Koç-ATA Besi ve Tarım Ürünleri A.Ş.'de Tarım Ekonomisti olarak görev aldım. 2001 yılında Çukurova Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümünde araştırma görevlisi olarak işe başladım.

EK 1.

Ç.Ü.ZİRAAT FAKÜLTESİ TARIM EKONOMİSİ BÖLÜMÜ
“TÜRKİYE’DE YERFİSTİĞİ ÜRETİM EKONOMİSİ” ARAŞTIRMASI
ÜRETİCİ ANKET FORMU

A. ANKET BİLGİLERİ

İl:	İlçe:	Köy:
Anket no:	Tarih:	Anketör:

B. İŞLETMECİ İLE İLGİLİ BİLGİLER

1. İşletmecinin yaşı	Tel:
2. İşletmecinin eğitim durumu	
3. Toplam aile üye sayısı	
4. Kaç yıldan beri tarımla uğraşıyorsunuz?	
5. Kaç yıldır yerfistiği üretimi yapıyor	
6. İşletmede ikinci ürün tarımı yapılıyor mu ?	() Hayır () Evet ise nedir:.....
7. Tarım dışı iş yapıyor mu ?	() Hayır () Evet ise nedir:.....

C. İŞLETME İLE İLGİLİ BİLGİLER**8. Nüfus ve Aile İşgücü**

Cinsiyet	Yaş	İşletmede bir yılda çalıştığı gün sayısı			İşletme Dışında Tarımsal Çalışma			Tarım Dışı Çalışma		
		Yerfistiği	Diğer	Çalıştığı İş	Çalışma Süresi (Gün/Yıl)	Gelir (TL/Yıl)	Alet Makine Geliri (TL/Yıl)	Çalıştığı İş	Çalışma Süresi (Gün/Yıl)	Gelir (TL/Yıl)

* Eğitim Düzeyi: 1. Okur Yazar Değil 2. Okur Yazar 3. İlkokul 4. Ortaokul 5. Lise 6. Yüksekokul

9. Yabancı Daimi İşgücü*

Cinsiyeti	Yaşı	Çalıştığı İş	Çalışma Süresi (Gün/Yıl)	Ödenen Ücret		
				Ayni (TL)	Nakdi (TL)	Toplam (TL)

*Dört aydan fazla çalışanlar

10. Arazi Durumu

Parsel No	Yetiştirilen Ürün	Alanı (da)	Tasarruf Şekli (*)	Kira ise Ücreti (TL/da)	Sulama Durumu (S, K)	1 da Arazinin Çıplak Değeri (TL)	Arazi Islahı (TL)	Verim (kg/da)

(*) Mülk-1, Kira-2, Ortak-3

Ortak ise Ortakçılık Koşulları:.....

Parsel Sayısı:Adet

11. Bina Varlığı

Binanın Cinsi	Yapıldığı Yıl	Yenisinin Değeri (TL)
Ev		
Ahır		
Samanlık		
Depo		
Çiftlik Avlusu		
Diğer		

12. Alet Makine Varlığı

Çeşidi	Adedi	Yaşı	Tipi	Yenisinin Değeri (TL)	İşletme dışı gelir (TL)
Traktör					
Römork					
Mibzer					
Fırfır					
Diskaro(goble)					
Pulluk(köten)					
Tapan					
Kültivatör					
Patlatma					
Holder					
Tırmık					
Santrifüj					

13. Hayvan Varlığı

Cinsi	Sayı	Değeri (milyon TL)
Boğa		
İnek		
Dana,düve		
Buzağı		
Tosun		
Koyun		
Keçi		
Oğlak, kuzu		
Diğer		

14. Ambar Mevcudu

Cinsi	Miktar (kg)	Çiftlik Avlusu Fiyatı (TL/kg)	Toplam Değeri (TL)

15. Kredi ve Borçlar ⁽¹⁾

Ürün	Kredi Kaynağı ⁽²⁾	Kredi Miktarı (TL)	Vade (Ay)	Şekli		Ödediği Faiz (TL)	Alınan Ay	Açıklamalar (Genel, gübre, ilaç v.b.)
				Ayni (TL)	Nakdi (TL)			

⁽¹⁾: En son hasat edilen ürün için

⁽²⁾: Banka, kooperatif, şahıs

Kredi Koşulları:.....
.....

16. Alacaklar

Kaynağı	Miktarı (TL)	Açıklama (Hangi Ürün ve Koşullar)

D. YERFISTIĞI ÜRETİM TEKNİĞİ VE GİRDİ KULLANIMI İLE İLGİLİ BİLGİLER

17. Toprak Hazırlığı ve Ekim

Ürün	Yapılan İşlem	Kaç kez yapıldığı	Tarih	Ne ile yapıldığı	Alet-mak. Mülki.	Alet-mak.kull. (saat)	Yakıt Masrafı (TL)	Kira ise Bedeli (TL)	İşgücü kullanımı		
									Aile	Yabancı	
									Saat	Saat	TL

18. Tohumluk

Ürün	Tohum Çeşidi	Temin Yeri	Temin Şekli*	Tohum Miktarı (Kg/da)	Fiyatı (TL/Kg)

*Peşin, Vadeli

19. Gübreleme

Ürün	Uygulama Zamanı	Gübre Çeşidi	Miktar (kg/da)	Fiyat (TL/kg)	Kullanılan Ekipman	Temin Şekli	Makine Çekigücü (Saat)	Makine Kirası (TL)	İşçilik		
									Aile	Yabancı	
									(Saat)	(Saat)	(TL)

20. İlaçlama

Ürün	Amacı*	Adı	Uygul. Sayısı	Zamanı (Ay)	Mak. Çekigücü (Saat)	Toplam İlaç Masrafı (TL)	Kull. Ekipman	Mak. Kirası (TL)	İşçilik		
									Aile	Yabancı	
									(Saat)	(Saat)	(TL)

* Zararlı, Hastalık, Zararlı ot mücadelesi

21. Sulama

Ürün	Sulama Sayısı	Sulama Şekli	Zamanı (tarihi)	Makina Kirası (TL)	Sulama Masrafları					
					Akaryakıt Masrafı (TL)	Elektrik Masrafı (TL)	Su Ücreti (TL)	İşçilik		
								Aile (Saat)	Yabancı (Saat)	(TL)

22. Bakım İşleri*

Ürün	Yapılan İşlem	Ne ile yapıldığı	Zamanı (tarihi)	Makine Kirası (TL)	Makine Çekigücü (Saat)	İşgücü Kullanımı		
						Aile	Yabancı	
						(Saat)	(Saat)	(TL)

*Çapa: seyreltme, boğaz doldurma, ot yolma,vb.

Toprak Hazırlığı, Ekim ve İşgücü Ücretleri (TL/da) ve (TL/gün)

Derin Sürüm.....	Erkek işçi yevmiyesi.....	TL/gün
Kültivatör veya Diskharrow.....	Kadın işçi yevmiyesi.....	TL/gün
Karık açma.....	Sulu arazi değeri.....	TL/da
Tapan.....	Kuru arazi değeri.....	TL/da
Mibzer.....	İlaçlama için traktör ücreti.....	TL/da
Taşıma için traktör ücreti.....	TL/gün Makine/hasat kirası.....	TL/da
Sulama ücreti.....	TL/da Diğer (Belirtilecek).....	

23. Hasat ve Harman

Ürün ve Yan Ürün	Ne ile Yapıldığı	Hasat Tarihi	Makine kullanımı		Mak. Kirası (TL/da)	İşgücü Kullanımı			Avluuya Taşıma		
			Saat	Ödenen		Aile (Saat)	Yabancı (Saat)	(TL)	Kam-Trak. Kir. (TL)	İşçilik (Saat)	İşçilik (TL)

24. Hasat kararını verirken neleri dikkate alıyorsunuz?

.....

.....

25. Genel Masraflar *

Yapılan Masraf	Tutarı (TL)	Açıklamalar

*: Başka yerde gösterilmeyen masraflar (Bekçilik, Arazi Vergisi, Sigorta v.b.)

26. Yerfıstığı Ürününün Pazarlanması

Ürün	Satılan Miktar (ton)	Satış Fiyatı (TL/kg)	Kime satıl. (¹)	Satış Yeri (²)	Satış Şekli (³)	Pazarlama Giderleri (TL)				
						Taşıma	Hammal.	Komisy.	Stopaj	Diğer (⁴)

(¹) Kime satıldığı (Köylü, TMO, Tüccar, Fabrika, Çukobirlik,.....vb.)

(²) İşletmede, işletme dışında

(³) Peşin, Vadeli

(⁴) Çuval, Kasa, İp, vs.

27. Satış yerlerini tercih nedenleri.....

28. Satış zamanı

29. Üretimin Değerlendirilmesi (kg olarak)

Ürün ve Yan Ürün	Evde Tüketimi	Tohumluk	Hayvan Yemi	İşçilere Verilen	Satılan	Satılmak Üzere Ayrılan	Diğer Şekilde

30. Kurutma işlemini nasıl yapıyorsunuz?.....

31. Kurutma esnasında ne tür kayıplar oluşuyor, toplam fire oranı ne kadardır?.....

32. Kurutulan miktar ne kadardır? kg

33. Kurutma işleminin maliyeti ne kadardır?.....TL/ton

34. Yağlık yerfistiği çeşitlerini yetiştirmeyi düşünür müsünüz? a)Evet b)Hayır c)Kararsız

E. YERFİSTİĞİ ÜRETİCİ SORUNLARI (sorunların öncelik sırası belirtilecek)

35. Toprak hazırlığı ve ekinde karşılaşılan sorunlar

- a)Toprak hazırlığının zamanında yapılmaması c) Alet- makina sorunu
b) Toprak hazırlığı ve ekin konusunda yetersiz bilgi d) Diğer.....

36. Gübrelemede karşılaşılan sorunlar

- a) Gübrenin zamanında atılamaması c) Alet- makina sorunu
b) Gübre fiyatlarının yüksek oluşu d) Gübreleme konusunda bilgi yetersizliği (zaman, çeşit vs)
e) Diğer.....

37. Tohum sorunları

- a) Tohum temininin zamanında karşılanmaması c) Tohumun kalitesindeki sorunlar
b) Tohum fiyatlarının yüksek oluşu d) Diğer.....

38. İlaçlamada karşılaştığı sorunlar

- a) İlaçlı mücadele konusunda yetersiz bilgi c) Alet-makina sorunu
b) İlaç fiyatlarının yüksek oluşu d) Diğer.....

39. Sulamada karşılaştığı sorunlar

- a) Sulama konusunda yetersiz bilgi c) Alet-ekipman yetersizliği
b) Su maliyetinin fazla oluşu d) Suyun yetersizliği
e) Diğer.....

40. Hasat sorunları

- a) Zamanında hasat yapılamaması c) Kurutma problemleri
b) Hasat ücretinin pahalı oluşu d) Hasat kaybı

41. Pazarlama sorunları

- a) Yerfistiği fiyatlarının düşük oluşu d) Borç nedeniyle hasat sonu ürünü hemen satma zorunluluğu
b) Depolama imkanının olmaması e) Aracıların fazlalığı
c) Yerfistiği taşıma masraflarının yüksek oluşu f) Diğer.....

42. Kredi sorunları

- a)Kredinin yetersizliği c) Kredinin zamanında temin edilememesi
b) Kredi faizi d) Kredi temininde bürokrasi fazlalığı
e) Diğer.....

43. Üretici olarak devletten beklentileriniz nelerdir?.....

F. PAZARLAMA YAPISI

1.Ürüne satıştan önce sınıflandırma (dereceleme) yapıyor musunuz?

- a) Evet, Evet ise hangi kriterlere göre yapılıyor ve kaç sınıfa ayrılıyor.
b) Hayır

2. Yetiştirdiğiniz fıstığın,
a) eşit adını biliyor musunuz? (1) Evet (2) Hayır.....
b) eşit özelliklerini biliyor musunuz? (1) Evet (2) Hayır.....
c) Yağlık yer fıstığı çeşitlerini hiç duydunuz mu? (1) Evet (2) Hayır.....
3. Nakliye (rn işletme dışında satan üreticilere sorulacak)
Taşımada kullanılan aracın,
a) Cinsi (1) Traktör (2) Kamyon (3) Diğer (.....)
b) Kime ait (1) Kendinin (2) Değil (.....)
c) Pazarın uzaklığı:.....km.
4. Depolama yapıyor musunuz?
a) Evet
b) Hayır (Hayır ise 20. soruya geçiniz)
5. Her yıl düzenli olarak depolama yapar mısınız? a) Evet b) Hayır
Hayır ise, hangi yıllarda?.....
6. Depolanan miktar?.....ton (kabuklu-iuvallı-dökme)
7. Depolama süresi ne kadardır? Neye göre belirliyorsunuz?.....
8. Deponun a) Mülkiyeti (1) Kendinin (2) Kira
b) Yapı malzemesi.....
c) Teknik donanım.....
d) Kapasitesi.....ton (kabuklu-iuvallı-dökme)
9. Depolama işleminde nelere dikkat ediyorsunuz?
a) Depo sıcaklığı
b) Depo nemi
c) Yer fıstığındaki rutubet oranı
d) Depo havasının kokusu
e) Depo içerisindeki böcekler
10. Depolama süresince ürün için kalite ve böceklenme kontrolleri yapıyor mu?
a) Evet, Neden?
b) Hayır, Neden?
11. Depolamada, depo içerisindeki böcekler için herhangi bir ilaçlama yapıyor musunuz?
a) Evet, Evet ise bunun maliyeti ne kadardır?
b) Hayır
12. Depolama sırasında ne tür kayıplar oluşur? Kayıp oranı ne kadardır? (Depolama süresi dikkate alınacak)
.....
13. Depolamadan sonra satışlar
a) Kime.....
b) Nereye.....
c) Satış zamanı.....
d) Satış fiyatı.....
14. Satış fiyatınızı nasıl belirliyorsunuz?
a) Alıcının teklifini kabul etmek zorundayım.
b) nce pazardaki fiyatı öğrenirim, sonra en yüksek fiyatı veren alıcıya satarım.
c) Alıcı ile pazarlık ederim.
d) Diğer.....

15. Satış döneminde pazar fiyatını hangi kaynaktan öğreniyorsunuz?

- a) Düzenli olarak pazara (ilçeye) giderek
- b) Arkadaş ve tanıdıklardan
- c) Tüccardan(Alıcıdan)
- d) Diğer.....

16. Fiyat belirlenmesinde hangi faktörler rol oynar?

- a) Ödeme zamanı
- b) Ürün miktarı
- c) Ürün kalitesi
- d) İşletmenin yeri (konumu)
- e) Destekleme fiyatı
- f) Diğer.....

17. Satışta ürün kalitesi nasıl belirleniyor? Herhangi bir araç kullanılıyor mu?

.....

19. Satış döneminde size kaç alıcı gelir(veya siz kaç alıcıya gidersiniz)

.....

20. Alıcının önerdiği fiyatı yetersiz bulmanız durumunda ne yapıyorsunuz?

.....

21. Tüccardan (alıcıdan) avans (kredi) alıyor musunuz? a) Evet b) Hayır

Evet ise a) Neden?.....

b) Hangi sıklıkta? (1) Her yıl (2) Sıkça (3) Çok seyrek

c) Koşulları?.....

23. Ekim kararı verirken hasat dönemindeki piyasa koşulları (talep miktarı, fiyat vb.) hakkında bilgi toplar mısınız? a) Evet b) Hayır

Evet ise hangi kaynaklardan?.....

24. Bitki deseninde değişiklik düşünüyor musunuz?

- a) Evet, Neden ?
- b) Hayır

25.Neden yerfıstığı yetiştiriyorsunuz?.....

.....

.....

26. Yerfıstığı yetiştirmezseniz hangi ürünleri yetiştirmeyi tercih edersiniz, Neden?

- a) Pamuk
- b) Soya
- c) Mısır
- d) Diğer (belirtiniz).....

27. Herhangi bir tarımsal kooperatife üye misiniz ? a) Evet b) Hayır

Evet ise, yerfıstığı üretim ve pazarlaması ile ilgili hangi hizmetlerden faydalaniyorsunuz?

.....

.....

28. Bu hizmetleri yeterli buluyor musunuz? a) Evet b) Hayır

.....

.....

29. Bir pazarlama kooperatifi pazarlama sorunlarınızı çözümler mi?

a) Evet ise, böyle bir kooperatifin kurulması için engel ve güçlükler nelerdir?

b) Hayır ise, neden?

30. Kooperatifsel bir örgütlenme olmadan, üreticiler alıcı karşısında birlikte davranarak pazarlık güçlerini artırabilirler mi? Bu konudaki görüşünüz nelerdir?

31. Hükümetin uyguladığı tarım politikaları hakkında görüşleriniz nelerdir?

32. Doğrudan gelir desteği hakkında bilginiz var mı?

a) Evet.

b) Hayır

33. Cevap Evet ise doğrudan gelir desteğini nasıl karşılıyorsunuz?

a) Olumlu.

b) Olumsuz.

34. Yerfıstığı üretimi konusunda bilgi edindiğiniz kaynaklar nelerdir?

- a) Tarım İl Müdürlüğü, (Neden.....)
- b) İlaç bayileri, (Neden.....)
- c) Araştırma kuruluşları, (Neden.....)
- d) Medya (radyo, televizyon vb), (Neden.....)
- e) Dergiler, (Neden.....)
- f) İnternet, (Neden.....)
- g) Diğer (.....)